

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Μετέχουσες Σπουδάστριες :

Αγγελική Κοντογόνη

Όλγα Λένη

Ελεωνόρα Μορφίδου

Υπεύθυνη Καθηγήτρια :

Μαρία Χαραλάμπους

Πτυχιακή Εργασία για την λήψη του Πτυχίου της Κοινωνικής Εργασίας

**της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας
του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) Πάτρας.**

Ιούνιος 2001

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ	3339
---------------	------

Η Τριμελής Επιτροπή για την Έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας.

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

Αναγνώριση

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την υπεύθυνη Καθηγήτριά μας Κα Χαραλάμπους Μαρία, για την πολύτιμη βοήθειά της στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής. Υπήρξε απόλυτα καθοδηγητική και πρόθυμη να μας παρέχει τις απαραίτητες γνώσεις της, σ'όλη τη διάρκεια του έργου μας.

Επίσης ευχαριστούμε την δημοτική Βιβλιοθήκη Πατρών, την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Πατρών, την Βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Πατρών, την Βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς και το Ι.Α.Κ.Ε. Αθηνών για το πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό που μας παρείχαν.

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε το Γραφείο Διασύνδεσης του ΤΕΙ Πατρών για την δακτυλογράφηση της Πτυχιακής Εργασίας.

Περιεχόμενα

Σελίδα

Αναγνώριση

Περίληψη

Κεφάλαιο I

Εισαγωγή 1

Πρόβλημα 3

Σκοπός της Μελέτης 4

Ορισμοί 5

Κεφάλαιο II

Μεθοδολογία 7

Κεφάλαιο III

Ανασκόπηση άλλων μελετών και συγγραμμάτων 8

Ενότητα A : Εφηβεία η ώρα της αλλαγής 8

1. Βιοσωματική ανάπτυξη 8

1.α. Παράγοντες που επηρεάζουν τη βιοσωματική ανάπτυξη του εφήβου.... 16

1.β. Προβληματισμοί των εφήβων για τη βιοσωματική τους ανάπτυξη..... 17

2. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη..... 18

2.α. Ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας..... 19

2.β. Απόκτηση ταυτότητας του εγώ..... 34

2.γ. Τι είναι ταυτότητα του εγώ..... 34

2.δ. Μορφές ταυτότητας.....	36
3. Νοητική ανάπτυξη	39
4. Κοινωνική ανάπτυξη	43
4.α. Είδη ομάδων φιλίας	44
<u>Ενότητα Β</u> : Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	47
1.α. Έννοια – Περιεχόμενο	47
1.β. Οι φορείς της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.....	56
1.γ. Ποιος έχει την ευθύνη ;	72
1.δ. Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα Ελληνικά Σχολεία	74
1.ε. Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και διαπροσωπικές σχέσεις	75
1.στ. Προτάσεις	77
1.ζ. Η ταυτότητα του φύλου	78
<u>Ενότητα Γ</u> : Τα συναισθήματα και η συμπεριφορά των εφήβων στις διαφυλικές τους σχέσεις	82
1. Το συναίσθημα του έρωτα	83
2. Σεξουαλικότητα	87
3. Χαρακτηριστικά που οι νέοι προτιμούν στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο	98
4. Σεξουαλική επαφή στην εφηβική ηλικία	101
5. Η «πρώτη φορά» στο κορίτσι	105
6. Η «πρώτη φορά» στο αγόρι	108
7. Αυνανισμός : Η φυσιολογική αναγνώριση της ανθρώπινης φύσης προς την ολοκλήρωση της σεξουαλικότητας	110

8. Ομοφυλοφιλία : «Ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, ομοφυλοφιλική εκδήλωση στην εφηβεία».....	119
8.α. Ψυχοσεξουαλική εξέλιξη – Ομοφυλοφιλία – Ταυτίσεις	125
8.β. Ομοφυλοφιλικές εκδηλώσεις στο στάδιο της εφηβείας	127
8.γ. Ομοφυλοφιλία : Οικογένεια και Κοινωνία	128
<u>Ενότητα Δ</u> : Αρνητικές επιπτώσεις των σεξουαλικών σχέσεων	131
1. Ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες	131
2. Αφροδίσια Νοσήματα	133
Κεφάλαιο IV	
Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	134
Εφηβεία και κοινωνική Εργασία.....	139
Βιβλιογραφία	140

Περίληψη

Η μελέτη αυτή έχει ως σκοπό να αναλύσει την στάση των εφήβων απέναντι στις διαφυλικές τους σχέσεις.

Ειδικότερα ενδιαφέρεται για τα διάφορα μέσα διαπαιδαγωγισής τους, τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους και πώς αυτά επηρεάζουν την συμπεριφορά τους.

Για την διεξαγωγή της μελέτης αυτής εργαστήκαμε, τόσο ομαδικά όσο και ατομικά.

Αρχικά επιλέξαμε το θέμα, αναλύσαμε την έννοια στάση στα επιμέρους στοιχεία της και στη συνέχεια αναζητήσαμε βιβλιογραφικό υλικό σε διάφορες πηγές. Αφού μελετήσαμε και συγκρίναμε τις διάφορες πληροφορίες, οργανώσαμε το υλικό σε κεφάλαια, τα οποία στη συνέχεια αναλύσαμε. Στο τελικό στάδιο διαμόρφωσης της Πτυχιακής Εργασίας, ασχοληθήκαμε με τη συγγραφή της μελέτης και την αξιολόγηση αυτής.

Μέσα από την επεξεργασία του θέματος αυτού, διαπιστώσαμε ότι οι αλλαγές που συμβαίνουν στην εφηβική ηλικία, τα συναισθήματα που διακατέχουν τους εφήβους και η σεξουαλική διαπαιδαγωγή που δέχονται καθ'όλη τη διάρκεια της ζωής τους, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους όσον αφορά τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο.

Η ενημέρωση γύρω από τα γενετήσια ζητήματα φαίνεται να είναι ελλιπής, τόσο όσο προς το περιεχόμενό της, όσο και ως προς τον τρόπο με τον οποίο γίνεται από τους διάφορους φορείς (οικογένεια, σχολείο). Κατά συνέπεια οι έφηβοι παρουσιάζουν επιφυλακτικότητα και άγχος στη σεξουαλική τους συμπεριφορά και καταλήγουν σε φίλους τους και σε

ενημερωτικά φυλλάδια για την αναζήτηση λύσεων στα θέματα που τους απασχολούν.

Αλλαγές παρατηρούνται ανάμεσα στα δυο φύλα ως προς τη διαμόρφωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας.

Τέλος οι εισηγήσεις, οι οποίες παραθέτονται, για την βελτίωση της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων και κατά συνέπεια την επίτευξη μιας ομαλής και υγιούς συμπεριφοράς αυτών στις διαφυλικές τους σχέσεις, οι οποίες θα ικανοποιεί και τους ίδιους, είναι η συνεργασία σχολείου – γονέων – εφήβων με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ τους, η υποστήριξη όλων των παραπάνω από τους ειδικούς (Κ.Λ., ψυχολόγους, σεξολόγους) και γενικότερα μια οργανωμένη παροχή γνώσεων στον έφηβο και στο ευρύτερο περιβάλλον του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Εισαγωγή

«Με την εφηβεία ανοίγει μια νέα περίοδος πνευματικής ζωής για το άτομο. Όσα συνέβαιναν κατά την παιδική ηλικία τροποποιούνται . Πολλές και πρωτόγνωρες αλλαγές σημειώνονται στο σώμα και την ψυχή του εφήβου. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του προσώπου και οι σχέσεις του με τους άλλους παίρνουν άλλο χρώμα. Έντονες μεταμορφώσεις παρατηρούνται στη σκέψη και στη συμπεριφορά του ατόμου. Γίνεται έτσι η εφηβεία και ένα πρόβλημα σχέσεων του νέου με τον κοινωνικό του περίγυρο, την οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία με όλες τις μορφές της. (Κρασανάκης, 1988: σελ.20).

Ο Κοσμόπουλος (1990: σελ. 107) επισημαίνει πως σ' αυτή την ηλικία οι μεταβολές στο σώμα του εφήβου επηρεάζουν σημαντικά το Εγώ του. Η άποψη που αποκτάει ο έφηβος για την εικόνα του σώματος του σχετίζεται άμεσα με την καλή ή όχι ψυχική του κατάσταση.

Εξίσου σημαντική σ' αυτή την ηλικία είναι και η σεξουαλική αφύπνιση των νέων.

«Τα σεξουαλικά ερεθίσματα πληθαίνουν και εναλλάσσονται , αναμειγνύοντας φιλομόφουλα συναισθήματα και ετεροφυλικές φαντασιώσεις.

Η σεξουαλική περιέργεια , η πονηριά, ο μυστικισμός, η αμηχανία αλλά και η ανάγκη να μάθουν περισσότερα κυριαρχούν σ' αυτή την περίοδο». (Ασκητής, 1997: σελ.15).

Η διαμόρφωση όμως της στάσης απέναντι στα θέματα , επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες όπως: η οικογένεια, το σχολείο κ.λ.π. Οι απόψεις οι οποίες διαμορφώνονται ασκούν σημαντική επίδραση στη συμπεριφορά του εφήβου. Ο Παρασκευόπουλος (1996, σελ.: 386-389) παραθέτει στο βιβλίο του

μια έρευνα, με τίτλο: «Στάσεις – Απόψεις για την σεξουαλικότητα σε νέους άντρες και γυναίκες».

Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι άντρες έχουν περισσότερο φιλελεύθερη άποψη για τον αυνανισμό απ' ότι οι γυναίκες. Επίσης, παρατηρήθηκε πως οι μητέρες αντιμετωπίζουν το θέμα αυτό πιο φιλελεύθερα απ' ότι οι πατέρες, αλλά γενικότερα οι γονείς αναφέρονται με μεγαλύτερη ευκολία στον αυνανισμό των αγοριών απ' ότι των κοριτσιών.

Από την παραπάνω έρευνα διαπιστώνεται η σπουδαιότητα της ερωτικής αγωγής των νέων παιδιών (το ζήτημα αυτό αναλύεται στα παρακάτω κεφάλαια της μελέτης αυτής) και η συμβολή φυσικά των γονέων σε αυτό.

Σε μια κρίσιμη ηλικία όπως αυτή της εφηβείας, οι νέοι δικαιούνται να γνωρίζουν τα πάντα γύρω από τα γενετήσια ζητήματα, έτσι ώστε να ολοκληρώσουν φυσιολογικά και όσο το δυνατόν με γαλήνη αυτό το στάδιο της ζωής τους περνώντας έπειτα στην ενήλικη ζωή, με υγιείς σεξουαλικές σχέσεις και εκεί.

Πρόβλημα

Αναφερόμενοι στην εφηβική ηλικία, κατανοούμε πως πρόκειται για μια μεταβατική και διορθωτική περίοδο, όπου πραγματοποιούνται ποικίλες αλλαγές και στα δυο φύλα. Αλλαγές βιολογικές, πνευματικές, ψυχολογικές, οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Ο έφηβος βρίσκεται αντιμέτωπος με προβληματισμούς και σκέψεις που τον βασανίζουν. Προσπαθεί να διαμορφώσει τη σεξουαλική του ταυτότητα και παράλληλα να ολοκληρώσει την προσωπικότητά του και να αποκτήσει την ανεξαρτησία του δεχόμενος τις επιρροές της οικογένειας και του ευρύτερου περιβάλλοντος.

Σ' αυτή την ηλικία τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια επιθυμούν τον έρωτα, την αγάπη, τις σχέσεις με το άλλο φύλο και έχουν ανάγκη από ενημέρωση, καθοδήγηση και υποστήριξη, κάτι το οποίο μάλλον σπάνια λαμβάνουν από τους ανθρώπους που βρίσκονται κοντά τους.

Οι εσωτερικές και εξωτερικές μεταβολές που συμβαίνουν, πιέζουν τους εφήβους και απαιτούν από αυτούς να βρουν την ισορροπία.

«Αλλά οι έφηβοι χρειάζονται χρόνο για να ενσωματώσουν τις γρήγορες αλλαγές του σώματος και της νόησης στην αργά εξελισσόμενη αίσθηση της ενοποιημένης ταυτότητας».(J Conger , 1981:σελ. 10).

Τα συναισθήματα τους είναι ποικίλα και έντονα. Προκαλούν αποδιοργάνωση και μερικές φορές οδηγούν σε λανθασμένες συμπεριφορές. Πολύ περισσότερο μάλλον όταν η οικογένεια και η κοινωνία επιδρούν αρνητικά επάνω τους.

Ο νεαρός Adrian Map στο βιβλίο της S. Townsend , γράφει στο ημερολόγιό του:

«Την Πέμπτη αρχίζει το καταραμένο το σχολείο . Δοκίμασα την παλιά μου στολή αλλά έχω μεγαλώσει τόσο πολύ, που ο πατέρας μου θ' αναγκαστεί να μου πάρει αύριο καινούρια.

Έχω σαλτάρει αλλά δεν φταίω εγώ που το σώμα μου βρίσκεται σε περίοδο ανάπτυξης , έτσι δεν είναι; Τώρα είμαι μόνο πέντε εκατοστά κοντύτερος από την Πανδώρα. Το “πράμα” μου παραμένει στάσιμο στα δώδεκα εκατοστά» (Herbert, 1994: σελ.19).

Στο παραπάνω απόσπασμα φαίνονται αρκετοί από τους προβληματισμούς αυτού του εφήβου: «τις σωματικές αλλαγές, το σεξ, το σχολείο, τις σχέσεις με τους γονείς, και βέβαια, με τον ίδιο του τον εαυτό, καθώς και με το αντίθετο φύλο» (Herbert, 1994: σελ.19).

Σκοπός

Η εργασία αυτή μελετάει τη στάση των εφήβων απέναντι στις διαφυλικές τους σχέσεις.

Συγκεκριμένα αναζητάει πληροφορίες για τα διάφορα μέσα διαπαιδαγωγότητάς τους, τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους και την επίδραση αυτών στην συμπεριφορά τους (αναφορικά πάντα με τις διαφυλικές τους σχέσεις).

Θα πρέπει να επισημανθεί πως η συγκεκριμένη μελέτη ενδιαφέρεται για τις ψυχολογικές θεωρήσεις του θέματος , δίχως αυτό να σημαίνει πως υποτιμάει την αξία μιας κοινωνικής θεώρησης.

Ειδικότερα η μελέτη αυτή επιδιώκει να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- Πόσα γνωρίζουν οι νέοι για τα γενετήσια ζητήματα ; Ποιοι είναι υπεύθυνοι για την σεξουαλική διαπαιδαγωγότητά τους; Πως

διαμορφώνουν οι έφηβοι τη σεξουαλική τους ταυτότητα; Πότε πρέπει να αρχίζει η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση;

- Τι νιώθουν οι έφηβοι για το άλλο φύλο; Πως τους επηρεάζει το σεξουαλικό τους ένστικτο;
- Πως προσεγγίζουν οι έφηβοι το αντίθετο φύλο; Ποιες είναι οι προτιμήσεις τους στις διαφυλικές τους σχέσεις; Πως αντιμετωπίζουν τη σεξουαλική επαφή; Ποια η σημασία του αυνανισμού; Ομοφυλοφιλία στην εφηβεία. Τι γνωρίζουν οι έφηβοι για τις επιπτώσεις των σεξουαλικών σχέσεων; Ποια είναι η ψυχολογική κατάσταση της εφήβου μπρος σε μια κύηση;

Ορισμοί

➤ **ΕΦΗΒΕΙΑ:** Εφηβεία λέμε τη χρονική περίοδο , που ξεκινάει απ' την αρχή της ήβης (έντεκα με δεκατέσσερα) και φτάνει μέχρι τα 18 περίπου. Είναι η μεταβατική περίοδος που το παιδί γίνεται ενήλικος και σχεδόν πάντα παρουσιάζονται κάποιες δυσκολίες τόσο για τον έφηβο, όσο και για τους γονείς. (Lask B. , 1986).

➤ **ΗΒΗ:** Λέγοντας ήβη εννοούμε τα βιολογικά, φυσιολογικά και ορμονικά φαινόμενα , τα οποία, στα κορίτσια εκδηλώνονται στην ηλικία των 12-14 ετών και στα αγόρια στην ηλικία των 14-16 ετών περίπου. Λέγοντας «εφηβεία» εννοούμε το σύνολο των σωματικών και ψυχικών μεταβολών, που συντελούνται ανάμεσα στην παιδική και νεανική ηλικία. (Χαραλαμπόπουλος, 1987: σελ. 178).

➤ **ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ:** Η σεξουαλική αγωγή είναι μια πλευρά της συναισθηματικής εκπαίδευσης, όπως η σεξουαλικότητα αποτελεί

μέρος της συναισθηματικής ζωής. Ο κύριος σκοπός της είναι να προετοιμάσει το παιδί για τη σεξουαλική ζωή, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας υγιούς συναισθηματικής ζωής του ενήλικου. (Εγκυκλοπαίδεια "Το παιδί μας", Τόμος Β', Έκδοση διεθνούς συνεργασίας των οίκων Σιαμάντας – Oubas – Fobbri – Orbis, (σελ. 30).

✦ **ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ:** Η ομοφυλοφιλία ανδρών και γυναικών περικλείει το κοινό χαρακτηριστικό της αναζήτησης σεξουαλικού συντρόφου από το ίδιο φύλο. Ομοφυλόφιλος θεωρείται αυτός που νιώθει έλξη από ένα άτομο του ίδιου φύλου και επιθυμεί να εκφράσει τα ερωτικά του συναισθήματα αλλά και τη σαρκική του ικανοποίηση από το σύντροφο του ίδιου φύλου.

✦ **ΑΥΝΑΝΙΣΜΟΣ:** Αυνανισμός θεωρείται ότι είναι η ολοκληρωμένη συνειδητή πράξη που οδηγεί τον έφηβο στον οργασμό (εκσπερμάτωση στο αγόρι, κλειτορική ηδονή στο κορίτσι).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Μεθοδολογία

Τα στάδια τα οποία ακολουθήσαμε στην προσπάθεια μας να οργανώσουμε και να διεκπεραιώσουμε τη μελέτη αυτή ήταν τα παρακάτω:

Ξεκινώντας από την επιλογή του θέματος, βασικός προβληματισμός μας ήταν η κατανόηση του και ο προσανατολισμός μας ως προς το ακριβές περιεχόμενο της μελέτης αυτής. Για τους λόγους αυτούς μελετήσαμε και αναλύσαμε την έννοια "στάση" στα επιμέρους στοιχεία της (γνώση – συναίσθημα – συμπεριφορά). Στη συνέχεια συσχετίσαμε τα παραπάνω στοιχεία με τις διαφυλικές σχέσεις των εφήβων.

Για την αναζήτηση του σχετικού βιβλιογραφικού υλικού οδηγηθήκαμε σε διάφορες πηγές (Βιβλιοθήκη Τ.Ε.Ι., Δημοτική βιβλιοθήκη Πατρών, βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου Πατρών και του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών, Ι.Α.Κ.Ε. Αθηνών).

Το επόμενο μας βήμα ήταν η μελέτη και η σύγκριση των διάφορων πληροφοριών με σκοπό τη διαμόρφωση ενός πλάνου εργασίας το οποίο αποτέλεσε οδηγό για την οργάνωση του υλικού σε κεφάλαια.

Ακολούθησε η περαιτέρω ανάλυση των κεφαλαίων και η συγγραφή της μελέτης κάποια πραγματοποιήθηκε τόσο ομαδικά όσο και ατομικά.

Η συνεργασία και η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ μας υπήρξαν άκρως βοηθητικοί παράγοντες για την διαμόρφωση και την ολοκλήρωση της μελέτης αυτής.

Τέλος κρίναμε αναγκαία την αξιολόγηση του έργου μας κατά την διάρκεια της συνεργασίας μας αλλά και μετά τη λήξη αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ Α: «Εφηβεία η ώρα της αλλαγής»

«Η εφηβεία μπορεί να είναι ηλικία ασυγκράτητης χαράς και παράλληλα απαρηγόρητης θλίψης και απώλειας συντροφικότητας και μοναξιάς, αλτρουισμού και εγωκεντρισμού, ακόρεστης περιέργειας και ανίας, εμπιστοσύνης και αμφιβολίας για τον εαυτό μας.

Πάνω απ' όλα όμως, είναι μια εποχή ραγδαίας αλλαγής: οργανικές , σεξουαλικές και νοητικές εσωτερικές αλλαγές στον έφηβο και περιβαλλοντικές αλλαγές στη φύση των εξωτερικών απαιτήσεων, που έχει η κοινωνία απ' τα αναπτυσσόμενα μέλη της» J Conger (1981 : σελ. 6).

1. Βιοσωματική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Ι. Ηλιόπουλο (Χ.Χ: σελ. 192-193) κατά την περίοδο της ήβης παρατηρείται μια ραγδαία αύξηση όλων των οργάνων του σώματος. Αρχικά αναπτύσσονται τα άκρα και έπειτα ο κορμός. Γι αυτό το λόγο οι αναλογίες του σώματος είναι ασύμμετρες στην έναρξη της εφηβείας. Αργότερα όμως ο κορμός παίρνει τις κανονικές του διαστάσεις . Το βάρος του σώματος αυξάνει.

Περισσότερο αισθητή σ' αυτή τη φάση είναι η αύξηση του αναστήματος, η οποία ολοκληρώνεται στα μεν αγόρια στο 19^ο – 20^ο έτος της ηλικίας τους και στα δε κορίτσια στο 17^ο – 18^ο . Παράλληλα βέβαια αναπτύσσονται και όλα τα υπόλοιπα όργανα , όπως και πεπτικοί του αναπνευστικού και του κυκλοφορικού συστήματος.

Η σωματική ανάπτυξη του εφήβου όπως αναφέρθηκε παραπάνω χρήζει ιδιαίτερης προσοχής λόγω της επίδρασής της στην εξέλιξη της ψυχικής του υγείας.

«Παραπλεύρως με τις σωματικές αλλαγές οι οποίες ενδιαφέρουν το ανάστημα και το βάρος, εμφανίζονται ως περισσότερο αξιόλογες οι αλλαγές οι οποίες συνδέονται με την εξέλιξη της αναπαραγωγικής οντολογικής μονάδας» Debesse (1959 : σελ. 30-31).

Συγκεκριμένα η ωρίμανση των σεξουαλικών αδένων δίνει τη δυνατότητα της αναπαραγωγής. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σεξουαλικής ωριμότητας είναι η εμφάνιση της εμμηνορρυσίας στο κορίτσι, η αύξηση του στήθους, η διεύρυνση της λεκάνης και στο αγόρι η εμφάνιση τριχοφυΐας , η μεταβολή της ποιότητας της φωνής και η αύξηση του μεγέθους των όρχεων.

Επί του προκειμένου ισχύουν οι διαπιστώσεις του Ι. Ηλιόπουλου (Χ.Χ: σελ. 193) ότι οι ενδοκρινείς αδένες αποτελούν την κυριότερη αιτία για την σωματική ανάπτυξη, εκκρίνοντας ορμόνες στο αίμα και προκαλώντας μεταβολές στον οργανισμό του παιδιού. Η σωματική ανάπτυξη ποικίλει από έφηβο σε έφηβο ακολουθώντας διαφορετική πορεία εξέλιξης.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των ενδοκρινών αδένων και της σωματικής ανάπτυξης, αρκετά διαφοροποιημένη και προοδευτική μάλλον εμφανίζεται η άποψη του Handfield, ισχυριζόμενος ότι «οι σεξουαλικοί αδένες μόλις γίνουν ενεργοί, καθυστερούν την σωματική ανάπτυξη. Γι αυτό και τα παιδιά που ωριμάζουν (σεξουαλικά) νωρίτερα, συχνά φαίνονται κοντότερα και χοντρότερα από αυτά που αργούν να ωριμάσουν και που είναι ψηλότερα» (1979: σελ. 246).

Σύμφωνα με τον Debesse (1959: σελ. 29-30) συνήθως στην εφηβική ηλικία, ο μορφολογικός τύπος, ο οποίος διακρίνει το κάθε παιδί θα είναι και αυτός που θα τον ακολουθήσει στην ενήλική του ζωή. Επί πολλά χρόνια οι ειδικοί ασχολούνται με την ταξινόμηση των ατομικών τύπων σύμφωνα με τις αναλογίες του σώματος, των εφήβων. Ο Kretschmer διακρίνει τους κάτωθι τύπους αφενός τον λεπτό και υψηλό τύπο τον οποίο ονομάζει λεπτόσωμο και αφετέρου τον παχύ και χαμηλό τύπο τον λεγόμενο πυκνόσωμο. Στους πρώτους οι ωμοπλάτες εμφανίζονται στενές, τα μέλη λεπτά, το πρόσωπο επιμηκές: πρόκειται δηλαδή για την ομάδα «των ασθενικών» και ευπαθών εφήβων. Στον ίδιο τύπο ανήκουν και αθλητικοί έφηβοι, οι οποίοι παρουσιάζουν περισσότερη σταθερότητα στον τράχηλο και πλατιές ωμοπλάτες.

Αντιθέτως ο πυκνόσωμος τύπος μένει κοντόχοντρος, παρουσιάζει πλατύ πρόσωπο και τα κάτω άκρα του είναι αισθητά βραχύτερα από το υπόλοιπο σώμα Debesse (1959:29-30).

Αναφορικά με τις αλλαγές που φέρουν οι ορμόνες στην ανάπτυξη του εφήβου με την – γενική έννοια – παρατηρείται ότι «η εμφάνιση της ήβης τροποποιεί την εμφάνιση και την συμπεριφορά του νέου, τα αναπαραγωγικά κύτταρα ωριμάζουν, το ωάριο στο κορίτσι και σπερματοζωάριο στο αγόρι. (Τα πρώτα έμμηνα στο κορίτσι και η ανεύρεση σπερματοζωαρίων στο σπέρμα του αγοριού πιστοποιούν την μεταβολή). Ο ακριβής για την εμφάνιση χρόνος εξαρτάται από ατομικούς, κλιματολογικούς και δια κοινωνικούς παράγοντες. Πάντως, η εξέλιξη του κοριτσιού προηγείται. Σπουδαιότερη η συμβολή των ενδοκρινών αδένων που με τις ορμόνες που εκκρίνουν στο αίμα προκαλούν

μετατροπές. Απ' όλους, σπουδαιότητα ιδιαίτερη έχουν τα επινεφρίδια, η υπόφυση και οι γενετικοί αδένες. Κοσμόπουλος (1990: σελ.162).

Η υπόφυση δρα πριν τελειώσει η παιδική περίοδος. Από τους δυο τύπους ορμόνης που εκκρίνει η μια παίρνει την βαθμιαία ανάπτυξη του σώματος . Και μόνο η λειτουργία των γεννητικών αδένων φέρνει μαζί της όχι μόνο τα γνωστά πλέον ηβικά γνωρίσματα, αλλά και την ανάπτυξη φυσιολογικών και ψυχολογικών τάσεων, νέων επιθυμιών, νέων τρόπων συμπεριφοράς κ.λ.π. Από την εμφάνιση και καλή λειτουργία των γεννητικών αδένων εξαρτάται η εμφάνιση και ανάπτυξη της εφηβείας.

Όλα αυτά μας βοηθούν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, αναφορικά με την εφηβική σωματικότητα, πως πρόκειται για ανάπτυξη βασικά γενετησιακή .Κοσμόπουλος (1990 : σελ. 102).

Αναλυτικότερα κύρια αιτία η οποία επιφέρει τις σημαντικές αλλαγές της εφηβικής ηλικίας είναι οι μεταβολές στη λειτουργία των ενδοκρινών αδένων. Οι ορμόνες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην λειτουργία και την ανάπτυξη των διαφόρων συστημάτων του οργανισμού και συντελούν στην επίτευξη της βιολογικής ομοιόστασης. Οι βιοσωματικές αλλαγές της εφηβείας σε σχέση με την λειτουργία των ενδοκρινών αδένων πραγματοποιούνται σε τρεις φάσεις: Στην πρώτη φάση οι βιοσωματικές αλλαγές σχετίζονται με τη δραστηριότητα της υπόφυσης , η οποία ονομάζεται και εξουσιαστής αδένας , γιατί οι ποικίλες ορμόνες ελέγχουν την λειτουργία σημαντικών αδένων του σώματος. Οι ορμόνες , οι οποίες παράγονται από την υπόφυση είναι: η γοναδοτροπίνη που επενεργεί στους γενετικούς αδένες (όρχεις, ωοθήκες) τη θυρεοειδοτροπίνη, που επενεργεί στο θυροειδή, και φλοιοδοτροπίνη που επενεργεί στα επινεφρίδια. Επιπρόσθετα, από την από την υπόφυση

παράγεται και η αυξητική ορμόνη, η οποία καθορίζει το χρονοδιάγραμμα και το ποσό της αύξησης των διαστάσεων του σώματος. Η μεγάλη ποσότητα αυξητικής ορμόνης κατά την παιδική ηλικία δημιουργεί το γιγαντισμό ενώ αντίθετα η έλλειψή της δημιουργεί το νανισμό. Οι παραπάνω ορμόνες στην αρχή της εφηβείας παράγονται σε μεγαλύτερες ποσότητες από την υπόφυση λόγω του υποθαλάμου. Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 43).

Στο δεύτερο επίπεδο οι γεννητικοί αδένες δέχονται την επίδραση της γοναδοτροπίνης ορμόνης, στις ωοθήκες του θήλεος και στους όρχεις του άρρενος, με αποτέλεσμα να παράγονται ώριμα σπερματικά κύτταρα.

Επίσης παράγονται οι λεγόμενες διαφυλικές ορμόνες, στους άρρενες η τεστοστερόνη, η οποία συμβάλλει στην ωρίμανση των γεννητικών οργάνων, και των δευτερευόντων γνωρισμάτων της ήβης στο θήλυ (διόγκωση του στήθους). Τέλος στα κορίτσια παράγεται μια ακόμα ορμόνη η προγεστερόνη, η οποία βοηθάει στην προετοιμασία της μήτρας για εγκυμοσύνη.

Παράλληλα ξεκινάει η επίδραση της φλοιοδοτροπίνης ορμόνης στα επινεφρίδια. «Τα επινεφρίδια παράγουν ορμόνες όπως είναι η ανδρογόνος ορμόνη και στα δυο φύλα η οποία επενεργεί στη διαμόρφωση των πρωτευόντων και δευτερευόντων γνωρισμάτων του φύλου, στην ανάπτυξη άλλων (εκτός της γενετήσιας) λειτουργιών, όπως είναι το αναπνευστικό και το κυκλοφορικό σύστημα, και στην αύξηση των διαστάσεων του σώματος. Ο θυρεοειδής αδένας, ο οποίος παράγει τη θυροξίνη ρυθμίζει το μεταβολισμό (πόσο γρήγορα ή πόσο αργά οι τροφές θα μετατραπούν σε ενέργεια). Διαφορές στο ρυθμό του μεταβολισμού καθορίζουν κατά πόσο το άτομο θα είναι ενεργητικό ή νωθρό, παχουλό ή αδύνατο. Μειωμένη παραγωγή θυροξίνης (υποθυρεοειδισμός) έχει ως αποτέλεσμα νωθρότητα, υπνηλία, και

γενικότερα μείωση όλων των νοητικών λειτουργιών . Αντίθετα, η υπερπαραγωγή θυροξίνης προκαλεί μεταξύ άλλων την αύξηση της διεργεσιμότητας του εγκεφάλου, η οποία οδηγεί σε συναισθηματική ένταση, αϋπνία, αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής κ.τ.ο. , καθώς επίσης και σε αδηφαγία. Κατά την εφηβεία παρατηρείται υπό την επίδραση της θυρεοειδοτροπίνης ορμόνης, μικρή αύξηση της θυροξίνης.

Στο τρίτο επίπεδο υπό την επίδραση των παραπάνω ορμονών, εμφανίζονται οι αλλαγές στα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης». Παρασκευόπουλος (Χ.Χ. σελ.44).

Τυπικό χρονοδιάγραμμα ανάπτυξης των πρωτεύοντων και δευτερευόντων γνωρισμάτων της ήβης

ΑΓΟΡΙΑ

Αναπτυξιακή περίοδος	Εμφάνιση γνωρισμάτων της ήβης
<p>Παιδική ηλικία</p>	<p>Οι όρχεις και το πέος δεν παρουσιάζουν καμία ανάπτυξη από την βρεφική ηλικία. Δεν υπάρχει ηβική κόμη. Ο ρυθμός αύξησης του ύψους είναι βραδύς και σταθερός.</p>
<p>Πρώτη φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 12^ο ως 13^ο έτος Μέσο εύρος: 10^ο ως 15^ο έτος</p>	<p>Οι όρχεις αρχίζουν να μεγαλώνουν σε μέγεθος. Το όσχεο μεγαλώνει, το δέρμα του αρχίζει να παρουσιάζει μελάγχρωση και να γίνεται τραχύ. Ακολουθεί αύξηση του πέους σε μήκος και σε διάμετρο. Δεν υπάρχει αληθής ηβική κόμη, μόνο άχρωμο χνούδι.</p>
<p>Μέση φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 13^ο ως το 16^ο έτος Μέσο εύρος : 11^ο ως 18^ο έτος</p>	<p>Η ηβική κόμη αρχίζει να παίρνει το τελικό της χρώμα, να γίνεται σκληρότερη και ίσια, στη βάση του πέους γίνεται βαθμιαία πιο κατσαρή και άφθονη, αρχικά σχηματίζει ένα ανεστραμμένο τρίγωνο και εν συνεχεία εκτείνεται ως τον ομφαλό σε σχήμα ρόμβου. Η τρίχωση των μασχαλών αρχίζει μετά την εμφάνιση της ηβικής κόμης. Το πέος και οι όρχεις συνεχίζουν να αυξάνουν. Το όσχεο γίνεται μεγαλύτερο, βαθύτερου χρώματος. Αρχίζει το αυξητικό τίναγμα, η απότομη δηλαδή αύξηση του αναστήματος, η οποία κορυφώνεται όταν η ηβική κόμη αρχίζει να αναπτύσσεται και επιβραδύνεται όταν η ηβική κόμη έχει διαμορφωθεί πλήρως. Ο προστάτης και οι σπερματοδόχοι κύστες ωριμάζουν. Ακολουθεί η πρώτη εκσπερμάτωση, είτε αυθόρμητα στον ύπνο – ονειρώξη – είτε με αυνανισμό. Τα σπερματοζωάρια είναι ανεπαρκή σε αριθμό και κινητικότητα (εφηβική στειρότητα). Ο τόνος της φωνής αλλάζει καθώς οι φωνητικές χορδές επιμηκύνονται και παχαίνουν.</p>
<p>Τελευταία φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 16^ο ως 18^ο έτος Μέσο εύρος : 14^ο ως 20^ο έτος</p>	<p>Η τρίχωση του προσώπου και του σώματος εμφανίζεται και επεκτείνεται. Η ηβική κόμη και η τρίχωση των μασχαλών γίνεται πυκνότερη. Η φωνή βαθύνει. Οι όρχεις και το πέος συνεχίζουν να μεγαλώνουν. Οι εκσπερματώσεις έχουν επαρκή αριθμό ώριμων σπερματοζωαρίων. Η αύξηση του ύψους βαθμιαία επιβραδύνεται. Το 98% του τελικού μεγέθους του σώματος έχει πραγματοποιηθεί στην ηλικία των 17 ετών ± 10 μηνών. Το τριχωτό του μετώπου σχηματίζει εσοχή στους δυο κροτάφους.</p>
<p>Μετεφηβική ηλικία Μέση ηλικία: 18^ο ως 20^ο έτος Μέσο εύρος: * 16^ο ως 21^ο έτος</p>	<p>Ωριμα – πλήρως αναπτυγμένα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης. Οι μυς και η τρίχωση μπορεί να συνεχίζουν να αυξάνουν.</p>

* Περιλαμβάνει το 80% των περιπτώσεων.

ΚΟΡΙΤΣΙΑ

Αναπτυξιακή περίοδος	Εμφάνιση γνωρισμάτων της ήβης
Παιδική ηλικία	Δεν υπάρχει ηβική κόμη . Οι μαστοί είναι επίπεδοι. Η αύξηση του ύψους είναι σταθερή και βαθμιαία.
Πρώτη φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 10 ^ο ως 11 ^ο έτος Μέσο εύρος: 9 ^ο ως 14 ^ο έτος	Στρογγυλοποίηση των ισχίων . Η θηλή και η άλως του στήθους αρχίζει να διογκώνονται σε σχήμα κώνου. Δεν υπάρχει ακόμη αληθής ηβική κόμη , υπάρχει μόνο χνούδι.
Μέση φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 11 ^ο ως το 14 ^ο έτος Μέσο εύρος : 10 ^ο ως 16 ^ο έτος	Η ηβική κόμη σκληραίνει και γίνεται βαθύτερου χρώματος και ίσια, κυρίως κατά μήκος των χειλέων του αιδοίου . Προοδευτικά γίνεται κατσαρή σε σχήμα ανεστραμμένου τριγώνου. Η τρίχωση των μασχαλών αρχίζει μετά την ηβική κόμη . Αυξητικό τίναγμα : απότομη αύξηση του ύψους , η οποία κορυφώνεται 18 μήνες πριν από την έμμηνη ρύση . Η πρώτη έμμηνη ρύση . Τα χείλη του αιδοίου μεγεθύνονται . Το κολπικό υγρό γίνεται όξινο . Οι μαστοί διογκώνονται περαιτέρω.
Τελευταία φάση της εφηβείας Μέση ηλικία: 14 ^ο ως 16 ^ο έτος Μέσο εύρος : 13 ^ο ως 18 ^ο έτος	Η τρίχωση των μασχαλών αρχίζει να παρουσιάζεται σε μέτρια ποσότητα. Η ηβική κόμη έχει πλήρως αναπτυχθεί. Οι μαστοί παίρνουν το τελικό σχήμα. Η έμμηνη ρύση έχει ομαλοποιηθεί. Η αύξηση του ύψους επιβραδύνεται και διακόπτεται περί το 16 ½ έτος ± 13 μήνες.
Μετεφηβική ηλικία Μέση ηλικία: 16 ^ο ως 18 ^ο έτος Μέσο εύρος: * 15 ^ο ως 19 ^ο έτος	Επεκτείνεται η τρίχωση των μασχαλών . Οι μαστοί έχουν πλήρως αναπτυχθεί.

Παρασκευόπουλος (χ.χ: 66-67)

1^ο Παράγοντες που επηρεάζουν τη βιοσωματική ανάπτυξη του εφήβου

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (Χ.Χ: 39-40) κατά την εφηβεία η σωματική ανάπτυξη δέχεται την επίδραση ποικίλων παραγόντων όπως: κληρονομικότητα, γενική σωματική υγεία, είδος της διατροφής, μορφωτικό – οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, κλιματολογικές συνθήκες και τη λειτουργία του αδενικού συστήματος.

Ο παράγων της κληρονομικότητας είναι φανερός από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Η ύπαρξη ορισμένων χαρακτηριστικών όπως του προσώπου, το χρώμα των μαλλιών και των οφθαλμών μαρτυρούν την επίδραση του γονιδιακού υλικού.

Περισσότερο εμφανής όμως είναι η επίδραση της κληρονομικότητας στο αυξητικό τίναγμα κατά την εφηβεία. Το μέγεθος της αύξησης του σκελετού και των μυών είναι ανάλογο με εκείνο των γονιών τους. Επιπρόσθετα και στο χρόνο έναρξης της ήβης συμβαίνει το ίδιο, δηλαδή, έχει διαπιστωθεί ότι μητέρες με πρώιμη έμμυνη ρύση έχουν κόρες με τον ίδιο χρόνο έναρξης της έμμυνης ρύσης.

Επίσης κάποια δευτερεύοντα χαρακτηριστικά της εφηβείας όπως η τάση για παχυσαρκία, είναι άμεσα συνδεδεμένα με την κληρονομικότητα του εφήβου.

Το είδος της διατροφής είναι καθοριστικό για την σωματική ανάπτυξη του εφήβου.

Κατά την περίοδο αυτή οι έφηβοι χρίζουν μιας αυξημένης σε θρεπτικές ουσίες και βιταμίνες διατροφής π.χ. βιταμίνες D, ασβέστιο, απαραίτητο για την ανάπτυξη των οστών, σίδηρο, ιδιαίτερα στα κορίτσια λόγω της απώλειας

αίματος κατά την έμμυνη ρύση. Ως εκ τούτου η έλλειψη θρεπτικών ουσιών μπορεί να προκαλέσει παρεκκλίσεις στη σωματική ανάπτυξη του εφήβου. Έχει παρατηρηθεί ότι το είδος της διατροφής μπορεί να επιταχύνει ή να επιβραδύνει τον χρόνο έναρξης της ήβης.

Σε εξάρτηση με τους προηγούμενους παράγοντες βρίσκεται και η επίδραση των κλιματολογικών συνθηκών και του μορφωτικού – οικονομικού επιπέδου της οικογένειας στην βιοσωματική ανάπτυξη του εφήβου. Παρασκευόπουλος (χ.χ:40).

1^β Προβληματισμοί των εφήβων για την βιοσωματική τους ανάπτυξη

Ο Παρασκευόπουλος (χ.χ: 152) αναφέρει ότι η απότομη μεταβολή που υφίσταται το σώμα του εφήβου δημιουργεί σ' αυτόν μια πληθώρα προβληματισμών και ερωτηματικών όπως το αν είναι φυσιολογικές όλες αυτές οι αλλαγές που του συμβαίνουν σε αυτή τη φάση της ζωής του.

Το άγχος και η αγωνία του εφήβου επικεντρώνονται σε δυο κυρίως τομείς: α) Σωματική ανάπτυξη και εμφάνιση και β) Σεξουαλική ικανότητα και καταλληλότητα. Ο έφηβος μπαίνοντας στην διαδικασία της γενίκευσης του χρόνου έναρξης και του ρυθμού ανάπτυξης των σωματικών αλλαγών που συμβαίνουν στους άλλους, διατρέχει τον κίνδυνο να παρερμηνεύσει αυτές τις μεταβολές εκλαμβάνοντας τες ως μόνιμες και όχι ως αναπτυξιακές και παροδικές. Αυτό συμβαίνει λόγω της ελλιπής ενημέρωσης του γύρω από το θέμα. Π.χ. το αγόρι που έχει όψιμη ήβη συγκρίνοντας τον εαυτό του με τους συνομήλικους του που ήδη έχουν αρχίσει το αυξητικό τίναγμα της εφηβείας, αγωνιά μήπως υστερεί σε ανάστημα.

Παρόμοια και το κορίτσι που έχει πρώιμη ήβη συγκρίνοντας τον εαυτό της με την παιδική ακόμη εμφάνιση των συνομήλικων της, ανησυχεί μήπως αποκτήσει υπερβολικές διαστάσεις.

Επίσης ο έφηβος που δεν γνωρίζει ότι το πέος πρώτα μεγαλώνει σε μήκος και μετά σε πάχος, αγωνιά ότι τα γεννητικά του όργανα θα μείνουν ισχνά και ατελή κ.λ.π.

Τα δευτερεύοντα γνωρίσματα της ήβης που έχουν σχέση με το δέρμα, όπως είναι η ακμή, η δυσάρεστη οσμή του σμήγματος και η υπερτρίχωση κ.λ.π. αποτελούν επίσης ένα παράγοντα δημιουργίας φόβου και ανησυχίας στον έφηβο.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η αναγκαιότητα για έγκαιρη και επαρκή ενημέρωση του εφήβου όσον αφορά τη φύση των αλλαγών, οι οποίες τους συμβαίνουν, καθώς επίσης και το χρονοδιάγραμμα, το οποίο ακολουθούν. Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 152).

2. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη

«Η εφηβική ηλικία είναι μια από τις σπουδαιότερες ηλικίες της ζωής του ανθρώπου. Είναι ένας ευδιάκριτος κρίκος στην αλυσίδα των φάσεων συγκροτήσεως της ανθρώπινης προσωπικότητας. Είναι η γέφυρα που συνδέει την παιδική με την νεανική ηλικία. Έτσι τη θέλει ο κλασικός ορισμός της, σαν μια φάση ζωής με δική της νομοτέλεια, με ιδιαίτερα βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Είναι όντως μια ουσιαστική καμπή στην πορεία της ψυχικής ανάπτυξης». Κρασακάκης (1988: σελ. 19).

Σύμφωνα λοιπόν με τον Παπαναστασίου (1983: σελ.295) κάθε γενιά έχει τα δικά της χαρακτηριστικά τα οποία ποικίλουν τόσο ως προς την

εμφάνιση του όσο και ως προς τις εκδηλώσεις τους. Συγκεκριμένα τα εφηβικά χαρακτηριστικά εμφανίζονται στις εκδηλώσεις αυτοπεποιθήσεως , στις υπερβολές της συναισθηματικής ζωής και στην πνευματική διέγερση.

2^α Ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας

1) Εγωκεντρισμός – Στην εφηβική ηλικία ο εγωκεντρισμός επανεμφανίζεται με τρόπο πολύπλοκο και αρνητικό. Ο έφηβος δυσκολεύεται να έχει συναίσθηση και ενδιαφέρεται περισσότερο για τις προσωπικές του αντιλήψεις. Είναι...πεισματάρης και ισχυρογνώμων. (Ηλιόπουλος (Χ.Χ: σελ. 198)).

Ο Χουρδάκης μάλιστα αναφέρει (1995: σελ. 162) ως παράδειγμα το γεγονός ότι ο έφηβος αντιδρά σε κάθε τι καινούριο και διαφορετικό από εκείνο που έχει συνηθίσει στην καθημερινή του ζωή.

Με αυτό τον τρόπο ο έφηβος αισθάνεται πως διατηρεί την ψυχική του ισορροπία και γαλήνη .

Επίσης οι έφηβοι έρχονται σε σύγκρουση με τα πρόσωπα του περιβάλλοντος τους, που τους συμπεριφέρονται όπως ακριβώς όταν ήταν παιδιά . Δεν λαμβάνουν υπόψη τις ενδείξεις τους σε θέματα ενδυμασίας , συναναστροφής και διασκέδασης (Παπαναστασίου (1983: σελ.296)).

2) Άρνηση – Σύμφωνα με τον Ηλιόπουλο (Χ.Χ: σελ. 197) η άρνηση αποτελεί μια φυσιολογική κατάσταση για την ηλικία αυτή, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως μπορεί να συνεχιστεί και μετέπειτα . Με τον αρνητισμό του ο έφηβος προσπαθεί να κάνει αισθητή την παρουσία του στο ευρύτερο περιβάλλον και να δοκιμάσει τις δυνάμεις του. Η παράταση αυτής της

άρνησης – του συνεχούς όχι – σημαίνει πως το άτομο δεν έχει ξεπεράσει την κρίση αυτή.

«Από μια άποψη η άρνηση αυτή είναι επιθυμητή. Δεν παρηγορούμε, μα δεν είναι θέμα να στενοχωριούνται οι γονείς όταν ο έφηβος αρχίζει να κάνει χρήση του «όχι». Οι Ψυχολόγοι, οι Ψυχίατροι δεν παραδέχονται τον έφηβο που δεν λέει και δεν αντιτάσσει το όχι. Είναι λοιπόν η περίοδος της Άρνησης. Καλό είναι να μην παραταθεί. Πριν από τα 17 ας μην το περιμένουμε, αλλά μετά τα 17-18 αρχίζει το δεύτερο στάδιο που είναι πιο συνεργατικό. Όμως συχνά και μέχρι τα 20 παρατείνεται η Άρνηση. Γιατί αν σταματήσει την κρίση του, ο έφηβος δεν είναι έτοιμος να προσαρμοστεί σωστά στην κοινωνία. Τελειώνω μια κρίση μου θα πει είμαι έτοιμος να σταθώ στα πόδια μου, να περπατήσω κανονικά τον δρόμο μου, με την ευθύνη μου. Όσο ο άνθρωπος δεν αισθάνεται έτοιμο τον εαυτό του τόσο παρατείνει την κρίση του. Και αυτό δείχνει η παράταση της εφηβικής κρίσης. Δεν αισθάνονται τα παιδιά έτοιμα να αναλάβουν τις ευθύνες τους είτε γιατί εμείς τα μεγαλώνουμε έτσι, είτε γιατί δεν μας βοηθούν πολιτιστικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες. Έτσι παραμένει η άρνηση και είναι ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που υπάρχουν αργότερα στον ενήλικο βίο» (Χουρδάκης (1995: σελ.159)).

3) Τάση για Απομόνωση - Στην εφηβική ηλικία οι νέοι νιώθουν την ανάγκη να μένουν μόνοι τους. Κλείνονται στον εαυτό τους και αποφεύγουν να δημιουργούν εύκολα σχέσεις.

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (Χ.Χ: σελ. 153) ο άνθρωπος επιθυμεί την συντροφιά των άλλων από την βρεφική ακόμη ηλικία. Αυτή η επιθυμία φτάνει στο μέγιστο βαθμό της στο τέλος της σχολικής ηλικίας. Με την

έναρξη όμως της εφηβείας ο έφηβος χάνει το ενδιαφέρον του για τις ομαδικές δραστηριότητες και απομονώνεται στο δωμάτιό του.

Οι παλιές παιδικές φίλιες διαλύονται και συγχρόνως εμφανίζεται μια ξαφνική άρνηση για συμμετοχή σε πολλές από τις οικογενειακές δραστηριότητες.

Επίσης, διακρίνεται μια τάση για φυγή από την πραγματικότητα. Κυριαρχεί η μελαγχολία και απαισιοδοξία χωρίς συγκεκριμένη αιτία. Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της ηλικίας αυτής είναι η δειλία και η συστολή (Ηλιόπουλος (Χ.Χ.:σελ. 199)).

Καθώς οι έφηβοι απομονώνονται ταυτόχρονα παρουσιάζουν και κάποια άλλα χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με τον Χουρδάκη (1995 : σελ. 161) οι νέοι θέλουν την ηρεμία τους, τον στοχασμό τους και το περιθώριο να μπορούν να συγκεντρωθούν. Λόγω των παραπάνω πολλές φορές δημιουργούνται προβλήματα μεταξύ των γονιών και των παιδιών τους. Οι γονείς ανησυχούν για το κλείσιμο της πόρτας του δωματίου καθώς φαντάζονται διάφορα. Στην ουσία όμως ο έφηβος μ' αυτό τον τρόπο προσπαθεί να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του και να ξεπεράσει αυτή την κρίση. Η απομόνωση δεν σημαίνει απαραίτητα και αδιαφορία.

4) Ανεξαρτητοποίηση – Ο έφηβος επιθυμεί να απεξαρτηθεί από τους γονείς του και να χειραφετηθεί. Δεν συμμερίζεται την γνώμη των γονιών του, αμφισβητώντας τις αρχές και τις ιδέες τους. Αυτή ακριβώς η ανεξαρτησία είναι και η βασική προϋπόθεση για την εξέλιξή του σε μια ώριμη προσωπικότητα. Τον αγώνα του για χειραφέτηση ακολουθεί μια σειρά συγκρούσεων με τον

εαυτό του και με το περιβάλλον του. Αμφιθυμικά συναισθήματα , επιθυμίας για ανεξαρτησία αλλά και αδυναμίας και ανασφάλειας εναλλάσσονται. (Ηλιόπουλος (Χ.Χ: σελ. 199)). Έτσι λοιπόν, κατανοούμε την σημαντικότητα του ρόλου των γονιών απέναντι στην χειραφέτηση των παιδιών τους.

«Η τάση που θα δημιουργηθεί στον έφηβο για χειραφέτηση θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την στάση των γονέων στο θέμα αυτό. Γονείς αυταρχικοί συνηθίζουν τα παιδιά τους σε πλήρη εξάρτηση από αυτούς. Τότε η χειραφέτηση είναι δύσκολη υπόθεση και ο νέος πιθανότατα έχει προβλήματα προσαρμογής του στην ευρύτερη κοινωνία. Πιθανότατα θα είναι ή ένας υποτελής ή ένας σκληρός πολίτης. Αλλά και οι έφηβοι που έχουν αδιάφορους γονείς και ως εκ τούτου έχουν μεγαλύτερη ανεξαρτησία, θα έχουν προβλήματα. Γιατί, καθώς οι γονείς τους αδιαφορούν , θα δημιουργήσουν εφήβους που θα νιώθουν απέχθεια γι αυτούς. Η τάση τους αυτή θα δυσκολέψει τις σχέσεις τους με άλλα άτομα της κοινωνίας, γιατί πιθανότατα , θα γενικεύσουν την τάση απέχθειας προς τους γονείς τους, μισώντας τους συμπολίτες τους, και μη έχοντας εμπιστοσύνη σ' αυτούς. Δυσκολία παρουσιάζεται επίσης όταν οι γονείς υπόσχονται ανεξαρτησία στους εφήβους, αλλά στην πράξη κάθε άλλο παρά την πραγματοποιούν με αποτέλεσμα οι έφηβοι να βρίσκονται σε σύγχυση» (Μάνος (1986: σελ. 202)).

Έρευνες απέδειξαν πως όσοι χειραφετήθηκαν κατά την διάρκεια της εφηβικής ηλικίας εξακολούθησαν να είναι ανεξάρτητοι και σαν ώριμοι, ενώ όσοι ήταν εξαρτημένοι κατά την διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, ήθελαν αυτήν την εξάρτηση κι αργότερα.

Ο Παπαναστασίου (1983: σελ.299) επισημαίνει ότι το παράλογο της εφηβικής ηλικίας είναι ότι ενώ από την μια οι έφηβοι απορρίπτουν την

(κηδεμόνευση) από την άλλη χαίρονται να μιμούνται και να αποδέχονται κάποιον ο οποίος τους εμπνέει θαυμασμό. Μόνο, λοιπόν, στην φάση της εφηβικής ωρίμανσης αναπτύσσεται η πραγματική προσωπικότητα του εφήβου. Τότε ο έφηβος δεν λειτουργεί στο φανταστικό του επίπεδο αλλά και προσπαθεί να προσαρμοστεί στην πραγματικότητα, αναλαμβάνοντας ευθύνες που του εξασφαλίζουν την σταθερότητα.

Σύμφωνα με τον Χουρδάκη (1995: σελ. 159) η ανεξαρτητοποίηση του εφήβου είναι μια μεγάλη ανάγκη της εφηβικής ηλικίας.

Η ζεστή, αγκαλιά δεν είναι αναγκαία πια στον έφηβο, δεν θέλει συμβουλές και κηδεμονία. Έτσι οι γονείς οι οποίοι συνεχίζουν και συμπεριφέρονται στους έφηβους όπως όταν ήταν αυτοί παιδιά χάνουν την επικοινωνία με το παιδί τους. Η παραπάνω συμπεριφορά είναι λανθασμένη και ο γονέας πρέπει να συνειδητοποιήσει πως για το καλό του παιδιού του αλλά και το δικό του δεν βοηθάει το να είναι υπερπροστατευτικός. Η αλλαγή αυτή σίγουρα είναι δύσκολη τόσο για τους γονείς όσο και για τα παιδιά. Φυσικά ανεξαρτητοποίηση δεν σημαίνει και αποξένωση από τους γονείς. Ο έφηβος κατά βάθος επιθυμεί την καθοδήγηση των γονιών του και την επιθυμία του αυτή την εκφράζει με τον δικό του τρόπο.

Στάδια χειραφέτησης των εφήβων

Σύμφωνα με τον Μάνο (1986: σελ. 201-205) τα στάδια κατά τα οποία οι έφηβοι αποδεσμεύονται σιγά – σιγά από τους γονείς τους είναι τα εξής:

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ οι έφηβοι καθώς βρίσκονται στην προεφηβική ακόμα ηλικία εκδηλώνουν, εξάρτηση από τους γονείς και την οικογένεια , χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως οι γονείς πρέπει να υπερπροστατεύουν τα

παιδιά τους. Αντιθέτως, θα πρέπει να τους δίνουν την ευκαιρία μέσα από απλές, καθημερινές καταστάσεις να αποκτήσουν σιγά – σιγά αυτονομία.

ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ που συμπίπτει με την πρώτη φάση της εφηβείας οι έφηβοι βρίσκονται σε μια συνεχή προσπάθεια χειραφέτησης, η οποία είναι δύσκολο να επιτευχθεί.

Στο στάδιο αυτό κρίνεται πολύ σημαντική η συμβολή των γονέων στην προσπάθεια που κάνει ο έφηβος για να ανεξαρτητοποιηθεί , για να δημιουργήσει την προσωπικότητά του. Αν η στάση των γονέων σ' αυτό το στάδιο είναι ενθαρρυντική και δημιουργική απέναντι στους έφηβους χωρίς αυταρχική επιβολή των απόψεων τους και χωρίς να αφήνουν περιθώρια για ασυδοσία, είναι βέβαιο ότι θα βοηθήσουν τους έφηβους να δημιουργήσουν υπεύθυνες προσωπικότητες. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι ωφέλιμη είναι μια σταθερή ισορροπία στην συμπεριφορά των γονιών, όσον αφορά την πειθαρχία η οποία απαιτείται, αλλά και την αυτονομία που πρέπει να παρέχουν στα παιδιά τους διατηρώντας μια φιλική διάθεση.

ΣΤΟ ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ – κατά τη δεύτερη φάση της εφηβείας – οι έφηβοι που έχουν πια ωριμάσει αποκτούν πλήρη ανεξαρτησία, εφόσον βέβαια έχει γίνει η κατάλληλη προετοιμασία στα προηγούμενα στάδια. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν χρειάζονται τις συμβουλές των γονιών τους στα θέματα της ζωής τους. Η διαφορά είναι ότι την τελική απόφαση την παίρνουν πάντα οι έφηβοι.

Τις περισσότερες φορές όμως αυτό που αποδεδειγμένα θεωρείται δέον δεν πραγματοποιείται. Π.χ. όταν οι γονείς δίνουν απόλυτη ανεξαρτησία στους έφηβους στο αρχικό ακόμη στάδιο ενώ γνωρίζουν πως δεν είναι ακόμη ώριμοι για κάτι τέτοιο η αντιθέτως δεν επιτρέπουν στα παιδιά τους να

ανεξαρτητοποιηθούν ενώ βρίσκονται σε προχωρημένη παιδική ηλικία. Μάνος (1986:202).

Αναλυτικότερα οι γονείς οι οποίοι είναι αυταρχικοί με τα παιδιά τους, δεν τους παρέχουν αυτονομία, και γενικά τους υπερπροστατεύουν οδηγεί σε μια κατάσταση τέτοια ώστε ούτε οι μεν αλλά ούτε και οι δε να επιθυμούν την αποδέσμευση.

Έτσι οι έφηβοι αυτοί συνηθισμένοι πλέον να τα έχουν όλα έτοιμα βολεύονταν σ' αυτή την κατάσταση, η οποία έχει ως συνέπεια αργότερα να μην μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της ζωής. Το ίδιο συμβαίνει και στις περιπτώσεις, όπου οι γονείς δείχνουν πλήρη αδιαφορία για τα παιδιά τους, τα οποία καταλήγουν να γίνονται στην ώριμη ηλικία άτομα απροσάρμοστα. Μάνος (1986: 203).

«Δύσκολη υπόθεση είναι και η συναισθηματική χειραφέτηση. Από μια έρευνα του Liogd αποδείχθηκε ότι σημαντικό ποσοστό εφήβων προχωρημένης ηλικίας δεν κατορθώνει να αποκτήσει συναισθηματική χειραφέτηση από τους γονείς. Ένδειξη μη συναισθηματικής χειραφέτησης αποτελεί η έντονη νοσταλγία που νιώθουν οι έφηβοι για το σπίτι τους, όταν βρίσκονται μακριά.

Η συναισθηματική χειραφέτηση δεν είναι πρόβλημα που απασχολεί μόνο τους εφήβους, αλλά και τους γονείς. Πολλοί γονείς, ιδιαίτερα όσοι έχουν συνδεθεί πάρα πολύ συναισθηματικά με τα παιδιά τους, δυσκολεύονται να τα δουν να απομακρύνονται από αυτούς.

Με πολλούς τρόπους προσπαθούν αυτοί οι γονείς να κρατήσουν τα παιδιά κοντά τους: αρνούνται στους εφήβους να έχουν σχέσεις με το άλλο φύλλο και να εργαστούν, ζητούν υποταγή και απόδοση ευγνωμοσύνης απ'

τους νέους για όσα έκαναν γι αυτούς, ζητούν συμπάθεια ή εξακολουθούν να τους βοηθούν με ποικίλους τρόπους, για να τους κρατήσουν κοντά τους.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι αν και οι έφηβοι στην προσπάθειά τους να χειραφετηθούν από τους γονείς τους έρχονται σε σύγκρουση με αυτούς, αργότερα, μετά δηλαδή τη χειραφέτηση, σχηματίζουν διαφορετική γνώμη για τους γονείς τους, αποκαθιστούν τις σχέσεις τους.

Πάντως για ομαλή συναισθηματική ανάπτυξη κατά την εφηβική ηλικία η αγάπη των γονέων είναι αναγκαία.

Οι έφηβοι που αποδοκιμάζονται και δεν δέχονται κατανόηση και αγάπη από τους γονείς τους βρίσκονται σε δύσκολη θέση, γιατί έχουν να αντιμετωπίσουν όλες τις δυσχέρειες της ζωής χωρίς την κατεύθυνση και ενθάρρυνσή τους.

Διάφοροι ερευνητές απέδειξαν πως η πλειονότητα των εφήβων που περνούν στην απροσαρμοσσία ή αποτυχαίνουν στη ζωή, προέρχονται από οικογένειες προβληματικές, στις οποίες δεν δέχονται στοργή και ενθάρρυνση» (Μάνος (1986: σελ. 203-204)).

5) Ευθυξία – Ο έφηβος συνήθως θίγεται εύκολα από ασήμαντα γεγονότα, τα οποία σε άλλες ηλικίες περνούν απαρατήρητα (Ηλιόπουλος (Χ.Χ.: σελ. 198)).

Τα περισσότερα άτομα σ' αυτή την ηλικία προσβάλλονται εύκολα όπως κι αν τους μιλήσουν.

Σύμφωνα με τον Χουρδάκη (1995: σελ. 162) είναι μια περίοδος όπου οι έφηβοι διαμορφώνουν διάφορες φιλίες και οι γονείς πρέπει να συμπεριφερθούν στους φίλους αυτούς με ευγένεια γιατί διαφορετικά οι έφηβοι

θίγονται αμέσως. Ενοχλούνται από πράγματα ασήμαντα εκφράζοντας διαμαρτυρία και εκνευρισμό.

Συμπληρωματικά ο Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 153-157) αναφέρει κάποια επιπρόσθετα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας, όπως:

6) Αποστροφή προς την εργασία – Κατά την διάρκεια της εφηβείας ο έφηβος παρουσιάζεται συχνά κουρασμένος και απρόθυμος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τόσο του σχολείου όσο και του σπιτιού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της σχολικής του επίδοσης. Η αποστροφή προς την εργασία δεν είναι σκόπιμη αλλά οφείλεται στην ταχεία βιοσωματική του ανάπτυξη στην οποία καταναλώνει ένα μεγάλο μέρος της ενεργητικότητάς του. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 153).

Η αρνητική στάση των γονέων απέναντι σ' αυτή την κατάσταση ωθεί τον έφηβο σε συνεχόμενη άρνηση των θελήσεων των μεγαλύτερων.

7) Έλλειψη συντονισμού κινήσεων – Ο έφηβος εμφανίζεται να παρουσιάζει μια προσωρινή αδεξιότητα στις κινήσεις του και στις μετακινήσεις του π.χ. σκοντάφτει συχνά πάνω σε αντικείμενα ή έπιπλα. Η αδεξιότητα αυτή στις κινήσεις είναι ανάλογη με το αυξητικό τίναγμα της εφηβείας. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 153).

8) Ανία – Ο έφηβος συχνά αισθάνεται μια έντονη αδιαφορία καθώς και πλήξη για ομαδικές δραστηριότητες , για σχολικές υποχρεώσεις, αλλά και για την ζωή του γενικότερα. Θεωρεί τις παραπάνω δραστηριότητες ως σαχλές και ανούσιες. Παρασκευόπουλος (χ.χ. σελ. 154).

9) Νευρικότητα – ανησυχία – Ο έφηβος νιώθει υπερένταση, θέλει συνεχώς να κινείται και αδυνατεί να συγκεντρώσει την προσοχή του σε ένα έργο ή οτιδήποτε άλλο. Η νευρικότητα αυτή αποτελεί έκφραση της έντονης συναισθηματικότητας του εφήβου καθώς επίσης και της ευσυγκινησίας του. Κάθε προσπάθεια καταστολής αυτής της έντασης επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα.

10) Αυξημένη ευσυγκινησία – Ο έφηβος παρουσιάζει μια κακοκεφιά και συνήθως καταλήγει να κλαίει δίχως σημαντική αφορμή. Απογοητεύεται και πληγώνεται εύκολα. Διαπληκτίζεται με τα αδέλφια του και περνάει φάσεις μελαγχολίας. Η ευσυγκινησία αυτή του εφήβου προέρχεται από τη διαταραχή της ισορροπίας των ορμονών του. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 154).

11) Αντιδραστική – εχθρική προς τους άλλους – Ο έφηβος είναι εχθρικός προς τους γύρω του, διαφωνεί συνεχώς, γκρινιάζει και ζηλεύει όταν χαίρονται οι άλλοι, η μητέρα του είναι ο στόχος της πιο αυστηρής κριτικής του, προσπαθεί συνέχεια να δημιουργήσει φασαρία στο σπίτι αλλά και στο φιλικό του περιβάλλον. Αποτέλεσμα αυτής της συμπεριφοράς του είναι η καταστροφή πολλών παιδικών φιλιών. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 154)

12) Αντιδραστική – εχθρική στάση προς το άλλο φύλο – Στα πρώτα χρόνια της εφηβείας τα κορίτσια δείχνουν μεγαλύτερη αποστροφή προς τα αγόρια απ' ό,τι το αντίθετο, γενικά οι έφηβοι εκφράζουν μια εχθρότητα

απέναντι στο άλλο φύλο , η οποία σύντομα αντικαθίσταται από την έλξη και το ενδιαφέρον. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 155).

13) Εναντίωση προς κάθε μορφή εξουσίας – Ο έφηβος έχει έντονη την τάση να εναντιώνεται σε κάθε μορφή εξουσίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εναντίωση στη γονεϊκή εξουσία και οι διάφορες αταξίες την ώρα του μαθήματος, ο έφηβος δεν επιθυμεί περιορισμούς. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 156).

14) Υπεραπασχόληση με θέματα του σεξ – Η ανάπτυξη των γεννητικών οργάνων οδηγούν τον έφηβο να δίνει μεγάλη σημασία στα θέματα του σεξ. Αρχίζει να εξερευνάει τα διάφορα μέρη του σώματός του και κυρίως τα γεννητικά του όργανα. Αρχίζει να παρατηρεί τις αλλαγές τόσο στο δικό του σώμα όσο και στο άλλο φύλο και αρχίζει να μελετάει βιβλία που περιέχουν έννοιες και όρους του σεξ. Με όλα αυτά ο έφηβος προσπαθεί να πληροφορηθεί όσο το δυνατό περισσότερο για ένα θέμα που θεωρεί «απόκρυφο» . Η υπεραπασχόληση για το σεξ οδηγεί στον αυνανισμό. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 156).

15) Υπέρμετρη αιδημοσύνη – Τα αγόρια και τα κορίτσια έφηβοι δείχνουν υπερβολική ντροπαλότητα και δεν μπορούν να γδυθούν μπροστά σε άλλους , ακόμα και στο γιατρό. Ο έφηβος, φοβάται να δείξει το σώμα του γιατί πιστεύει πως έτσι θα γίνει αντικείμενο αρνητικών σχολίων. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 157).

16) Έλλειψη αυτοπεποίθησης – Ο έφηβος αισθάνεται έντονη ανασφάλεια και έχει χαμηλή αυτοπεποίθηση λόγω της ανησυχίας του για την σωματική του εμφάνιση. Τα αρνητικά αυτά συναισθήματα οδηγούν τον έφηβο να αντιδράει στις υποδείξεις των μεγάλων, που, ίσως δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί σε αυτές. Οι απότομες αλλαγές που συμβαίνουν στο εγώ του , του δημιουργούν μια αβεβαιότητα. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 157).

17) Ονειροπόληση – Ο έφηβος αφήνει τη φαντασία του να οργιάζει, ασχολείται συνέχεια με την ονειροπόληση και φαντάζεται τους «καλούς ήρωες» να νικούν τις κακοτοπιές. Ταυτίζεται μ' αυτούς και προσπαθεί (στη φαντασία του πάντα), να αντιμετωπίσει αυτούς που δεν τον καταλαβαίνουν. Μέσα στη φαντασία βρίσκει διέξοδο απ' τα συναισθήματά του. Αυτή η συμπεριφορά όμως πολλές φορές οδηγεί τον έφηβο να χάνει την επαφή του με την πραγματικότητα και κατά συνέπεια να δυσκολεύεται να προσαρμοστεί στην κοινωνία. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 157).

Μια αναλυτικότερη περιγραφή των χαρακτηριστικών της εφηβείας δίνει ο Hurlock ο οποίος διακρίνει την εφηβεία σε δυο φάσεις:

Πρώτη φάση εφηβείας (13-17) – ο νεαρός έφηβος:

- Στην φάση αυτή ο έφηβος διακατέχεται από ένα συναισθημα αμφιβολίας για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να συμπεριφερθεί . Σαν παιδί ή σαν μεγάλος έφηβος; Αφού και στις δυο περιπτώσεις δέχεται την αποδοκιμασία των μεγαλύτερων.
- Ο έφηβος υφίσταται πολλές σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές.

- Παρατηρούνται στον έφηβο συνεχείς κυκλοθυμικές καταστάσεις στην ψυχολογία του καθώς και αμφιθυμικά συναισθήματα. Τη μια φορά είναι τρισευτυχισμένος και την άλλη νιώθει απελπισμένος. Χαρακτηρίζεται από αστάθεια.
- Έντονες συναισθηματικές καταστάσεις βιώνονται απ' τον έφηβο στην περίοδο αυτή. Μάνος (1986:97).
- Η αστάθεια του εφήβου παρουσιάζεται τόσο στις σχέσεις του με το άλλο φύλο όσο και στα σχέδια που κάνει για το μέλλον. Κύρια αιτία αυτού του χαρακτηριστικού θεωρείται η ανασφάλεια που νιώθει ο έφηβος για τον εαυτό του.
- Ο έφηβος – όπως κάποιες έρευνες διαπίστωσαν – έχει ανησυχίες και προβλήματα για την εμφάνισή του, για τις σχέσεις του, για την επαγγελματική του πορεία κ.α. Πολλές φορές οι γονείς οξύνουν αυτά τα προβλήματα με την καταπίεση που ασκούν στους έφηβους. Οι έφηβοι από την άλλη πλευρά αρνούνται να συζητήσουν όλα όσα σκέφτονται με τους γονείς τους γιατί πιστεύουν πως δεν θα τους καταλάβουν και ίσως χάσουν την ανεξαρτησία τους. Όταν ο έφηβος καταφέρνει να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του αισθάνεται εμπιστοσύνη και ασφάλεια για τον εαυτό του. Αντίθετα όταν οδηγείται σε αποτυχίες νιώθει ματαίωση και συναισθήματα ανεπάρκειας.
- Όλα τα παραπάνω προσδίδουν ένα κρίσιμο χαρακτήρα στην ηλικία αυτή. Ιδιαίτερα κρίσιμη γίνεται όταν δεν έχουν

ολοκληρωθεί οι αναπτυξιακοί στόχοι της προηγούμενης ηλικίας.

- Οι έφηβοι αντιμετωπίζονται από τους μεγαλύτερους τους αρνητικά , κρίνοντας τους ως ανώριμους για το πείσμα τους και για την αντιδραστική τους και παραπτωματική τους συμπεριφορά. Κατά συνέπεια οι έφηβοι απομακρύνονται από τους μεγάλους και δημιουργείται το λεγόμενο «Χάσμα των Γενεών». Μάνος (1986: σελ. 98).

Δεύτερη φάση της εφηβείας (17-20) Ο μεγάλος έφηβος

Ο μεγάλος έφηβος παρουσιάζει – σε αντίθεση με τον νεαρό έφηβο – ώριμη και υπεύθυνη συμπεριφορά.

- Η συμπεριφορά του μεγάλου εφήβου χαρακτηρίζεται από σταθερότητα στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής. Έχει σταθερές προτιμήσεις όσον αφορά την ενδυμασία, την διασκέδασή του, τις φίλιες του κ.α. Η προσαρμογή του εφήβου στην κοινωνία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την σταθερότητά του και από τις αντιδράσεις που δέχεται από το περιβάλλον. Ο έφηβος αντιμετωπίζει τα προβλήματά του με περισσότερη επιτυχία και ωριμότητα απ' ότι στα προηγούμενα χρόνια και παύει να αποτελεί πρόβλημα για την οικογένειά του και γενικότερα για το περιβάλλον του.
- Η έλλειψη της κηδεμόνευσης και η δυνατότητα παροχής περισσότερων ευκαιριών στους έφηβους για αυτονομία και ανεξαρτησία μειώνουν την ένταση των συναισθημάτων τους.

- Ο έφηβος αποκτάει μια ρεαλιστική εικόνα για τον εαυτό του και για τη ζωή. Έτσι γίνεται πιο ευτυχισμένος και συνεργάσιμος με το περιβάλλον του.
- Ο μεγάλος έφηβος συμπεριφέρεται τώρα πια με ωριμότητα. Ταυτιζόμενος με τους ωριμότερους από αυτόν , μιμείται τις καλές αλλά και τις κακές συνήθειες αυτών π.χ. κάπνισμα, πιστό κ.α. Μάνος (1986: σελ. 100).
- Ο έφηβος αντιμετωπίζεται από τους γονείς του και τους άλλους μεγαλύτερούς του με μεγαλύτερη κατανόηση. Του συμπεριφέρονται διαφορετικά γιατί βλέπουν πως είναι πιο ώριμος, και οργανωτικός σε θέματα της ζωής του. Η πίεση και η υπερπροστασία που ασκούσαν πάνω του υποχωρούν και την θέση τους παίρνει η εμπιστοσύνη για τις αποφάσεις και τις πρωτοβουλίες του (Μάνος (1986:σελ. 97-100)).

Μια ολοκληρωμένη όμως μελέτη των ψυχολογικών γνωρισμάτων της εφηβικής ηλικίας μας υποχρεώνει να την εντάξουμε σε ορισμένα χρονικά πλαίσια και να την αναλύσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα. Έτσι ο Γάλλος καθηγητής G. Guchon αναφέρει χαρακτηριστικά τρεις φάσεις της εφηβείας:

A. Η φάση της προετοιμασίας (11/12 – 13/14 ετών).

Στη φάση αυτή ο έφηβος προετοιμάζεται για τις αλλαγές οι οποίες θα του συμβούν μένοντας παράλληλα με τα παλιά του χαρακτηριστικά. Ο αποχωρισμός από την παιδική ηλικία δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

B. Η φάση των έντονων αλλαγών (13/14 – 16/17 ετών).

Η φάση αυτή εμπεριέχει ραγδαίες αναπτυξιακές κρίσεις καθώς επίσης σωματικές και πνευματικές αλλαγές. Κυριαρχούν το συναισθηματικό άγχος, η σεξουαλική αφύπνιση και η έντονη κοινωνική ανάπτυξη.

Γ. Η φάση της κάμψης των αναπτυξιακών τάσεων (17 – 21 ετών).

Στην περίοδο αυτή ελαττώνονται σημαντικά οι αλλαγές. Ο έφηβος βρίσκει τον εαυτό του, ωριμάζει η σκέψη του και η συμπεριφορά του. Βέβαια ακόμα η ωριμότητα δεν έχει ολοκληρωθεί, αλλά βρίσκεται σε πορεία ολοκλήρωσης. Ο έφηβος παίρνει μεγάλες αποφάσεις για την οικογένεια, το επάγγελμα, την κοινωνικότητα αποκτώντας ιδεολογική κατεύθυνση Κρασακάκης (1988: σελ.23).

2^β Απόκτηση ταυτότητας του Εγώ

Ο Erikson (1996) στο σύγγραμμά του «Παιδική ηλικία και κοινωνία» υποστηρίζει ότι κατά τη διάρκεια της εφηβείας η κυριότερη αναπτυξιακή κρίση που καλείται το άτομο να ξεπεράσει είναι η απόκτηση ταυτότητας του Εγώ ή η σύγχυση ρόλων (Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ.163)).

2^γ Τι είναι «Ταυτότητα του Εγώ»

Ο Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 163) αναφέρει ότι η πορεία ως προς τη διαμόρφωση της ταυτότητας του Εγώ είναι πολύπλευρη. Το άτομο καλείται να σχηματίσει μια εικόνα για τον εαυτό του ως πρόσωπο. Είναι ανάγκη να αισθανθεί ότι έχει τη δική του αξία και τις δικές του πεποιθήσεις και πιστεύω, και τη διαφορετικότητά του.

Επίσης, χρειάζεται να αισθάνεται ότι η προσωπικότητα, η εικόνα αυτή που έχει δημιουργήσει για τον εαυτό του έχει μια εσωτερική ενότητα και σταθερότητα μέσα στο χρόνο.

Σχετικά με τα ανωτέρω ο Erikson (1966) υποστηρίζει ότι: «Το νέο άτομο που έχει μια ενιαιότητα του Εγώ, πρέπει να βιώνει μια προοδευτική και αδιάκοπη συνέχεια ανάμεσα σ' αυτό που υπήρξε κατά τα μακρά χρόνια της παιδικής ηλικίας και σ' αυτό που προσδοκά να είναι το αναμενόμενο μέλλον».

Επιπρόσθετα, μια ολοκληρωμένη ταυτότητα του Εγώ προϋποθέτει μια συγχρονική σταθερότητα και πίστη ότι θα παραμείνει το ίδιο πρόσωπο σ' όλες τις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις, χωριστά από τον τρόπο που λειτουργεί σε καθεμιά από αυτές.

Ακόμα, το άτομο χρειάζεται να γνωρίζει κάποια πράγματα για το ρόλο που θα διαδραματίσει μέσα στην κοινωνία. Χρειάζεται να έχει θέσει κάποιους στόχους και αξίες στη ζωή του, να έχει κάνει μια ιεράρχηση αυτών ως προς την σημαντικότητά τους. Η ιεράρχηση αυτή θεωρείται αναγκαία για το άτομο, γιατί το βοηθά να γνωρίζει τις προσπάθειες που χρειάζεται να καταβάλλει προκειμένου να τους πραγματοποιήσει Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 163-164).

Το πρόβλημα της ταυτότητας κατά την εφηβεία γίνεται οξύτερο για δυο κυρίως λόγους οι οποίοι εντάσσονται σε δυο κατηγορίες: σε ατομικούς και κοινωνικούς.

Αρχικά, οι αλλαγές που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της εφηβείας κάθε ατόμου στο σώμα του, είναι ραγδαίες και καθολικές. Ακόμα, οι καινούριες συναισθηματικές εμπειρίες που απορρέουν από τις μεταβολές των ορμών επηρεάζουν την βιοσωματική ζωή του εφήβου.

Έτσι ο έφηβος θα αποκτήσει μια πλήρη εικόνα του εαυτού του πριν εγκαταλείψει την εξάρτηση της παιδικής ηλικίας. Η ταυτότητα που διαμορφώνει το άτομο, κατά την εφηβεία, έχει την δυνατότητα να αλλάξει καθώς αποκτά νέες εμπειρίες και γνωρίζει καινούργια πρότυπα συμπεριφοράς. Όμως, παρόλα αυτά η εφηβεία θεωρείται ως η ηλικία σταθμός στη ζωή κάθε ατόμου, γιατί η ταυτότητα του Εγώ αποκτά κάποια σταθερή – συνεπή μορφή, η οποία του δίνει τη δυνατότητα να έχει η ζωή του μια κατεύθυνση. Παρασκευόπουλος (χ.χ: σελ. 166).

Η διαμόρφωση μιας υγιούς ταυτότητας του Εγώ από τον έφηβο, είναι συνέπεια των προσπαθειών που έχει καταβάλλει να ξεπεράσει στα προηγούμενα στάδια της ζωής του, τις αναπτυξιακές του κρίσεις. Όσο καλύτερα λοιπόν ένας έφηβος έχει καταφέρει να ξεπεράσει τις αναπτυξιακές του μάχες, τόσο πιο καλά εξοπλισμένος και πιο δυνατός μπαίνει σ' αυτήν την νέα δοκιμασία της εφηβείας.

Η ταυτότητα του Εγώ έχει τις ρίζες της στις διαπροσωπικές σχέσεις που έχει αναπτύξει ένα άτομο με το περιβάλλον του, όπως γονείς, δασκάλους, συνομήλικους. Αν μεταξύ τους όμως υπάρχει μια ζεστή και δοτική σχέση, κυρίως στα παιδιά με τους γονείς, αυτό είναι πολύ βοηθητικό για το άτομο γιατί θα αναπτύξει ένα Εγώ ισχυρό και ανθεκτικό στις διάφορες καταστάσεις.

Σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της ταυτότητας αποτελεί το είδος της κοινωνίας στην οποία ζει το κάθε άτομο, π.χ. στις κλειστές κοινωνίες (γεωργικές και γενικά απομονωμένες) τα πλαίσια και τα όρια δράσης των νεαρών ατόμων είναι πολύ περιορισμένα και ο ρόλος των ενηλίκων πολύ καθορισμένος. Η προσπάθεια των εφήβων στις συγκεκριμένες κοινωνίες για

για υπεύθυνη άσκηση ενός παραγωγικού έργου ή εργασίας φαντάζει πιο απλή. Αντιθέτως στις κοινωνίες όπου υπάρχουν γρήγοροι ρυθμοί κοινωνικής αλλαγής (αστικές, βιομηχανικές) η θέσπιση ενός σχεδίου δράσης, γίνεται έργο δύσκολο και χρονοβόρο.

Αυτό συμβαίνει γιατί οι ρόλοι των ενηλίκων είναι δύσκολοι και πολύπλοκοι, και εναλλακτικές λύσεις για δράση σε όλους τους τομείς της ζωής ποικίλουν και γι αυτό απαιτείται μεγάλη προσπάθεια για προετοιμασία από κάθε έφηβο σε εκπαιδευτικό και επαγγελματικό επίπεδο

Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 168-169).

2^ο Μορφές ταυτότητας

Όλες οι αναπτυξιακές αλλαγές (ωριμότητα) που συμβαίνουν διαδοχικά σε κάθε άτομο χωριστά, οδηγούν στο τέρμα της αναζητήσεως , στη δημιουργία ταυτότητάς τους και στη διαμόρφωση μιας ατομικής και κοινωνικής παρουσίας.

Οι ιδέες , οι αρχές και οι αξίες που έχει αποκτήσει ένα άτομο προσδιορίζουν την ταυτότητα του. Η δημιουργία της ταυτότητας αυτής , προϋποθέτει σωστό ξεπέρασμα όλων των αναπτυξιακών κρίσεων που αντιμετωπίζει ο έφηβος, διαφορετικά η ταυτότητα αυτή θα είναι συγκεχυμένη και προβληματική (Κρασανάκης (1988: σελ.21)).

Ο Παρασκευόπουλος θεωρεί ότι: Η ορθολογική διαδικασία για τη διαμόρφωση σαφούς και ολοκληρωμένης ταυτότητας, πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στον έφηβο να πειραματιστεί σε ποικίλους κοινωνικούς ρόλους και να ταξινομήσει τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις επαγγελματικές απασχολήσεις και τις φιλοσοφικές απόψεις και αξίες της ζωής.

Μέσα από την επιλογή των εναλλακτικών λύσεων της διαμόρφωσης της εικόνας του εφήβου προκύπτουν τα εξής είδη ταυτότητας:

A) Κατακτημένη ταυτότητα: Είναι η επιλογή που προκύπτει μέσα σ' ένα εύλογο χρονικό διάστημα, μετά από ποικίλες εναλλακτικές λύσεις.

B) Δοτή ή πρόωρα σχηματισμένη: Είναι η δέσμευση και αφοσίωση σε σκοπούς και πεποιθήσεις που έχουν υποδειχθεί από άλλους χωρίς πρωτοβουλία και λήψη εναλλακτικών λύσεων.

Γ) Παρατεταμένο μορατόριουμ: Είναι η προσπάθεια αναζήτησης και εξέτασης δυνατοτήτων, εναλλακτικών λύσεων, χωρίς τελικό αποτέλεσμα αυτοπροσδιορισμού, αποσαφηνίζοντας έτσι ένα σχέδιο ζωής.

Άλλη διάσταση διαφοροποίησης της ταυτότητας είναι το εύρος των εναλλακτικών λύσεων, που έχει στη διάθεσή του το άτομο για συγκριτική συνεξέταση και διακρίνεται σε δυο μορφές:

1. Ανοικτού πεδίου επιλογών: Το αποτέλεσμα που προκύπτει μέσα από ένα μεγάλο αριθμό εναλλακτικών λύσεων και δυνατοτήτων.
2. Κλειστού πεδίου επιλογών: Αποτέλεσμα που προκύπτει ανάμεσα σε περιορισμένες ευκαιρίες και πιθανές λύσεις.

«Άλλη διάσταση διαφοροποίησης της ταυτότητας είναι το κατά πόσο το περιεχόμενο της ταυτότητας είναι σύστοιχο προς τα κυρίαρχα στοιχεία και τις νόρμες της κοινωνικής ομάδας, στην οποία καλείται να ζήσει και να δράσει ο νέος. Με βάση τη διάσταση αυτή διακρίνουμε δυο μορφές ταυτότητας: **Κοινωνικοποιημένη** είναι η ταυτότητα που το περιεχόμενό της βρίσκεται μέσα στα πλαίσια – αξιών και σκοπών – του ευρύτερου συνόλου, που είναι σύμφωνη με τις κοινωνικές νόρμες. Αντίθετα **Αποκλίνουσα** είναι η ταυτότητα

που το περιεχόμενό της είναι έξω από τα κυρίαρχα αξιολογικά κριτήρια και πρότυπα συμπεριφοράς της κοινωνίας» (Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ. 171)).

Η διαδικασία της ανακάλυψης του εαυτού δεν αρχίζει ούτε τελειώνει στην εφηβεία. Την εφηβεία θα μπορούσε κανείς να τη θεωρήσει ως μια περίοδο αυξημένης αυτοεπίγνωσης και έντονης αναζήτησης μιας συνεκτικής, συμπαγούς προσωπικής ταυτότητας. Ο νεαρός Ινδός Βίνου, στο τέλος της εφηβείας του έγραφε τα εξής:

«Τώρα , όταν σκέφτομαι για τον "εαυτό", δεν πρέπει να ξεχνώ πως ο στόχος μου είναι να γνωρίσω τον εαυτό μου, με άλλα λόγια, να αποκτήσω αυτογνωσία. Ένας τέτοιος στόχος είναι βέβαια, πολύ δύσκολο να επιτευχθεί. Παρόλα αυτά, είναι ανάγκη να προσπαθήσω να πετύχω με οποιοδήποτε δυνατό τρόπο, με το νου, με το σώμα ή ακόμη και μέσω του μυστικισμού...για μένα, η πιο σημαντική θεωρία στη ζωή είναι η αυτογνωσία» (M. Herbert (1994: σελ. 34)).

3. Νοητική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον J. Concer (1981: σελ. 30) η εξέλιξη της φυσικής ανάπτυξης των εφήβων είναι ανάλογη με την πρόοδο των νοητικών του ικανοτήτων. Η νοημοσύνη γίνεται εμφανής με πολλούς τρόπους. Οι αρμόδιοι για τις μετρήσεις νοημοσύνης, στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν μια γενικότερη εκτίμηση της νοημοσύνης του ατόμου, παρατηρούν όσο το δυνατόν περισσότερες νοητικές ικανότητές τους. Έπειτα, συγκρίνουν τις εκτιμήσεις τους με τη νοημοσύνη άλλων ατόμων ή με του ιδίου του ατόμου σε άλλη χρονική στιγμή.

Το όφελος από αυτή την διαδικασία έγκειται στο γεγονός ότι μπορούμε να κατανοήσουμε την νοητική ανάπτυξη του ατόμου σε διαφορετικά στάδια της ζωής. Έτσι, λοιπόν από τα ανωτέρω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η νοητική ικανότητα αυξάνεται σημαντικά απ' την παιδική ηλικία ως την εφηβική και ελαττώνεται αισθητά στην ενήλικη ζωή.

Οι νοητικές ικανότητες οι οποίες συνδέονται με την «καθαρή» βιολογική ικανότητα, όπως αναλυτική σκέψη, νοητική ευελιξία και ταχύτητα αντιλήψεως αναπτύσσονται πιο γρήγορα στην παιδική και εφηβική ηλικία, και μειώνονται ~~πιο νωρίς~~ στην ενήλικη ζωή συγκριτικά με τις ικανότητες που επηρεάζονται από την πείρα, όπως ευχέρεια λόγου.

Αναγκαίος είναι ο διαχωρισμός της νοημοσύνης από τον «δέκτη νοημοσύνης» (Δ.Ν.). Ο Δ.Ν. δεν μετράει την απόλυτη νοητική ικανότητα και δεν σχετίζεται με την γενική ικανότητα προσαρμογής στο περιβάλλον ή την γνώση.

Στην εφηβική ηλικία παρουσιάζονται κάποιες διαφορές στην νοημοσύνη όσον αφορά τα δυο φύλα. Συγκεκριμένα, στην ηλικία των 10 ή 11 χρόνων τα κορίτσια έχουν την τάση να υπερέχουν σε σχέση με τα αγόρια σε δοκιμασίες λεκτικής ικανότητας, ενώ τα αγόρια σε χορο – οπτικά θέματα. Στην ηλικία των 12 ή 13 χρόνων τα αγόρια υπερτερούν ως προς την μαθηματική ικανότητα.

«Είναι γνωστό πως με τον όρο νοημοσύνη εννοούμε συνήθως την δύναμη του νου να λύνει προβλήματα και να υπερπηδά δυσκολίες. Η εφηβική νοημοσύνη παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη του κριτικού πνεύματος και της φαντασίας και είναι ικανή για συνθετικές και αφηρημένες διεργασίες νοημάτων. Πριν όμως φθάσει στην ανάπτυξη της εμφανίζει μια «αρνητική»

μορφή κατά την προεφηβεία (ή και κατά την πρώτη εφηβεία), που προκαλούν, οι μεταβολές που φέρνει η ανάπτυξη της σεξουαλικότητας. Έτσι εξηγείται ένα κάποιο «μούδιασμα» της σκέψης, που παρατηρείται κατά την περίοδο αυτή και που βρίσκει «αναπληρώσεις» σε μια συμπεριφορά γελωτοποιού ή «Πειραχτήρων», μορφές κι αυτές της «κρίσης της πρωτοτυπίας» και χαρακτηρίζει τους εφήβους» Κοσμόπουλος (1990: σελ. 103).

Ο Παρασκευόπουλος (1996: σελ.263) υποστηρίζει πως στην εφηβική ηλικία αναπτύσσεται η αφηρημένη σκέψη. Από το ενδέκατο χρόνο της ηλικίας του παιδί έχει την δυνατότητα της πλήρους αποκέντρωσης και της αναστρεψιμότητας. Στους αληθείς νοητικούς συλλογισμούς του διακρίνουμε την ικανότητα συνδυασμού των νοητικών πράξεων, τη χρήση του υποθετικού – παραγωγικού συλλογισμού, την δυνατότητα ελέγχου της ορθότητας ή μη των προτάσεων και τέλος της αντιστροφής και της αμοιβαιότητας συγχρόνως. Η νοητική ανάπτυξη του εφήβου τον βοηθάει να καταλάβει πλήρως την έννοια του φύλου και τις λειτουργίες του.

Πίνακας του Piaget

Περίοδοι ανάπτυξης της νόησης κατά τον Piaget

1. ΑΙΣΘΗΣΙΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (από την γέννηση ως το 2^ο έτος)
2. ΠΡΟΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (3^ο ως 6^ο έτος)
3. ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΣΚΕΨΗ (7^ο ως 11^ο έτος)
4. ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ (12^ο έτος και ύστερα)
 - Διαπιστώνει ότι οι τάξεις δεν είναι μόνο ομάδες συγκεκριμένων αντικειμένων, αλλά μπορούν να κατανοηθούν και να υποστούν επεξεργασία στη σκέψη ως αφηρημένες οντότητες.
 - Μπορεί να σκεφθεί διάφορες εναλλακτικές λύσεις και ερμηνείες για το ίδιο φαινόμενο.
 - Χειρίζεται λογικές προτάσεις – υποθέσεις , που μπορεί να είναι αντίθετες προς την πραγματικότητα.
 - Χειρίζεται σύμβολα που μπορεί να μην ανταποκρίνονται σε προσωπικές εμπειρίες, αλλά σε αφηρημένο τυπικό περιεχόμενο.
 - Προβαίνει σε λογικές πράξεις με σύμβολα.
 - Κατανοεί την έννοια της μεταφοράς.

Σύμφωνα με τον Piaget (1958) το στάδιο των τυπικών νοητικών πράξεων αρχίζει από το 12^ο έτος και τελειώνει περίπου στο 16^ο έτος. Στην εξελικτική αυτή φάση η σκέψη γίνεται αφηρημένη. Η αναίρεση και η αντιστάθμιση οι οποίες αποτελούν μορφές της αναστρεψιμότητας, λειτουργούν ενιαία, αλληλεπιδρώντας η μια στην άλλη.

Αντίθετα με τις προηγούμενες φάσεις – όπου τα βασικά στοιχεία της σκέψης ήταν οι τάξεις και οι σχέσεις – τώρα (εφηβεία) είναι οι προτάσεις, που η εγκυρότητά τους δεν σχετίζεται με το περιεχόμενό τους αλλά με την λογική τους δομή Παρασκευόπουλος (Χ.Χ: σελ.91).

4. Κοινωνική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Ηλιόπουλο (Χ.Χ: σελ.195) οι παράγοντες οι οποίοι συμβάλουν στην κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου είναι η πνευματική του ανάπτυξη, οι εμπειρίες που έχει αποκτήσει και η επιθυμία του να δημιουργήσει σχέσεις και γνωριμίες με άλλους ανθρώπους. Οι σημαντικότερες αλλαγές στην κοινωνική εξέλιξη του εφήβου συμβαίνουν στα πρώτα 2-3 χρόνια της εφηβείας.

Μιλώντας βέβαια για κοινωνικοποίηση των εφήβων, εννοούμε την δημιουργία σχέσεων φιλίας οι οποίες διαφέρουν από εκείνες της σχολικής ηλικίας.

Ο Παρασκευόπουλος (1996: σελ.264) επισημαίνει πως στην κοινωνική ζωή των εφήβων κυριαρχεί ο εφηβικός εγωκεντρισμός, η προσπάθεια ένταξης στον κόσμο των ενηλίκων, τα προβλήματα προσαρμογής, η σύγκρουση των

γενεών και κυρίως η δημιουργία φιλικών ομάδων και η κατάκτηση της ταυτότητας του φύλου.

Έτσι λοιπόν η κοινωνική ένταξη και προσαρμογή του ατόμου ως ενήλικα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την δημιουργία φιλικών ομάδων στην εφηβική ηλικία. Οι ομάδες αυτές τις περισσότερες φορές είναι ομόφυλες και δυαδικές . Κύρια χαρακτηριστικά τους είναι η αμοιβαία ανταλλαγή συναισθημάτων, μέσω των κοινών δραστηριοτήτων (11-13 ετών), η αμοιβαία εμπιστοσύνη η οποία καλύπτει τις ανάγκες της ασφάλειας και του μοιράσματος των συγκινήσεων που έχουν σχέση με τις πρώτες αγάπες με άτομα του ίδιου φύλου (14-16 ετών) και τέλος η μείωση του πάθους των φιλικών σχέσεων λόγω της δημιουργίας ετερόφυλων δεσμών (17 ετών και άνω).

Επιπρόσθετα στους ομόφυλους φιλικούς δεσμούς παρατηρείται εγκαρδιότητα, κοινές στάσεις, αντιλήψεις, αξίες, φιλοδοξίες καθώς και τα στοιχεία της συμπληρωματικότητας και της συγκαταβατικότητας. Κυριαρχεί η ευαισθησία απέναντι στον άλλο.

4^ο Είδη ομάδων φιλίας

Η Hurfcock διακρίνει τις ομάδες φιλίας ως εξής: Η συντροφιά η οποία αποτελείται από τους πιο στενούς φίλους και συνήθως από άτομα του ίδιου φύλου. Ακόμη κι αν αυξηθεί η συντροφιά, τα άτομα πάντα είναι έμπιστοι φίλοι. Οι έφηβοι περνούν τον περισσότερο χρόνο τους με τους στενούς αυτούς φίλους και λιγότερο με τους άλλους . Τα ενδιαφέροντα στη συντροφιά είναι κοινά. Η φιλία τους δεν επηρεάζεται από τους μικροκαβγάδες γιατί όλα ξεχνιούνται εύκολα. Έτσι η συντροφιά δεν διαλύεται και οι φίλοι είναι

απαλλαγμένοι από τυπικότητες, τόσο που αρκετές φορές παραμένουν σιωπηλοί στην πορεία τους. Μάνος (1986: σελ. 211).

Η κλίκα αποτελεί μια μικρή κοινωνική ομάδα η οποία εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο σκοπό. Τα άτομα που την συγκροτούν είναι τρία ή τέσσερα και έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα και τις ίδιες ικανότητες.

Απαιτείται απόλυτη συμμόρφωση στις αρχές και αξίες που έχουν τεθεί, έστω κι αν αυτές έρχονται σε αντίθεση με τις αρχές και τις αξίες των οικογενειών τους. Το γεγονός αυτό δημιουργεί συχνά μια σύγκρουση ανάμεσα στα μέλη της κλίκας και στην οικογένεια.

Η μεγάλη παρέα αποτελείται από έναν μεγάλο αριθμό εφήβων. Για τον λόγο αυτό δεν δημιουργείται μεγάλος δεσμός μεταξύ των μελών της. Στην πρώτη φάση της εφηβείας τα άτομά της είναι του ίδιου φύλου ενώ αργότερα αυτό αλλάζει. Κλίκες ή μεμονωμένα άτομα εισέρχονται στην παρέα εκπληρώνοντας βασικές κοινωνικές τους δραστηριότητες όπως: κοινές συζητήσεις, παιχνίδια, χορός, μουσική κ.τ.λ.

Με την ανταλλαγή απόψεων οι έφηβοι επιτυγχάνουν την πνευματική τους ανάπτυξη. Μάνος (1986: σελ. 212).

Οι οργανωμένες ομάδες δημιουργούνται από το σχολείο, την εκκλησία ή άλλους κοινωνικούς παράγοντες για όλους τους νέους. Αν και στόχος των οργανωμένων ομάδων είναι η παροχή βοήθειας στους νέους για συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες, οι έφηβοι αντιδρούν σε αυτή την «υποχρεωτική» κατά την άποψή τους συμμετοχή γιατί δεν νιώθουν άνετα να κάνουν κάτι που δεν τους αρέσει και γιατί του αφαιρείται η ελευθερία δράσης.

Η συμμορία αποτελείται από λίγα άτομα που δεν έχουν προσαρμοστεί ικανοποιητικά στο σχολείο και γι αυτό έχουν ελάχιστους φίλους. Συνήθως τα

αγόρια δημιουργούν συμμορίες, παρουσιάζοντας αντικοινωνική συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό τους είναι οι ιδιαίτερες γλωσσικές εκφράσεις που χρησιμοποιούν, οι οποίες είναι ακατανόητες για αυτούς που είναι έξω από την ομάδα .Μάνος (1986: σελ.211-212).

Ο ίδιος ο Μάνος (1986: σελ.213) παρατηρεί πως η εφηβική ηλικία είναι εκλεκτική και η εκλεκτικότητα αυτή αυξάνεται με τα χρόνια. Συνήθως οι ομάδες φιλίας αποτελούνται από άτομα της ίδιας ηλικίας, της ίδιας νοημοσύνης, της ίδιας κοινωνικής τάξης, με τα ίδια ενδιαφέροντα και τις ίδιες ιδέες.

Με την παραπάνω άποψη συμφωνεί και ο Κρασανάκης (1988 : σελ.79), ο οποίος ισχυρίζεται πως οι έφηβοι δηλώνουν ότι έχουν πολλούς συμμαθητές , αλλά κανέναν φίλο. Ένας από αυτούς μάλιστα έλεγε: «Φίλος είναι αυτός που μου μοιάζει. Είναι αυτός στον οποίο βρίσκω τον εαυτό μου. Δεν είναι απόλυτα σαν εμένα, αλλά πλησιάζει πολύ ο ένας τον άλλο. Με χρειάζεται και τον χρειάζομαι. Με νιώθει δικό του , όπως κι εγώ. Δεν έχουμε το ίδιο ανάστημα, ούτε έχουμε πάντα τα ίδια γούστα. Προερχόμαστε από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Αντιμετωπίζουμε διαφορετικά προβλήματα , αλλά ο τρόπος που ζούμε είναι όμοιος. Οι σκέψεις μας είναι σαν τα συγκοινωνούντα δοχεία. Του λέω ότι με απασχολεί, αλλά κι αυτός μου τα λέει όλα. Στα μυστικά μας δεν βάζουμε κλειδιά. Ξέρει ο καθένας την ψυχή του άλλου να διαβάζει. Τις διαφωνίες μας οδηγεί πάντα το κοινό συμφέρον. Οι αμοιβαίες υποδείξεις και διορθωτικές παρατηρήσεις δεν μας πληγώνουν, αλλά μας ενισχύουν, μας δυναμώνουν».

Σύγχρονες έρευνες έδειξαν πως η φιλία είναι απαραίτητη για την κοινωνική αλλά και ηθική ανάπτυξη του εφήβου. Συμβάλλει στην ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος , της συνεργασίας και της αγάπης.

Σύμφωνα με τον J. Conger (1981: σελ. 72) οι έφηβοι παρουσιάζουν έντονη την ανάγκη να γίνονται αποδεκτοί από τους φίλους τους και γενικότερα από τους συνομήλικους τους. Ελάχιστοι είναι αυτοί που αδιαφορούν για την παραδοχή των συνομηλικών τους επειδή διαθέτουν δυνατή προσωπικότητα και αίσθηση αυτής. Οι περισσότεροι όμως νέοι πιστεύουν πως η αξία τους καθορίζεται από την συμπεριφορά και την αποδοχή ή απόρριψη των άλλων.

Η αδιαφορία και η απόρριψη των συνομηλικών δημιουργούν την αίσθηση της κοινωνικής απομόνωσης και ελαττώνουν την εμπιστοσύνη του έφηβου στον εαυτό του.

«Το ενδιαφέρον του εφήβου να κερδίσει την εκτίμηση και την αναγνώριση των συνομηλικών, τον κάνει πολύ προσεκτικό απέναντι στις γνώμες και τις εκτιμήσεις τους. Ο φίλος τον έθιξε, ο φίλος παρεξηγήθηκε, ο φίλος είναι δυσαρεστημένος.....Όλα αυτά αναγκάζουν το παιδί να σκεφτεί: που βρίσκεται άραγε η αιτία; Είναι αναγκασμένος να στρέψει την προσοχή του στον ίδιο τον εαυτό του, στις πράξεις του. Αυτό βοηθάει το παιδί να επισημάνει και να συνειδητοποιήσει τις δικές του αδυναμίες. Έτσι, καλλιεργείται μια πολύ σημαντική για την ανθρώπινη επικοινωνία αρετή: η επιδεξιότητα προσαρμογής στις απαιτήσεις των συνανθρώπων. Αυτή η αρετή – η ικανότητα να υπολογίζεις τους άλλους – λείπει συχνά στους έφηβους με ανεβασμένη αυτοεκτίμηση» "Κόσμος του Παιδιού" (1987: σελ.52).

ΕΝΟΤΗΤΑ Β: Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση

1^α Έννοια – Περιεχόμενο

Σύμφωνα με τον Martin Herbert (1994: σελ.143) είναι αναμενόμενο το γεγονός ότι οι έφηβοι δύσκολα συζητούν τα προβλήματα σεξουαλικής φύσεως

που τους απασχολούν ,με τους γονείς τους. Αυτό βέβαια συμβαίνει γιατί τόσο οι μεν όσο και οι δε έχουν αρκετά ταμπού και αναστολές. Οι γονείς οι οποίοι έχουν καλή επικοινωνία με τα παιδιά τους, πιστεύουν πως έχει μεγάλη σημασία να συζητούν μαζί τους για όλα τα θέματα και φυσικά συμπεριλαμβανομένου και του θέματος του σεξ, έτσι ώστε να τους ευαισθητοποιήσουν σε διάφορες «επικίνδυνες» μάλλον πτυχές του θέματος αυτού όπως είναι μια πιθανή εγκυμοσύνη ή μια αρρώστια.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην παιδική ηλικία, αποτελεί σημαντικό παράγοντα ο οποίος επηρεάζει καθοριστικά την στάση την οποία θα έχουν τα παιδιά στις σεξουαλικές τους σχέσεις, όταν θα φτάσουν πλέον σε ηλικία όπου θα είναι ώριμα για σεξουαλική επαφή.

Με τον όρο σεξουαλική διαπαιδαγώγηση δεν εννοούμε την ενημέρωση μονάχα για την βιολογική πλευρά του θέματος αλλά και διαφώτιση επάνω στις ηθικές πλευρές του σεξ, στα ιδανικά τα οποία πρέπει να διέπουν μια σχέση, όπως η αγάπη, ο σεβασμός και στις υποχρεώσεις που έχουν οι άνθρωποι, ο ένας απέναντι στον άλλον.

Ίσως τελικά οι γονείς να διστάζουν να συζητήσουν για ένα θέμα που αφορά το σεξ, όπως μια πιθανή εγκυμοσύνη, γιατί θα πρέπει να έρθουν αντιμέτωποι με μια πραγματικότητα που τρομάζει. Την πραγματικότητα ότι το παιδί τους έχει σεξουαλικές σχέσεις.

Γι αυτό το λόγο πολλοί γονείς στις δυτικές κοινωνίες παρουσιάζουν την τάση να αρνούνται κατηγορηματικά τα προγράμματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

«Μερικοί γονείς πιστεύουν ότι η σεξουαλική εκπαίδευση, ακόμα και στο γυμνάσιο, είναι επικίνδυνα πρόωρη για έφηβους που «εντυπωσιάζονται

εύκολα» και μπορεί να τους οδηγήσει σε μια αδιαφοροποίητη σύγχυση. Άλλοι υποστηρίζουν ότι η πληροφόρηση σχετικά με το σεξ πρέπει να γίνεται μόνο από τους γονείς στο σπίτι. Άλλοι πάλι έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι σημερινοί έφηβοι δεν έχουν να μάθουν τίποτα για το σεξ – τουλάχιστον τίποτα που θα μπορούσαν να τους μάθουν οι γονείς τους. Καμιά από τις απόψεις αυτές δεν ευσταθεί.

Ύστερα από τις τελευταίες στατιστικές για τις προγαμιαίες σχέσεις και τις εγκυμοσύνες είναι δύσκολο να θεωρηθεί «πρώωρη» η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων. Ανεξάρτητα αν πρέπει οι γονείς να ενημερώνουν τα παιδιά τους για το σεξ, το γεγονός είναι ότι η μεγαλύτερη πλειοψηφία δεν το κάνει. Σε μια πρόσφατη έρευνα στις Ηνωμένες Πολιτείες ρώτησαν έφηβους απ' όλη τη χώρα αν οι γονείς τους μιλάνε «σχετικά ελεύθερα» για το σεξ. Πάνω από 70 στους εκατό (αγόρια και κορίτσια , παρθένοι και μη) απάντησαν ότι όχι. Όταν ρωτήθηκαν ειδικά αν οι γονείς τους είχαν συζητήσει ποτέ θέματα όπως ο αυνανισμός , η αντισύλληψη ή τα αφροδίσια νοσήματα, περισσότερα από τα δυο τρίτα απάντησαν όχι. Η πλειονότητα των εφήβων πάντως, πιστεύει ότι πρέπει να υπάρχει σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στο σχολείο και ότι αυτό δεν οδηγεί σε περισσότερους σεξουαλικούς πειραματισμούς (φαίνεται πως έχουν δίκιο: λιγότερες μη – παρθένες από παρθένες είχαν επαρκή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση)» John Conger (1981: σελ.54-55).

Σύμφωνα με την άποψη της Ντικίμπο (1998: σελ.29-30) ακόμη και τώρα που βρισκόμαστε στον 21^ο αιώνα δεν έχουν πάψει να υπάρχουν υπολείμματα προκαταλήψεων και αναστολών γύρω από την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων. Η ανηθικότητα και η μυστικότητα περιβάλλουν όλο και πιο όμορφο και ανθρώπινο. Την σχέση δυο ανθρώπων. Μερικοί ακόμη και

σήμερα λένε: «Ας μην μιλάμε γι αυτά τα θέματα, να μην ανοίγουμε τα μάτια των παιδιών και τα σπρώξουμε εκεί». Δεν είναι δυνατόν όμως να εμποδίσουμε τον δρόμο του εφήβου προς την ανεύρεση της σεξουαλικής του ταυτότητας.

Η ίδια συγγραφέας αναφέρει πως σε μια έρευνα των Mueller και William Powers η οποία αναφέρεται στην «στάση των γονέων απέναντι στην σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και στην αντίστοιχη προκαλούμενη αντίδραση στους εφήβους», τα συμπεράσματα έδειξαν πως οι γονείς προσπαθούν, μιλώντας κυρίως για τα αρνητικά σημεία της σεξουαλικής πράξης, να αποτρέψουν τα παιδιά τους να έρθουν σε σεξουαλική επαφή.

Ενώ θέλουν να είναι αυτοί οι πρώτοι άνθρωποι που θα διαπαιδαγωγήσουν το παιδί τους σε τέτοια θέματα, από την άλλη παραδέχονται πως νιώθουν άβολα στο να συζητούν για τις σεξουαλικές σχέσεις. Αντιθέτως οι έφηβοι επιθυμούν να μάθουν πολλά γύρω από τις σχέσεις και όχι μόνο για το βιολογικό μέρος. Θα ήθελαν να αποκτήσουν οι γονείς τους μια εκπαίδευση πάνω σ' αυτά τα θέματα.

Στο βιβλίο «Εφηβεία – Ο κόσμος του παιδιού» (1987: σελ. 420-427) ο συγγραφέας μας μιλάει για την λανθασμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, η οποία προέρχεται από τις εσφαλμένες αρχές των ενηλίκων γύρω από το θέμα.

Κάποιες ιδιαιτερότητες των ενηλίκων, οδηγούν σε συγκρούσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, οι οποίες με τη σειρά τους βλάπτουν τη σεξουαλική αγωγή. Πολλοί γονείς αρνούνται να κατανοήσουν πως κάθε άνθρωπος είναι άξιος σεβασμού, ακόμη και το παιδί τους, όσο μικρό κι αν το θεωρούν.

Με μεγάλη ευκολία απαγορεύουν στα παιδιά τους να κάνουν κάτι, δίχως να σκεφτούν καν τα κίνητρα αυτής της απαγόρευσης.

«Σύμφωνα με τα στοιχεία σχετικής έρευνας, το 20% των συγκρούσεων μητέρας και κόρης οφείλεται στη δυσαρέσκεια της μητέρας για τη φιλία της κόρης της με αγόρια («είναι πολύ νωρίς ακόμη»). Το 11% των συγκρούσεων οφείλεται στην υπερβολική, κατά την γνώμη της μητέρας, διάθεση της κόρης για ανεξαρτησία, άλλο ένα 11% στο "πείσμα" της κόρης κι ένα 19% στο χτένισμα, στη χρήση καλλυντικών και στο μοντέρνο ντύσιμο. Με την σειρά τους, οι κοπέλες θεωρούν ότι "η μητέρα συνεχώς υπερβάλλει", ή παραπονιούνται ότι "η μητέρα συνεχώς γκρινιάζει". Σύμφωνα με τα στοιχεία της ίδιας έρευνας, οι συγκρούσεις μητέρας και κόρης εμφανίστηκαν στα 11 χρόνια για το 10% των οικογενειών, στα 12-13 χρόνια για το 72% των οικογενειών και στα 14 και πάνω χρόνια για το 18% των οικογενειών. Σε μεγαλύτερη ηλικία οι συγκρούσεις είτε εξομαλύνονται χάρη στην αλληλοκατανόηση, είτε παιδιά και ενήλικες συμβιβάζονται με τις μεταξύ τους διαφωνίες»(ο.π. σελ.:420).

Οι διαφωνίες και τα εμπόδια στις σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών μπορούν να ξεπεραστούν μόνο όταν ενδιαφέρεται κανείς συνειδητά γι αυτό. Η συνεχής αποδοκιμασία και καταδίκη των νέων από τους ενήλικες, οδηγεί στο λεγόμενο «χάσμα των γενεών».

Οι περισσότεροι γονείς αντιμετωπίζουν με πανικό ή επιφύλαξη τις εκδηλώσεις σεξουαλικής ωρίμανσης των παιδιών τους ή ακόμη και το ενδιαφέρον, που πολύ πιθανόν εκφράζουν, για το αντίθετο φύλο.

Προσπαθούν να απομονώσουν το παιδί τους από οτιδήποτε έχει σχέση με την λέξη «φύλο».

Πολύ πιθανόν, η στάση τους αυτή να οφείλεται στην προσπάθεια τους να καλύψουν το δικό τους, προσωπικό σεξουαλικό ανικανοποίητο και την άγνοιά τους με το «φωτοστέφανο της ηθικής».

«Είναι ολοφάνερο όμως πως η ίδια η σεξουαλική ωρίμανση και οι όποιες συγκεκριμένες εκδηλώσεις της δεν έχουν τίποτα το επιλήψιμο. Καλή ή κακή, ηθική ή ανήθικη μπορεί να είναι μόνο η στάση μας απέναντι σ' αυτά τα φαινόμενα, περιλαμβανομένης και της στάσης πανικού που μπορεί να θεωρηθεί είτε σαν έκφραση βαθύτατης αμάθειας, είτε σαν ένδειξη ανηθικότητας» (ο.π. σελ. 422).

Κάθε προσπάθεια των γονέων να εμποδίσουν τις εκδηλώσεις σεξουαλικής ωρίμανσης των εφήβων, χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα και προκαλώντας αποκλίνουσες συμπεριφορές (όπως είναι η σεξουαλική αποχή, ο φόβος των κοριτσιών για τους άνδρες ή η υποταγή των ανδρών κ.α.) , είναι αντίθετη με τις αρχές της σεξουαλικής αγωγής.

Μια αναλυτικότερη άποψη εκφράζει ο Κοσμόπουλος (1990: σελ. 124-126) περί της ερωτικής αγωγής. Σύμφωνα με τον συγγραφέα λοιπόν, για να γίνει αντιληπτή η χρησιμότητα και η αναγκαιότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, πρέπει να προσδιορίσουμε αρχικά το περιεχόμενο και την αποστολή αυτής και έπειτα τα πρόσωπα, το χρόνο και το χώρο μέσα στον οποίο πραγματοποιείται.

Όσον αφορά την αξία, το περιεχόμενο και την σκοπιμότητα της σεξουαλικής αγωγής , ο ορισμός ο οποίος δίνεται καλύπτει τους παραπάνω όρους: «Ερωτική αγωγή είναι το παιδαγωγικό εκείνο ενέργημα που καταφάσκει στην ανθρώπινη σεξουαλικότητα (διότι αναγνωρίζει τη φυσιολογική, ψυχολογική και ηθική αξία της ερωτικής ζωής) και επιδιώκει,

ώστε, με την βοήθεια του ενήλικου προς τον ανήλικο, να καταστεί ο τελευταίος ικανός να εντάξει τη σεξουαλικότητά του στην υπηρεσία της ερωτικής ζωής, αναπτύσσοντας έτσι στο μέγιστο δυνατό βαθμό μια ευτυχισμένη και δημιουργική προσωπικότητα» (ο.π.π, σελ.:125).

Μέσα από τον παραπάνω ορισμό ο συγγραφέας διακρίνει τα εξής:

A) Ότι αν η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση διενεργείται σωστά, τότε πρόκειται για μια αγωγή ολόκληρης της νεανικής προσωπικότητας και πως οι σκοποί τους οποίους εξυπηρετεί αυτή η παιδαγωγική προσπάθεια έχουν περισσότερο βάθος και πλάτος απ' όσο αρχικά φάνηκε. Διότι μονάχα η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση έχει ως σκοπό να καταστήσει ικανό τον άνθρωπο, ώστε να μπορέσει να κοινωνεί αγαπητικά με τους συνανθρώπους του .

B) Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατανοούμε πως ο όρος «σεξουαλική διαπαιδαγώγηση» είναι ελλιπής. Και αυτό γιατί , όπως είπαμε, πρόκειται για αγωγή ολόκληρης της προσωπικότητας, η οποία αρχίζει στα πρώτα χρόνια της ζωής ενός ανθρώπου και τελειώνει στο τέλος της εφηβείας. Επίσης, ο όρος «σεξουαλική» από μόνος του δίνει περισσότερο βάρος στη σαρκική σχέση μεταξύ των ανθρώπων, ενώ θα 'πρεπε να τονίζεται η ψυχοσωματική επαφή δυο προσώπων που αγαπιούνται. Καταλληλότερος, σύμφωνα με τον συγγραφέα όρος είναι αυτός της ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.

Η άποψη του Κοσμόπουλου (1990: σελ.126) περί της ερωτικής αγωγής, σαφώς συγκλίνει με αυτές των άλλων συγγραφέων, αναφορικά με την έναρξη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης (αν χρησιμοποιήσουμε τον ευρέως διαδεδομένο αυτόν όρο).

Η ερωτική αγωγή ξεκινάει από τα πρώτα χρόνια της ζωής και αποτελεί μέρος της συνολικής προσπάθειας των γονέων να παρέχουν γνώσεις στα παιδιά τους γύρω από την σεξουαλικότητα και την ερωτική ζωή. Ιδιαίτερη έμφαση στην ερωτική αγωγή, δίνεται από τον 3^ο μέχρι τον 6^ο χρόνο του παιδιού (περίοδοι του Οιδιπόδειου συμπλέγματος) και κατά την προεφηβεία.

Οι βασικότεροι στόχοι είναι: Να ισχυροποιηθεί στο παιδί η αποδοχή του φύλου στο οποίο ανήκει και να γίνει αντιληπτή σε αυτό η επιθυμητή διαφορικότητα που έχει το αντίθετο φύλο. Με αυτή τη διαδικασία, τα παιδιά και οι έφηβοι γνωρίζουν την ψυχολογία και φυσιολογία του δικού τους φύλου, καθώς και του αντίθετου.

Μαθαίνουν να αναπτύσσουν τις ικανότητες του διαλόγου, της ανταλλαγής και της συνεργασίας μεταξύ του εαυτού τους και του αντίθετου φύλου. «Εφόσον η παραπάνω εκπαίδευση διενεργείται σωστά, μπορεί να προσφέρει στην κοινωνία ώριμους για συμβίωση (οικογενειακή ή κοινωνική) άντρες και γυναίκες» (οπ.π. 1990: σελ. 126).

Ο Ιωάννης Ηλιόπουλος (Χ.Χ: σελ. 206-209) αναφέρει και αυτός πως η σεξουαλική διαφώτιση πρέπει να διενεργείται σε δυο φάσεις:

Η πρώτη φάση τοποθετείται στις ηλικίες από 3 έως 9 ετών και η δεύτερη από 10 έως 16 ετών . Κατά την πρώτη φάση πραγματοποιείται η ενημέρωση του παιδιού, το οποίο από τον 3^ο χρόνο αρχίζει να ανακαλύπτει το φύλο του. Νιώθει έντονη περιέργεια και επιθυμία να ερευνήσει τόσο τα δικά του γεννητικά όργανα όσο και των άλλων παιδιών . Ανακαλύπτει φυσικά πως αυτά διαφέρουν μεταξύ των δυο φύλων.

«Η περιέργεια του παιδιού να επεξεργαστεί και να ερευνήσει τα γεννητικά όργανα του αγοριού και του κοριτσιού δεν πρέπει να παρεμποδίζεται» (οπ.π. (Χ.Χ: σελ. 207).

Δεν λείπουν σαφώς και οι ερωτήσεις του παιδιού σχετικά με το πώς γίνονται τα παιδιά , ποιος γεννάει το παιδί, σε ποιο μέρος του σώματος έχει η μητέρα το παιδί, από πού γεννιέται το παιδί, ποιος ο ρόλος του πατέρα στη δημιουργία του παιδιού.

Οι γονείς πρέπει να απαντούν με ικανοποίηση στις ερωτήσεις του παιδιού τους, λέγοντας του την αλήθεια με απλό και σύντομο τρόπο. Οι απαντήσεις πρέπει πάντα να είναι ανάλογες με την ηλικία του παιδιού και να απαντούν ακριβώς στην ερώτηση του παιδιού, χωρίς να πλατειάζουν και να επεκτείνουν την συζήτηση σε θέματα που δεν ενδιαφέρουν ακόμη το παιδί.

Όσον αφορά την ερώτηση που σχετίζεται με τον ρόλο του πατέρα στη δημιουργία του παιδιού, οι γονείς μπορούν να απαντήσουν (κάνοντας την απάντηση περισσότερο κατανοητή στα παιδιά) "βοηθούμενοι από την φυτολογία και τη ζωολογία". Συνήθως το παιδί υποβάλλει αυτή την ερώτηση στην ηλικία των 9-10 χρόνων , όπου έχει μάθει ήδη απ' το σχολείο για την αναπαραγωγή των ζώων και των φυτών.

Η δεύτερη φάση της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης αρχίζει στο 10^ο έτος. Σ' αυτή την περίοδο, οι γονείς πρέπει οι ίδιοι να αναλαμβάνουν πρωτοβουλία για να μιλήσουν στα παιδιά τους, προλαμβάνοντας κάποιες καταστάσεις όπου τα παιδιά τους θα βρεθούν απροετοίμαστα μπροστά σε αυτές.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι αυτά της εμμηνορρυσίας και της πρώτης εκσπερμάτωσης (αντίστοιχα του κοριτσιού και του αγοριού) όπου τα παιδιά πρέπει ήδη να έχουν ενημερωθεί πριν συμβεί το γεγονός.

Η μητέρα συγκεκριμένα, όταν το κορίτσι της φτάσει περίπου στο δέκατο χρόνο, οφείλει να της μιλήσει για την εμμηνορρυσία και να της εξηγήσει πως αυτό συμβαίνει σε όλα τα κορίτσια της ηλικίας της (όπως επίσης και η αύξηση του στήθους). «Οι εξηγήσεις πρέπει να δίνονται με ευχάριστο τρόπο, έτσι ώστε το κορίτσι να νιώθει χαρά και ικανοποίηση που τελειοποιείται σαν γυναίκα». Ηλιόπουλος (Χ.Χ: σελ.208).

Ο πατέρας αντίστοιχα πρέπει να φροντίσει σ' αυτή την ηλικία για την σεξουαλική διαφώτιση του αγοριού του. Το αγόρι στην ηλικία των 11-12 ετών πρέπει να γνωρίζει για τις αλλαγές οι οποίες θα του συμβούν (σωματικά και ψυχικά) και κυρίως για τις πρώτες εκσπερματώσεις. Ο πατέρας πρέπει να του εξηγήσει , πως αυτό το φαινόμενο είναι απόλυτα φυσιολογικό και ότι σηματοδοτεί την έναρξη του ανδρισμού του, κάτι το οποίο πρέπει να τον χαροποιεί ιδιαίτερα και να τον γεμίζει υπερηφάνεια. Ηλιόπουλος (χ.χ.:σελ. 209).

Γενικότερα η στενή επαφή των γονέων με τα παιδιά τους και ο διάλογος μεταξύ τους είναι οι προϋποθέσεις για μια εύκολη (για τους γονείς) και σωστή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Ο διάλογος φυσικά, πρέπει να γίνεται πάντα μέσα σε ένα κλίμα φιλίας, εμπιστοσύνης, κατανόησης και αγάπης.

1^β Οι φορείς της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης

Ο Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 407-412) παραθέτει αναλυτικά τους φορείς σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

A) Το σχολείο

Σε μερικές χώρες του εξωτερικού η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αποτελεί μια επίσημα καθορισμένη λειτουργία του σχολείου. Οι παιδαγωγοί που ασκούν αυτή την λειτουργία είναι άριστα καταρτισμένοι και προετοιμασμένοι για τον ρόλο αυτό.

Σε άλλες πάλι χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία και η Δυτική Γερμανία, η σεξουαλική αγωγή είναι υποχρεωτική δια του νόμου.

Η σχολική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση εμπεριέχει όμως και μερικούς κινδύνους. Το εκπαιδευτικό σύστημα (και μιλάμε για την Ελλάδα τώρα) αδιαφορεί συνήθως για την ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών και τη συναισθηματική τους ωρίμανση. Έτσι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση κινδυνεύει να γίνει ένα μάθημα δευτερεύον και ανούσιο, όπως έγινε και με το ΣΕΠ. Κίνδυνος επίσης υπάρχει και στην επιλογή των εκπαιδευτικών οι οποίοι θα διδάξουν το μάθημα. Θα ήταν ότι χειρότερο να τοποθετηθούν παιδαγωγοί οι οποίοι ως συναισθηματικά ανώριμα άτομα θα προβάλλουν τις προσωπικές τους τραυματικές εμπειρίες και βιώματα στα παιδιά .

Το κυριότερο όμως απ' όλα είναι ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στο σχολείο δεν θα μπορέσει ποτέ να πραγματοποιηθεί σε διαπροσωπικό επίπεδο και εξατομικευμένα σε κάθε παιδί. Θα έχει απλώς την μορφή μιας ασήμαντης και απρόσωπης ενημέρωσης χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα καθοδήγησης και παροχής συμβουλών σε κάθε παιδί ξεχωριστά. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 407).

B) Διάφορες οργανώσεις

Σχολές γονέων, οργανώσεις οικογενειακού προγραμματισμού, μορφωτικοί σύλλογοι και ελεύθερα ανοικτά Πανεπιστήμια μπορούν να αποτελέσουν φορείς σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Γ) Μέσα μαζικής ενημέρωσης

Θετικοί παράγοντες σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης μπορούν να γίνουν και τα ΜΜΕ (ραδιόφωνο, τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικός τύπος κ.λ.π.).

Δ) Οι ελεύθερες συζητήσεις

Τα διάφορα σεμινάρια, οι διαλέξεις, ημερίδες και τα επιστημονικά συμπόσια αποτελούν διδακτικές μορφές επικοινωνίας και με τις ανοιχτές συζητήσεις, οι οποίες γίνονται στα πλαίσιά τους, δημιουργείται το κατάλληλο περιβάλλον για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Ε) Οικογένεια

Η μεγαλύτερη ευθύνη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ανήκει στους γονείς του εφήβου, στους λεγόμενους «φυσικούς παιδαγωγούς». Στην κρίσιμη ακόμη προσχολική ηλικία όπου το παιδί διατυπώνει διάφορες ερωτήσεις γύρω από τη γέννηση και τις ανατομικές διαφορές του φύλου, οι γονείς πρέπει να απαντούν με ειλικρίνεια. Οι υπεκφυγές αποτελούν μεγάλο λάθος και μπορεί να επιφέρουν αργότερα ορισμένες αρνητικές συνέπειες. Καθώς το παιδί μεγαλώνει ολοκληρώνεται η αγωγή η οποία λαμβάνει μέσω της συνειδητής και ασυνείδητης συμπεριφοράς των γονέων του (διαπροσωπικές σχέσεις, κοινωνικοί ρόλοι των φύλων, στάσεις). Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 408).

Συνεπώς η οικογένεια συμβάλλει σημαντικά στην σεξουαλική διαπαιδαγώγηση του νέου ανθρώπου, και αυτή της η λειτουργία δεν μπορεί να αναπληρωθεί από κανέναν άλλον φορέα.

Καθώς η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση πραγματοποιείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ανθρώπου, φτάνοντας στην εφηβεία θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή . Δυστυχώς στις ημέρες μας, οι γονείς είναι αρνητικοί απέναντι σ' αυτή τη διαδικασία επειδή νιώθουν πίεση «από δικά τους άλυτα εσωτερικά προβλήματα» και ενοχές αλλά και επειδή αισθάνονται «ανίκανοι και ανέτοιμοι» για αυτό τους τον ρόλο. Από την άλλη πλευρά οι έφηβοι είναι αρνητικοί και δύσπιστοι απέναντι στους γονείς τους. Δεν συζητούν με ευκολία τα προβλήματά τους με τους γονείς τους.

Το σημαντικότερο λοιπόν απ' όλα είναι η αναγκαιότητα ενός σοβαρού διαλόγου των γονέων με τα παιδιά τους. Ο πατέρας και η μητέρα είναι τα καταλληλότερα πρόσωπα για την καθοδήγηση των νέων παιδιών.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην σημερινή οικογένεια πρέπει να γίνεται σε δυο φάσεις κατά τον Παρασκευόπουλο (ο.π.π, σελ.409-410).

Στην πρώτη φάση θα πρέπει να πραγματοποιείται μια «υπεύθυνη ενημέρωση και καθοδήγηση κάθε νέου ζευγαριού» γύρω απ' όλα τα θέματα (σεξουαλική ζωή, ενδοοικογενειακές σχέσεις κ.α.) που έχουν σχέση με την οικογένεια και τις σεξουαλικές σχέσεις. Έτσι κτίζεται κατ' αρχήν η βάση για την ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στην οικογένεια και κατά συνέπεια τα παιδιά ζώντας μέσα σ' ένα περιβάλλον ήρεμο με αγάπη και τρυφερότητα, βιώνουν αυτή την «κοινωνία των δυο φύλων». Ταυτίζονται με τους γονείς τους και διαμορφώνουν σταδιακά την σεξουαλική τους ταυτότητα.

Κυρίως στην εφηβική ηλικία «όπου συντελείται η εξέλιξη σε επίπεδο γοναδικού φύλου των εφήβων», οι γονείς οφείλουν να παιδαγωγήσουν σωστά τα παιδιά τους μέσω του ανδρικού ή γυναικείου ρόλου και προτύπου το οποίο προβάλλουν σε αυτά, έτσι ώστε να επιτευχθεί η ολοκλήρωση της διαφοροποίησης των φύλων και να μπορέσει ο νέος ή η νέα «να αυτοκαθοριστεί όσο το δυνατόν καλύτερα ως άνδρας ή γυναίκα και να αποδεχτεί το φύλο του – της» (οπ.π., 1996:σελ. 410).

Φυσικά ο βαθμός στον οποίο ο έφηβος θα ταυτιστεί με τους γονείς του, εξαρτάται από τις σχέσεις που υφίστανται μεταξύ τους (γονείς – παιδιά). Μια φιλελεύθερη γονεϊκή σχέση ενισχύει σημαντικά την λειτουργία της ταύτισης. «Αντίθετα μια αυταρχική σχέση δεν επιτρέπει την διαδικασία αυτή να αναπτυχθεί καθώς οδηγεί σε απόρριψη του γονεϊκού προτύπου ή σε αρνητικό ταυτισμό του νέου. Σε περιπτώσεις διαζυγίου, θανάτου, χωλής οικογένειας, αδιαφορίας, ο έφηβος αναζητάει το ανδρικό ή γυναικείο πρότυπο έξω από το οικογενειακό περιβάλλον». (Παρασκευόπουλος (1996: σελ.410)).

Στη δεύτερη φάση θα πρέπει να πραγματοποιείται η κύρια λειτουργία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης του νέου ανθρώπου μέσω της καθοδήγησης και συμβουλευτικής διαδικασίας. Οι νέοι γονείς θα πρέπει να είναι συνεχώς ενημερωμένοι γύρω από τα θέματα που αφορούν τον έφηβο, είτε αυτά είναι ψυχολογικής φύσεως είτε είναι σεξουαλικής αντίστοιχα. Μόνο έτσι θα είναι έτοιμοι να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις. Ας απομυθοποιήσουν επιτέλους την ανθρώπινη σεξουαλικότητα και ας ξεπεράσουν τα ταμπού τους . Ένα σημείο το οποίο χρίζει ιδιαίτερης προσοχής, είναι ότι ποτέ οι γονείς δεν πρέπει να μεταδίδουν στα παιδιά τους διαφορετικές απόψεις και στάσεις και να «ενθαρρύνουν την αρνητική στάση

απέναντι στο άλλο φύλο». Το τελευταίο ίσως οδηγήσει σε ομοφυλοφιλικές τάσεις.(οπ.π., 1996: σελ.410).

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην οικογένεια και στο σχολείο βοηθάει σημαντικά όπως έχει παρατηρηθεί , στην ωρίμανση της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου. Οι μορφές που μπορεί να πάρει είναι αυτές της προληπτικής αγωγής ή της θεραπευτικής παρέμβασης. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η άγνοια και η διαστρεβλωμένη ενημέρωση οδήγησαν σε ψυχοσεξουαλικά προβλήματα και αποκλίνουσες συμπεριφορές.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε, πως η οικογένεια, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων, κατορθώνει να τους διδάξει τις αυθεντικές αξίες της ζωής και να συμβάλλει στην ορθή κοινωνικοποίησή τους.

Η «αντισεξουαλική» αγωγή του παρελθόντος επηρέασε αρνητικά – τόσο ψυχικά όσο και βιολογικά – αρκετούς νέους και τους οδήγησε σε καταστάσεις απομόνωσης , επιθετικότητας και σεξουαλικής ψυχρότητας.

Το ερώτημα που θέτει ο Herbert (1994: σελ.126) είναι το εξής: «Γιατί άραγε μέσα σε εξήντα – εβδομήντα χρόνια , στις δυτικές κοινωνίες, περάσαμε από την απόλυτη αδιαφορία για το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης , στο σημερινό επίμονο και καταναγκαστικό, κατά κάποιο τρόπο, ενδιαφέρον για το σεξ;».

Δυστυχώς δεν μπορούμε να απαντήσουμε με σαφήνεια στο ερώτημα αυτό. «Αυτό που είναι σίγουρο, είναι το γεγονός ότι οι γονείς αφήνουν το παιδί τους να φτάσει στην εφηβική ηλικία για να του μεταδώσουν γνώσεις σχετικά με το σεξ. Έτσι λοιπόν στην ουσία έχουν αφήσει το έργο αυτό στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στο σχολείο και στα άλλα παιδιά. Αυτό φυσικά είναι

λάθος, γιατί η σεξουαλική συμπεριφορά κατά κύριο λόγο στηρίζεται σε μαθησιακούς παράγοντες» (οπ.π., 1994: σελ. 126).

Κατανοούμε λοιπόν την αναγκαιότητα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης από τα πρώτα χρόνια κιόλας της ζωής ενός ατόμου, καθώς και ο συγγραφέας παρατηρεί ότι:

«Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και καθοδήγηση έχουν μεγάλη σημασία γιατί συντελούν στη διαμόρφωση των στάσεων του παιδιού και στη συνέχεια του εφήβου απέναντι στο σεξ».

Σύμφωνα με τη Θάλεια Δράγωνα (1991: σελ. 89-90) στις περισσότερες χώρες του κόσμου η ανάγκη για την διαπαιδαγώγηση των νέων έχει πλέον γίνει αποδεκτή όπως επίσης έχει αναγνωριστεί και η ανάγκη έναρξης αυτής της εκπαίδευσης από την παιδική ηλικία. Τα πρώτα θεμέλια της γενετήσιας αγωγής μπαίνουν από την μητέρα, στην νεογνική κιόλας ηλικία. Το βρέφος λαμβάνει τα πρώτα του μηνύματα με την αγκαλιά, το θηλασμό και γενικότερα με την φροντίδα της μάνας.

Πολύ αργότερα βέβαια στην εφηβεία, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση όλων αυτών των ετών επηρεάζει καθοριστικά το βαθμό στον οποίο ο έφηβος είναι αρκετά έτοιμος να δημιουργήσει πετυχημένες σχέσεις με το άλλο φύλο.

Και εδώ τίθεται ξανά το θέμα της ευθύνης αυτής της διαπαιδαγώγησης, η οποία ανήκει βέβαια στους γονείς αρχικά και έπειτα στους δασκάλους – καθηγητές.

Η σωστή ενημέρωση των γονέων και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών επάνω σε θέματα σεξουαλικής αγωγής βοηθούν το παιδί και στη συνέχεια τον έφηβο, να μπορέσει να δεχθεί τα μηνύματα για τον έρωτα ή το σεξ και να αποκτήσει μια υγιή σεξουαλική ζωή.

Ο Παρασκευόπουλος (1996, σελ.:392 –396) αναφέρεται σε μια έρευνα των Η. Μπεζεβέγκη, Ν. Γιαννίτσα και Γ. Γεωργουλέα, με τίτλο «Πηγές πληροφόρησης εφήβων σε θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς», που πραγματοποιήθηκε σε 802 έφηβους ηλικίας 15 έως 17 ετών, μαθητές της Γ' Γυμνασίου και της Β' Λυκείου. Το 48% του δείγματος ήταν αγόρια και το 52% κορίτσια. Το 70% των μαθητών αυτών ήταν κάτοικοι των Αθηνών, και το 30% διέμενε σε επαρχιακές πόλεις.

Τα συμπεράσματα της έρευνας συνοψίζονται ως εξής:

Η ηλικία της πρώτης πληροφόρησης φαίνεται να είναι το 11^ο με το 13^ο έτος της εφηβείας και για τα δυο φύλα με μια μικρή διαφορά, τα αγόρια φαίνεται να προηγούνται ως προς την πληροφόρηση και αυτό οφείλεται κυρίως στα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου τους, ενώ τα κορίτσια συνδέουν τις πρώτες πληροφορίες με την εμφάνιση της έμμηνης ρύσης.

Όσον αφορά τις πηγές της πρώτης πληροφόρησης σε θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς, καταφεύγουν κυρίως σε πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος παρά σε άλλα μέσα ή πηγές. Από τους δυο γονείς, το σημαντικότερο ρόλο φαίνεται να παίζει η μητέρα σε σύγκριση με τον πατέρα και αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η μητέρα βρίσκεται περισσότερο χρόνο κοντά στο παιδί και φαίνεται ότι έχει αποκτήσει μια σχέση, εμπιστοσύνης με το παιδί. Η εμπιστοσύνη αυτή όμως είναι μεγαλύτερη στα κορίτσια παρά στα αγόρια.

Οι φίλοι, συμμαθητές βρίσκονται σε δεύτερη θέση, στη σειρά προτίμησης των εφήβων για την πληροφόρησή τους. Διαπιστώνεται ότι ένα στα πέντε παιδιά αντλεί τις πρώτες πληροφορίες από τους συνομηλίκους. Με

την ίδια συχνότητα ένα ποσοστό 22% περίπου των εφήβων καταφεύγουν για πληροφορίες σε βιβλία , περιοδικά, τηλεόραση και βίντεο.

Ο ρόλος του σχολείου φαίνεται να είναι ανύπαρκτος στη διαπαιδαγώγηση του εφήβου.

Αν θελήσουμε να συγκρίνουμε τις πηγές πρώτης πληροφόρησης των εφήβων με εκείνες στις οποίες και φεύγουν μεταγενέστερα, συμπεραίνουμε ότι η διαφορά τους εντοπίζεται στην συχνότητα.

Στην ηλικία των 15-17 ετών οι έφηβοι φαίνεται να προτιμούν για την πληροφόρησή τους την τηλεόραση, τον κινηματογράφο , τα περιοδικά σε πολύ μεγαλύτερη συχνότητα από τους γονείς. Αυτό σημαίνει ότι τα μέσα αυτά είναι περισσότερο προσιτά στον έφηβο απ' ότι πριν.

Σε μια άλλη έρευνα που παρουσιάζεται στο βιβλίο του Παρασκευόπουλου (1996, σελ:398-413) όπου το δείγμα είναι μεγαλύτερο, 1369 έφηβοι και μετέφηβοι ηλικίας 13 έως 20 ετών, αγόρια και κορίτσια, μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, τα αποτελέσματα φαίνεται να συγκλίνουν με αυτά της προηγούμενης έρευνας. Θέμα της έρευνας ήταν «Γνώση και απόψεις εφήβων και μεταφήβων για τη σεξουαλική λειτουργία και συμπεριφορά». Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας αυτής , η οικογένεια και συγκεκριμένα η μητέρα κατέχει και εδώ την πρώτη θέση στις πηγές της πρώτης πληροφόρησης των εφήβων για θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς.

Πηγές πληροφόρησης	Ποσοστιαία (%) κατανομή		
	Σύνολο	Αγόρια	Κορίτσια
1. Μητέρα	20,3	4,6	32,6
2. Γονείς – Οικογένεια	20,2	23,2	17,8
3. Φίλοι- Συμμαθητές – Συνομήλικοι	19,9	24,7	16,1
4. Βιβλία	9,3	10,2	8,7
5. Τηλεόραση – Βίντεο	8,2	10,5	6,5
6. Αδέλφια	4,9	3,6	5,9
7. Περιοδικά – Εφημερίδες	3,9	4,7	3,2
8. Μεγαλύτεροι φίλοι	3,2	5,2	1,6
9. Πατέρας	2,8	5,4	0,8
10. Ξαδέλφια	2,4	1,4	3,3
11. Άλλοι ενήλικοι	1,6	2,0	1,3
12. Σχολικές δραστηριότητες	1,5	1,9	1,2
13. Καθηγητές – Δάσκαλοι	0,4	0,5	0,3
14. Προσωπική εμπειρία	0,4	0,7	0,1
15. Άλλη πηγή	1,0	1,5	0,5

Επίσης και σε αυτή την έρευνα διαπιστώθηκε ότι αντίθετα τις πρώτες πηγές πληροφόρησης οι έφηβοι έπειτα απευθύνονται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, στους φίλους και συνομηλίκους τους για την πληροφόρησή τους. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 400).

Πιν.3. Μέσοι όροι συχνότητας με την οποία καταφεύγουν οι έφηβοι σε καθεμιά πηγή πληροφόρησης σήμερα ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και για το σύνολο

Πηγή πληροφόρησης	Σύνολο	Φύλο		Βαθμίδα εκπαίδευσης		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
1. Φίλοι – Συμμαθητές – Συνομήλικοι	3,21	3,19	3,23	3,10	3,28	3,31
2. Τηλεόραση	2,97	3,11	2,84	3,04	2,92	2,81
3. Περιοδικά	2,82	2,86	2,78	2,63	2,92	3,04
4. Μητέρα	2,47	1,97	2,80	2,56	2,42	2,05
5. Εγκυκλοπαίδειες – Λεξικά	2,45	2,22	2,60	2,36	2,41	2,81
6. Προσωπική Εμπειρία	2,30	2,72	1,95	1,98	2,34	3,21
7. Αδέλφια	2,28	2,15	2,38	2,30	2,22	2,46
8. Εφημερίδες	2,10	2,07	2,12	1,94	2,09	2,73
9. Πατέρας	1,90	2,33	1,53	2,00	1,88	1,45
10. Σχολικά βιβλία	1,85	1,65	2,01	1,99	1,65	2,23
11. Σχολικά μαθήματα	1,82	1,63	1,96	1,95	1,63	2,13
12. Άλλοι συγγενείς	1,79	1,65	1,89	1,70	1,83	1,91
13. Λογοτεχνικά βιβλία	1,71	1,47	1,90	1,55	1,73	2,23
14. Οικογενειακός γιατρός	1,66	1,57	1,75	1,65	1,62	1,91
15. Καθηγητές	1,35	1,29	1,42	1,42	1,28	1,52
16. Ιερέας	1,15	1,13	1,16	1,25	1,10	1,11

Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 403).

Αναφορικά με την ικανοποίηση των εφήβων για την πρώτη τους πληροφόρηση τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν πως το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει αρκετά ικανοποιημένο από αυτές. Ωστόσο το ποσοστό των αρκετά ικανοποιημένων μειώνεται με την πάροδο της ηλικίας και τη φόρτωση σε ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα. Αυτό συμβαίνει γιατί οι έφηβοι που φοιτούν απαιτούν περισσότερες γνώσεις αλλά και μαθαίνουν περισσότερα από τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Ποσοστά (%) του βαθμού ικανοποίησης από τις απαντήσεις στις πρώτες απορίες ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο

Βαθμός ικανοποίησης	Σύνολο (%)	Φύλο		Βαθμίδα Εκπαίδευσης		
		Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Γυμνάσιο (%)	Λύκειο (%)	Παν/μιο (%)
Καθόλου	1,0	0,7	1,1	0,7	1,1	0,7
Λίγο	22,0	21,4	22,5	16,3	22,1	42,2
Αρκετά	63,0	62,4	63,5	67,3	62,5	49,0
Πολύ	14,0	15,4	12,9	15,6	14,3	8,2

Εξίσου αρκετά ικανοποιημένοι δείχνουν οι έφηβοι και οι μετέφηβοι γενικότερα για τις γνώσεις που έχουν γύρω από θέματα του σεξ . Συγκεκριμένα τα αγόρια είναι περισσότερο ικανοποιημένα για τις γνώσεις τους από ότι τα κορίτσια. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 402).

Ποσοστιαία (%) κατανομή βαθμού ικανοποίησης σήμερα από τις γνώσεις που έχουν γύρω από θέματα σεξ ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και για το σύνολο

Βαθμός ικανοποίησης	Σύνολο (%)	Φύλο (%)		Βαθμίδα εκπαίδευσης (%)		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
Λίγο	14,0	9,4	17,5	13,5	14,8	12,1
Αρκετά	60,0	54,7	63,5	56,3	61,9	61,7
Πολύ	26,0	35,6	18,7	29,4	23,2	26,2

Τέλος, η έρευνα αυτή διαπίστωσε πως οι έφηβοι θεωρούν την οικογένεια ως την πιο προσιτή πηγή ενημέρωσης. Συγκεκριμένα τα κορίτσια εκφράζουν προτίμηση ως προς την μητέρα, ενώ τα αγόρια προς τον πατέρα. Το ίδιο συμβαίνει και με την αξιοπιστία των πληροφοριών που δέχονται. Έτσι λοιπόν, η οικογένεια έχει την πρώτη θέση και εδώ. Εκτός από την ομάδα των φοιτητών, στους οποίους την πιο αξιόπιστη θέση κατέχει ο οικογενειακός γιατρός. Παρατηρείται λοιπόν ότι οι πιο μορφωμένοι ηλικιακή ομάδα του δείγματος στρέφεται για ενημέρωση σε ειδικούς επιστήμονες, γύρω από τα θέματα του σεξ. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 407).

Ποσοστιαία (%) κατανομή συχνότητας για την πιο προσιτή διαθέσιμη πηγή πληροφόρησης σήμερα ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο

Πηγή πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο		Βαθμίδα εκπαίδευσης		
		Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Γυμνάσιο (%)	Λύκειο (%)	Παν/μιο (%)
1. Μητέρα	28,8	10,3	43,3	36,0	26,1	13,4
2. Φίλοι – Συμμαθητές – Συνομήλικοι	22,3	23,5	21,4	16,4	26,9	24,2
3. Αδέλφια	8,9	8,1	9,4	8,7	9,1	8,7
4. Τηλεόραση	8,7	14,2	4,5	12,4	7,1	2,7
5. Πατέρας	7,4	16,0	0,7	9,5	7,0	1,3
6. Περιοδικά	5,9	7,1	5,0	4,5	6,6	8,1
7. Προσωπική εμπειρία	5,9	9,6	3,0	2,4	5,3	21,5
8. Εγκυκλοπαίδειες-Λεξικά	4,2	2,9	5,3	2,5	4,9	7,4
9. Άλλοι συγγενείς	2,4	2,4	2,5	2,7	2,2	2,7
10. Οικογενειακός γιατρός	1,0	0,8	1,2	0,7	0,8	3,4
11. Λογοτεχνικά βιβλία	0,9	1,4	0,5	0,9	0,8	1,3
12. Σχολικά βιβλία	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7
13. Εφημερίδες	0,6	0,7	0,5	0,5	0,6	0,7
14. Σχολικά μαθήματα	0,5	0,2	0,8	0,7	0,3	0,7
15. Καθηγητές	0,1	--	0,1	--	0,2	--
16. Ιερέας	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	--
17. Άλλη πηγή	1,3	1,9	0,9	0,9	1,2	3,4

Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 404).

Ποσοστιαία (%) κατανομή συχνότητας για την πηγή πληροφόρησης στην οποία έχουν εμπιστοσύνη οι έφηβοι, ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο

Πηγή πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο		Βαθμίδα εκπαίδευσης		
		Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Γυμνάσιο (%)	Λύκειο (%)	Παν/μιο (%)
1. Μητέρα	30,3	12,7	43,9	36,9	28,7	13,5
2. Οικογενειακός γιατρός	13,3	10,2	15,6	7,4	14,6	33,1
3. Πατέρας	11,5	24,3	1,7	14,1	11,4	2,7
4. Εγκυκλοπαίδειες – Λεξικά	9,7	7,8	11,2	8,7	9,6	13,5
5. Προσωπική εμπειρία	6,9	11,3	3,6	3,0	7,1	20,3
6. Αδέλφια	5,8	5,7	5,9	6,3	5,7	4,7
7. Φίλοι – Συμμαθητές – Συνομήλικοι	5,4	7,3	4,0	6,9	5,4	0,7
8. Τηλεόραση	4,3	7,5	1,9	6,5	3,3	0,7
9. Περιοδικά	2,6	3,8	1,7	2,0	3,5	1,4
10. Άλλοι συγγενείς	2,3	2,3	2,3	1,5	3,2	1,4
11. Λογοτεχνικά βιβλία	1,9	1,9	1,9	2,2	1,4	2,7
12. Εφημερίδες	0,9	0,9	0,9	0,7	1,1	0,7
13. Σχολικά βιβλία	0,8	0,7	0,8	0,6	0,8	1,4
14. Καθηγητές	0,5	--	0,8	0,2	0,8	--
15. Σχολικά μαθήματα	0,3	0,5	0,1	0,7	--	--
16. Ιερέας	0,2	0,3	0,1	0,4	0,2	--
17. Άλλη πηγή	3,3	2,9	3,6	2,0	4,4	3,6

Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 406).

Ποσοστιαία (%) κατανομή συχνότητας των πηγών πληροφόρησης στις οποίες θα συνιστούσαν σε ένα έφηβο να απευθυνθεί, ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο

Πηγή πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο		Βαθμίδα εκπαίδευσης		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
		(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1. Οικογένεια	31,7	36,8	27,9	35,6	29,3	27,4
2. Βιβλία	13,2	10,6	15,3	11,8	13,2	19,3
3. Μητέρα	11,5	2,2	18,6	12,3	11,8	7,4
4. Φίλοι	5,4	8,6	2,9	6,6	5,5	0,7
Συμμαθητές	-					
Συνομήλικοι	-					
5. Περιοδικά	3,6	4,9	2,7	4,2	3,3	3,0
Εφημερίδες	-					
6. Αδέλφια	2,7	3,3	2,2	3,5	2,0	3,0
7. Μεγαλύτεροι φίλοι	2,2	3,5	1,3	2,7	2,2	--
8. Άλλοι ενήλικοι	2,1	2,0	2,2	1,7	2,3	3,0
Συγγενείς	-					
9. Πατέρας	1,5	3,5	--	1,9	1,5	--
10. Τηλεόραση	1,4	2,7	0,4	3,1	0,3	--
11. Καθηγητές	1,1	1,5	0,8	1,3	1,0	0,7
Δάσκαλοι	-					
12. Προσωπική εμπειρία	0,8	1,3	0,4	--	1,3	1,5
13. Ξαδέλφια	0,8	0,7	0,8	1,2	0,7	--
14. Σχολικές δραστηριότητες	0,3	0,4	0,3	0,6	0,2	--
15. Άλλη πηγή	21,5	18,2	24,1	13,5	25,5	34,1

Είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι το 95% των εφήβων και μετεφήβων θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη περισσότερης και πιο συγκεκριμένης

ενημέρωσης για θέματα του σεξ, στο σχολείο. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 408).

1^η Ποιος έχει την ευθύνη;

Ο Δρ. Ν. Ι. Ζακόπουλος , σ' ένα άρθρο του (στη Βραδυνή, Φεβρ. 1974) υποστηρίζει πως η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση σαν ένα μέρος της συνολικής διαπαιδαγώγησης, πρέπει να γίνεται ως εξής:

Σε ηλικία 6-7 ετών, εξηγούμε (με την ευκαιρία μιας ερώτησης) περιληπτικά την προέλευση του παιδιού, βοηθούμενοι από τις φυσικές αναλογίες .

Σε ηλικία 11-12 ετών προσεγγίζουμε το πρόβλημα, περισσότερο από ανατομικής πλευράς .

Σε ηλικία 13-14 ετών , προεφηβεία, μιλάμε για το φυσιολογικό μηχανισμό.

Σε ηλικία 16 ετών συζητούμε για το θέμα της ηθικής και της αγάπης.

Τέλος στα 18-20 χρόνια είναι αναγκαία η ενημέρωση για τις προγαμιαίες σχέσεις.

Ποιος όμως έχει την ευθύνη να πραγματοποιήσει αυτή την ενημέρωση;

Ο Δρ. Ν.Ι. Ζακόπουλος πιστεύει πως οι γονείς έχουν την ευθύνη για την ηλικία των 8-10-12 ετών, ως «καλύτεροι ενημερωτές».

Μετά από τα 12 χρόνια όμως μπορεί για το κορίτσι να παραμένει η μητέρα ο καλύτερος σύμβουλος, αλλά για το αγόρι ο πατέρας είναι ο πλέον «ακατάλληλος» άνθρωπος για την διαπαιδαγώγησή του. Τη θέση του λοιπόν παίρνει ένας θείος ή ένας φίλος του αγοριού. Το σχολείο δε, είναι

αναμφισβήτητα η καταλληλότερη πηγή ενημέρωσης του παιδιού, όσον αφορά τις γενικές γνώσεις. (Μάνου (1986:σελ.229)).

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως επικρατούν διάφορες απόψεις, γύρω από ποιος είναι ο υπεύθυνος για τη γενετήσια ενημέρωση, αν πρέπει να γίνεται στην οικογένεια ή στο σχολείο κ.λ.π.

Το πιο σημαντικό όμως είναι το ποιος έχει τα εφόδια να διαπαιδαγωγήσει ένα παιδί; ή ποια στοιχεία οφείλει να έχει όποιος αναλαμβάνει επίσημα ή ανεπίσημα τον παιδαγωγικό αυτόν ρόλο; Το άτομο αυτό λοιπόν:

«Α) Πρέπει αρχικά να' ναι πρόσωπο άξιο της εμπιστοσύνης του παιδιού ή του εφήβου και τούτο δεν είναι εύκολο, κυρίως από το μέρος του εφήβου.

Β) Αν η επαφή γίνει δυνατή, θα χρειασθεί το πρόσωπο να 'ναι βασικά ισορροπημένο και ευτυχισμένο. Συγκεκριμένα πρέπει ο ενήλικας αυτός:

- Να διαθέτει ωριμότητα ψυχολογική, συναισθηματική, πνευματική.
- Να τηρεί θετική στάση απέναντι στον έρωτα και στο γενετήσιο ένστικτο, να νιώθει ο ίδιος υγιής και ευτυχισμένος στο χώρο αυτό.
- Να έχει συνείδηση της ευθύνης του απέναντι στον παιδαγωγούμενο και να διακρίνεται για την εντιμότητά του.
- Να έχει τις απαραίτητες ψυχολογικές και παιδαγωγικές γνώσεις και ικανότητες» (Κοσμόπουλος, 1990:σελ.127-128).

Με την παραπάνω άποψη συμφωνεί και ο Κώστας Μάνου (1986:σελ. 230) ο οποίος πιστεύει πως τα άτομα τα οποία θα αναλάβουν τη

διαπαιδαγώγηση των νέων, πρέπει να είναι άτομα καταρτισμένα ή τουλάχιστον ενημερωμένα γύρω από τα θέματα της σεξουαλικής αγωγής, να μην αντιμετωπίζουν τα ίδια τέτοιου είδους προβλήματα, να έχουν μια επιτυχημένη οικογένεια, και κυρίως να είναι άτομα με ηθικές αρχές. Σε περίπτωση που οι γονείς ή οι εκπαιδευτικοί είναι απροετοίμαστοι για μια σωστή και υπεύθυνη διαπαιδαγώγηση, όσον αφορά τα γενετήσια θέματα, τότε είναι προτιμότερο να αποφεύγουν την ανάληψη αυτής της ευθύνης.

1^ο Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα ελληνικά σχολεία

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία είναι ένα δύσκολο ζήτημα, κυρίως για την ελληνική πραγματικότητα. Άραγε όμως πρέπει να γίνεται η ερωτική αγωγή στα σχολεία;

Σύμφωνα με τον Κοσμόπουλο (1990: σελ.128-132) η παιδαγωγική της ερωτικής αγωγής σαφώς πρέπει να εισαχθεί στα σχολεία.

Όπως και κάθε άλλη παιδαγωγική όμως, για να «ταιριάξει» στο εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας, απαιτείται προηγουμένως η ύπαρξη προγραμματισμού και πειραματισμού. Απαιτείται η κατάρτιση και η επιστημονική ενημέρωση όλων των εκπαιδευτικών, έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες διδακτικές ανάγκες.

Είναι άραγε το πλαίσιο της Ελληνικής εκπαίδευσης προετοιμασμένο για την εισαγωγή της ερωτικής αγωγής στα σχολεία; Δυστυχώς αυτή η παιδαγωγική καινοτομία, η οποία καθορίζει σημαντικά το μέλλον των ανθρώπων, δεν μπορεί να στηριχτεί «σε μια εκπαιδευτική πραγματικότητα γεμάτη παραλείψεις και λανθάνουσες κατευθύνσεις» (οπ.π, σελ.28).

Ούτε είναι δυνατόν βέβαια η ερωτική αγωγή να λειτουργήσει αποδοτικά ως «μάθημα». Είναι λιγάκι αστείο να εξετάζονται τα παιδιά στον πίνακα σε ένα τέτοιο αντικείμενο.

Για να θεωρηθεί, η εφαρμογή της ερωτικής αγωγής στα σχολεία κατάλληλη και αποτελεσματική, θα πρέπει εκτός του προγραμματισμού και της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, να υπάρχει επικοινωνία και συνεργασία με τους γονείς των παιδιών. «Τα μπαλώματα» των αλλαγών, έστω και αν είναι από μεταξωτό ύφασμα, δεν είναι ούτε οι πιο οικονομικές λύσεις, ούτε είναι σε θέση να επιφέρουν αλλαγές στο όλο πλαίσιο του σημερινού σχολείου. (Κοσμόπουλος, 1990: σελ. 132).

Επί του προκειμένου ισχύει η παρατήρηση του Κρασανάκη (1988: σελ.84) ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν το προνόμιο της επικοινωνίας με τα παιδιά μέσω της διδασκαλίας, η οποία τους δίνει την ευκαιρία να συμβουλέψουν και να καθοδηγήσουν τους μαθητές τους γύρω από τα γενετήσια ζητήματα.

Εξίσου σημαντική είναι η αποφυγή (εκ μέρους των εκπαιδευτικών) ερεθισμάτων που εξάπτουν τη φαντασία των εφήβων και οδηγούν σε παρεκτροπές.

1^ε Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και διαπροσωπικές σχέσεις

Ο Κοσμόπουλος (1990: σελ. 129-130) αναφέρεται στο γεγονός ότι τα παιδιά πραγματικά δεν απολαμβάνουν την μετάδοση μιας σωστής και χαρούμενης **στάσης** απέναντι στο υπέροχο φαινόμενο του **Έρωτα**. Πέρα από τις πληροφορίες, τις οποίες χρειάζονται, έχουν την ανάγκη να αποκτήσουν μια θετική στάση απέναντι στις διαπροσωπικές σχέσεις. Οι λαθεμένες αντιλήψεις οι οποίες τους έχουν μεταδοθεί και οι τυχόν πληγές που

έχουν από την έλλειψη μιας αγωγής στο παρελθόν, πρέπει να εξαλειφθούν. Όλα αυτά βέβαια, γίνονται εφικτά μόνο μέσω της άσκησης της κοινωνικότητας του παιδιού (και του εφήβου) και της ανάπτυξης της ικανότητάς του στις διανθρώπινες σχέσεις.

Γίνεται αντιληπτή λοιπόν, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η αναγκαιότητα σύνδεσης της «Ερωτικής Αγωγής» και των «Διαπροσωπικών σχέσεων» για τους εξής λόγους:

A) Είναι απαραίτητη για την ορθότερη πλαισίωση της ερωτικής αγωγής. Διότι οι διαπροσωπικές σχέσεις ως αντικείμενο μάθησης, παρέχουν στα παιδιά γνώσεις και ικανότητες απαραίτητες για την ανάπτυξη τόσο της προσωπικότητάς τους, όσο και της κοινωνικότητάς τους (κατά συνέπεια και των ερωτικών τους σχέσεων).

B) Χρειάζεται, γιατί η ερωτική ικανότητα κατά κύριο λόγο σημαίνει ικανότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις. Από την κοινωνική μας ανάπτυξη και ικανότητα, από την αποδοχή ή όχι του εαυτού μας, εξαρτάται η συμπεριφορά μας στις ερωτικές μας σχέσεις.

«Έρευνες που έγιναν στην Αμερική και στη Ρωσία πιστοποιούν ότι στην ηλικία των 15-18 ετών περισσότερο τα αγόρια και λιγότερο τα κορίτσια, αντιμετωπίζουν ψυχολογικές δυσκολίες στις μεταξύ τους ερωτικές σχέσεις, και αυτό γιατί η ερωτική σχέση δεν είναι μόνο σαρκική επαφή. Είναι και πνευματική επικοινωνία και αισθητική συγκίνηση και εξωραϊζουσα κατάσταση και αυτοσεβασμός και συναισθηματική ένωση και πολλά πράγματα μαζί. Όσο ευρύτερος είναι ο κύκλος της ανθρώπινης αγάπης, τόσο ευγενέστερη γίνεται η σεξουαλική αγάπη. Ένας νέος δεν θα αγαπήσει ποτέ αληθινά τους γονείς του, τους φίλους του και τους συγγενείς του. Κατά συνέπεια, οι έφηβοι δεν

έχουν ανάγκη από μια στενή και περιορισμένη σεξουαλική διαφώτιση, αλλά από μια ερωτική αγωγή ενταγμένη στο ευρύτατο πλαίσιο της κοινωνικής παιδείας, που θα τους βοηθήσει να επικοινωνούν με τους συνανθρώπους τους και θα τους προετοιμάσει για το συζυγικό και γονεϊκό ρόλο. Μόνο έτσι η λεγόμενη «σεξουαλική αγωγή» θα αποφύγει την παρεξήγηση και θα αποκτήσει παιδαγωγικό νόημα και χρήσιμο περιεχόμενο (Χαραλαμπόπουλος, 1987: σελ.185-186).

1^{στ} Προτάσεις:

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση προτείνεται:

1. Να βασίζεται στην αλήθεια, προκειμένου να είναι επιτυχημένη και να καλύπτει όλες τις πτυχές που αναφέρθηκαν κατά την ετυμολογική ανάλυση του όρου. Όχι να γίνεται μονόπλευρη αναφορά στο βιολογικό μέρος και να παραθεωρείται το συναίσθημα, η σχέση ως σύνολο.
2. Να στηρίζεται στο να μάθει πρώτα η νέα τον εαυτό της, να νιώθει άνετα, να τον αγαπά και στο να δίνει αγάπη. Ακόμη να γίνεται με σωφροσύνη ανάλογα με την ηλικία και τις ανάγκες του ατόμου· π.χ. διαφορετική απάντηση χρειάζεται ένα νήπιο που ρωτά πως γίνονται τα παιδιά από έναν έφηβο που χρειάζεται λεπτομέρειες.
3. Να ξεκινά σε μικρή ηλικία από τον γονιό, τον παιδίατρο, τον γυναικολόγο και παράλληλα άλλους ειδικούς όπως κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, μαίες, δασκάλους και από ειδικές Υπηρεσίες. Βέβαια, για να γίνει αυτό, χρειάζονται πρώτιστα τα προαναφερόμενα άτομα επιμόρφωση υπό την αιγίδα του κράτους με χρήση εποπτικού υλικού.

4. Καθώς τα θεμέλια μπαίνουν σε μικρή ηλικία η εισαγωγή του προγράμματος στις βαθμίδες εκπαίδευσης είναι αναγκαία από το Δημοτικό κιόλας. Το μάθημα πρέπει να έχει δική του ώρα και να διδάσκεται από άτομο που έχει εκπαιδευτεί γι' αυτό.
5. Να εξελίσσεται το μάθημα ανάλογα προς τις αλλαγές της κοινωνίας, π.χ. οικογένεια θεωρείται πλέον και αυτή που απαρτίζεται από έναν γονέα και το παιδί, αυτό να φαίνεται στην εξήγηση του όρου. Να βασίζεται στο διάλογο και όχι στο μονόλογο του εκπαιδευτικού. Επιπλέον το σεξ θα μπορούσε να προσεγγίζεται σφαιρικά, μέσα και από άλλες πτυχές, όπως τη λογοτεχνία, την ποίηση, την προβολή ανάλογων ταινιών, τη ζωγραφική, τη θεολογία, τη νομική.
6. Να ληφθούν υπόψη, στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής παράδοσης, του πολιτισμού, των αξιών καθώς και οι ανάγκες και τα προβλήματα όπως το δημογραφικό, ώστε να φέρει οφέλη.

Ειρήνη Χιωτέλη Ντικιμπό (1998:σελ.31-35)

1⁵ Η ταυτότητα του φύλου

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1996: σελ. 265) η απόκτηση της ταυτότητας του φύλου έχει σχέση με τη διαμόρφωση από τον έφηβο, της εικόνας του εαυτού του και του ρόλου του μέσα στην κοινωνία. Η ταυτότητα του φύλου, δέχεται επιρροές από τα γυναικεία και ανδρικά πρότυπα που προσφέρονται, καθώς επίσης και από τα στερεότυπα του οικογενειακού, σχολικού, κοινωνικό – πολιτιστικού περιβάλλοντος – που σχετίζονται με το

φύλο. Η διαμόρφωση αυτής της ταυτότητας επηρεάζει σημαντικά, στη μετέπειτα ζωή, τη διαμόρφωση των σχέσεων του ατόμου με το άλλο φύλο.

«Η άβυσσος που χωρίζει το αγόρι από το κορίτσι, για να καταλήξει στον ανελέητο πόλεμο των φύλων, ανοίγει από τα πρώτα κιόλας στάδια της παιδικής τους ζωής». M. Mintsi (1982: σελ.16).

Η Dowling (1983: σελ.123 – 128) γράφει σχετικά με την ανατροφή των κοριτσιών και των αγοριών, πως τα κορίτσια εκπαιδεύονται στην εξάρτηση από τη νεογνική ακόμη ηλικία, σε αντίθεση με τα αγόρια. Οι γονείς και οι συγγενείς αγκαλιάζουν λιγότερο «βίαια» τα θηλυκά μικρά απ' ό,τι τα αρσενικά, γιατί πιστεύουν πως τα κορίτσια είναι «εύθραυστα». Δεν τα ενθαρρύνουν εξίσου το ίδιο με τα αγόρια, στις πρώτες τους εξερευνητικές προσπάθειες και δείχνουν υπερβολική ανησυχία για την ασφάλεια των κοριτσιών.

Σε μια μελέτη του 1976 τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι γονείς διακρίνουν ακόμη και το κλάμα του κοριτσιού από του αγοριού, στην κούνια. Όταν λοιπόν κλαίει το «κοριτσάκι», η μητέρα θα τρέξει αμέσως να το πάρει αγκαλιά για να το ηρεμήσει. Αντίθετα, όταν κλαίει το αγόρι, η μητέρα δεν βιάζεται τόσο να παρηγορήσει τον γιο της.

Με άλλα λόγια, τα θηλυκά μικρά μαθαίνουν πως αρκεί να κλάψουν, για να βρουν βοήθεια, ενώ τα αγοράκια πρέπει να μάθουν να στηρίζονται στον εαυτό τους για να τα βγάλουν πέρα. Καθώς μεγαλώνουν τα παιδιά, τα κορίτσια αρχίζουν να εντυπώνουν στο μυαλό τους, πως δεν μπορούν να στηριχτούν στον εαυτό τους για ν' αντιμετωπίσουν τους κινδύνους της ζωής. Τα χρόνια περνούν, κι ενώ τα αγόρια θεωρούν τη δυσκολία σαν πρόκληση, τα κορίτσια παρουσιάζουν μειωμένη αυτοπεποίθηση και έχουν την «τάση να αλλάζουν

γνώμη πάνω σε αντιληπτικές κρίσεις όταν κάποιος διαφωνεί μαζί τους». (ο.π., σελ. 127).

Η M. Hofman περιγράφει παρακάτω την αναπτυξιακή πορεία που οδηγεί τα κορίτσια να γίνουν ενήλικοι με υπερβολική ανάγκη υποστήριξης από τους άλλους.

Δεδομένου ότι το μικρό κορίτσι λαβαίνει α) λιγότερη ενθάρρυνση προς την ανεξαρτησία, β) περισσότερη γονική προστατευτικότητα, γ) λιγότερη γνωστική και κοινωνική πίεση για τη διαμόρφωση μιας προσωπικότητας ξεχωριστής από αυτήν της μητέρας, δ) λιγότερη σύγκρουση μητέρας παιδιού που χρωματίζει αυτό τον αποχωρισμό, προχωρεί σε μια λιγότερο ανεξάρτητη εξερεύνηση του περιβάλλοντός της. Το αποτέλεσμα είναι να μην αναπτύσσει δεξιότητες στην αναμέτρησή της με το περιβάλλον, ούτε εμπιστοσύνη στην ικανότητά της γι' αυτήν την αναμέτρηση. Συνεχίζει να εξαρτάται από τους μεγάλους για την λύση των προβλημάτων της και γι' αυτό το λόγο χρειάζεται τους συναισθηματικούς δεσμούς με τους μεγάλους. Dowling (1983 : σελ. 128).

Κατά την Dowling (1983: σελ.117-119) οι γυναίκες, λόγω της αμφιβολίας τους για τις ικανότητές τους, είναι «πεπεισμένες πως για να επιβιώσουν πρέπει να έχουν προστασία». Αυτή η εντύπωση που έχουν, οφείλεται στους φόβους των γονέων και σε λανθασμένες κοινωνικές απαιτήσεις. Το αποτέλεσμα είναι να νιώθουν κατώτερες από τον άνδρα και να υποκύπτουν στις θελήσεις του με την ελπίδα πως θα τις προστατεύει.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της «παραχώρησης» της κυριαρχίας στον άνδρα, βρίσκουμε σε μια τάξη του νηπιαγωγείου. Η La Carpet παρατήρησε μια σκηνή, όπου μερικά αγοράκια κάθονται σε ένα τραπέζι και δίνουν παραγγελίες σε ένα κοριτσάκι, το οποίο τρέχει πανικόβλητο για να τους

εξυπηρετήσει. Προσπαθεί να τους ευχαριστήσει, υπηρετώντας τους, με αντάλλαγμα βέβαια την προστασία που θα της προσφέρουν. Dowling (1983: σελ.119).

Σύμφωνα με την M. Mintsi (1982: σελ.16-29) η μητέρα κυρίως ευθύνεται για την διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου των παιδιών της.

Η μητέρα είναι εκείνη η οποία μαθαίνει στην κόρη της να ικανοποιεί πάντως τον άνδρα της σε όλους τους τομείς αλλά ταυτόχρονα να είναι και σεμνή. Γιατί κατά την άποψή της ο σκοπός της γυναίκας είναι ο γάμος, τα παιδιά, το νοικοκυριό. Ενώ ο γιος της πρέπει να σπουδάσει και «δεν βαριέσαι κάποτε θα παντρευτεί» (ο.π., σελ.18)

Η μητέρα είναι αυτή που θεωρεί ανήθικες τις εκδηλώσεις ερωτισμού της έφηβης κόρης της, ενώ επιτρέπει στ' αγόρι της κάθε απόκρυφο σεξουαλικό παιχνίδι.

Διδάσκει στην κόρη της να τα δίνει όλα στον άνδρα της, σωματικά και ψυχικά, ενώ στο αγόρι της λέει πως πρέπει να προσέχει τις γυναίκες μήπως τον πληγώσουν. «Οι άνδρες πρέπει πάντα να επιδιώκουν τους μεγάλους έρωτες, αλλά χωρίς να προσφέρουν για αντάλλαγμα τους θησαυρούς της ψυχής τους». (ο.π., σελ. 22)

Η συγγραφέας (1982: σελ.80-82) παρατηρεί, πως ακόμη και στον σεξουαλικό τομέα, οι κόρες μαθαίνουν από την μητέρα τους ή να αφήνουν πάντα την πρωτοβουλία στον άντρα τους και να είναι σεμνές ή να συμπεριφέρονται σαν «πόρνες» στο κρεβάτι για να τον κρατήσουν κοντά τους για πάντα. Οποιαδήποτε προσωπική επιθυμία και πρωτοβουλία καταδικάζεται. Αντίθετα ο άνδρας μπορεί να κάνει ό, τι θέλει και επιπλέον να καυχηθεί και γι' αυτό.

Κατά τον Adler, όσο μεγαλώνει ένα παιδί, δημιουργούνται μέσα του δύο σχήματα αντιθέσεων. Το επάνω – κάτω και το αντρικό και το γυναικείο. Έτσι λοιπόν όρος συγκρίσεως για τον άντρα είναι η γυναίκα, η οποία με την ειδική διαπαιδαγώγηση απ' όπου πηγάζουν οι εκδηλώσεις της παθητικής υποταγής, την υπεροχή του ενισχύει και πάνω της αυτήν υλοποιεί. Mintsi (1982: σελ.20).

Έτσι λοιπόν οι μητέρες, (εκ των οποίων οι περισσότερες δεν απαλλάχτηκαν από τις προκαταλήψεις τους και τα βιώματα της δικής τους διαπαιδαγώγησης, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας που αποκτούν τα παιδιά τους για τον εαυτό τους και το φύλο τους. Όπως είπε και η Simon de Bounoir: «Η διαφορά στην ψυχοσεξουαλική οργάνωση των δύο φύλων, καθορίζεται από την πρώτη σχέση με τη μητέρα». S. Firestone (1973: σελ.179)

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ: Τα συναισθήματα και η συμπεριφορά των εφήβων στις διαφυλικές τους σχέσεις.

«Η εφηβική ηλικία είναι η ηλικία της κατ' εξοχήν ανάπτυξης πολλών και ποικίλων, θετικών και αρνητικών, συναισθημάτων, τα οποία χαρακτηρίζονται από τη μεγάλη ένταση η οποία είναι αποτέλεσμα της μεγάλης ευαισθησίας του εφήβου – έντασης που αυξάνεται λόγω της αδυναμίας εξωτερίκευσης των συναισθημάτων του – και την αστάθειά τους, η οποία έχει και βιολογικές αιτίες (ενδοκρινολογικό σύστημα). Εκτός από τα συναισθήματα, τα οποία απευθύνονται προς τους γονείς και τα άτομα του περιβάλλοντός τους, η εφηβεία χαρακτηρίζεται κυρίως από τη γέννηση των ερωτικών συναισθημάτων, τα οποία απευθύνονται προς το άλλο φύλο και έχουν τη

βάση τους στην ετερόφυλη έλξη, γεγονός το οποίο δημιουργεί μεγάλη συναισθηματική αναστάτωση και συνδέεται με την ανάπτυξη του γενετήσιου ενστίκτου, που δραστηριοποιείται με την εμφάνιση της λειτουργίας της αναπαραγωγής. Η ανακάλυψη του ετερόφυλου αντικειμένου και η αφύπνιση του Οιδίποδα, χαρακτηρίζει την εφηβεία» Παρασκευόπουλος (1996: σελ.263).

Συγκεκριμένα ο Παρασκευόπουλος (1996:σελ.253, 265) γράφει σχετικά, ότι ενώ το ενδιαφέρον του εφήβου στην αρχή της εφηβείας είναι στραμμένο κυρίως προς το ίδιο φύλο – και γι' αυτό το λόγο σ' αυτή την περίοδο είναι περιορισμένες οι διαφυλικές σχέσεις – στη συνέχεια αυτό το ενδιαφέρον στρέφεται προς το άλλο φύλο, οπότε μπορούμε να μιλάμε πλέον για πραγματικές διαφυλικές σχέσεις. Η στροφή αυτή βέβαια, οφείλεται στους διάφορους ψυχολογικούς και βιολογικούς παράγοντες, οι οποίοι κινητοποιούν τους εφήβους στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων.

Ο Παρασκευόπουλος (ο.π.: σελ.263-264) διακρίνει την πρώτη και τη δεύτερη εφηβεία. Στην πρώτη εφηβεία (11-13 ετών), η οποία βρίσκεται μεταξύ της προσκόλλησης προς τους γονείς και της αγάπης για το άλλο φύλο, κυριαρχούν τα καταθλιπτικά συναισθήματα λόγω του αποχωρισμού από τα πρώτα αντικείμενα αγάπης. Στη δεύτερη εφηβεία (14-17 ετών και άνω) κυριαρχεί το φλερτ και οι ετερόφυλες σχέσεις.

1. Το συναίσθημα του έρωτα

Σύμφωνα με τον Debesse (1959: σελ.59,63,65-66) η μελέτη του έρωτα μπορεί να γίνει μέσω της εξετάσεως τριών προβλημάτων. Αρχικά πρέπει να υπάρχει η οργανική παρόρμηση για ένα άτομο του αντίθετου φύλου. Έτσι στη συνέχεια η αγάπη και το γενετήσιο ένστικτο θα επιτρέψουν την εκδήλωση του

έρωτα. Τέλος είναι απαραίτητο, ο νέος ή η νέα μετά το τέλος της βιοψυχολογικής του εξέλιξης να περάσει στη γενετήσια συναισθηματική ζωή του ενήλικα. Οι νέοι στην εφηβική ηλικία αισθάνονται θαυμασμό, αφοσίωση και ανάγκη να προστατεύουν ή να προστατεύονται, αναφορικά βέβαια πάντα με τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο. Η ονειροπόληση παίζει και αυτή σημαντικό ρόλο σ' αυτό τον τρυφερό έρωτα. Όταν όμως ο Πλατωνικός έρωτας παραταθεί πέραν της εφηβείας, τότε καθιστά αδύνατο τον ερχομό του πραγματικού ανθρώπινου έρωτα.

Τα νεαρά κορίτσια συνήθως διακατέχονται από ένα συναίσθημα ντροπής και ταυτόχρονα από την επιθυμία να αρέσουν. Η αφύπνιση του γενετήσιου ενστίκτου δημιουργεί σ' αυτές αυτή την φιλαρέσκεια. Αντίθετα με τ' αγόρια τα κορίτσια κυριαρχούνται από μια γενική παθητική κατάσταση, η οποία μετά την φάση της προεφηβείας έρχεται σε σύγκρουση με την εριστικότητα και την ερεθιστικότητα, που αποτελούν κίνητρα των νέων. Τέλος η συναισθηματική φαντασία κατέχει την πρώτη θέση στη σκέψη των κοριτσιών. Αρκούν μερικές λέξεις ή μια συνάντηση για να φτιάξουν το δικό τους παραμύθι.

Ο Handfield (1979, σελ.: 261-268) αναφέρει πως το αντικείμενο του έρωτα συγκεντρώνει γύρω του μια πληθώρα συναισθημάτων όπως, η περηφάνια, η τρυφερότητα, η σεξουαλικότητα, η αφοσίωση, η φιλία, η προστατευτικότητα, η επιθετικότητα, η υποταγή και η πιστότητα. Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως ο έρωτας είναι ένα πολυσύνθετο πράγμα. Το καθένα από τα παραπάνω στοιχεία του έρωτα παίζει ξεχωριστό ρόλο στην περίοδο της εφηβείας και βοηθάει σημαντικά στην διαμόρφωση μιας σωστά αναπτυγμένης προσωπικότητας. Συγκεκριμένα ο συγγραφέας (ο.π.: σελ.:

265) μιλάει για το ρομαντικό έρωτα που στην εφηβική ηλικία εννοείται ως «μη πραγματικός». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η έφηβη η οποία όπως είχαμε αναφέρει και προηγουμένως δημιουργεί ρομαντικές ιστορίες με το μυαλό της για έναν ήρωα που θαυμάζει. Τον εξιδανικεύει, τον ερωτεύεται, τον λατρεύει, έστω και αν δεν τον έχει δει ποτέ της. («Πλατωνικός έρωτας»).

Πέραν όμως του θαυμασμού για τους ήρωες ή τα είδωλα (αστέρια κινηματογράφου, τραγουδιστές, αθλητές και διάφορες διασημότητες), οι έφηβοι (αγόρια και κορίτσια) θαυμάζουν το πρόσωπο που ερωτεύονται αλλά και το σέβονται, γεγονός το οποίο όχι μόνο δεν είναι σεξουαλικό, αλλά, μπορεί να προκαλέσει μέχρι και σεξουαλική ανάσχεση ή συγκράτηση. Πραγματικά, όταν ένας έφηβος σέβεται το κορίτσι που αγαπάει, δεν θα επιδιώξει σεξουαλική επαφή μαζί της.

Ο «ερωτικός παφλασμός» που παρατηρείται στους εφήβους εκδηλώνεται με την αφύπνιση της φιληδονίας, ευαισθητοποίηση στην ωραιότητα, υπερευσυγκινησία, μελαγχολική διάθεση (που πολλές φορές διαδέχεται άκρατος ενθουσιασμός), οργασμό φαντασίας». Κοσμόπουλος (1990: σελ.102).

Σύμφωνα με τον Κρασανάκη (1988: σελ.:80-81) ο έρωτας έχει στενή σχέση με την αγάπη και τη φιλία. Χωρίς αυτά τα δύο συναισθήματα δεν μπορεί να μάθει. Παρόμοια, δεν νοείται έρωτας χωρίς τρυφερότητα. Στην εφηβική ηλικία, το συναίσθημα του έρωτα παρουσιάζεται πολύ δυνατό. Ο χρόνος εμφάνισής του και η έντασή του όμως, διαφέρουν από άτομο σε άτομο και από κοινωνία σε κοινωνία. Σημαντική είναι η επίδραση του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος πάνω στο συναίσθημα αυτό.

Ο Κοσμόπουλος (1990 σελ.122) υποστηρίζει ότι ο εφηβικός έρωτας είναι η ορμή του νέου για την απελευθέρωση από το Εγώ του. Στην αρχή ο ερωτευμένος έφηβος αγαπάει τα πάντα. Με το πέρασμα του χρόνου η αγάπη αυτή που νοιώθει μεγαλώνει και αρχίζει να στρέφει την προσοχή του στα πιο πνευματικά σημεία του σώματος του προσώπου, το οποίο προσεγγίζει π.χ. τα μάτια, την αρμονία της έκφρασης των κινήσεων κ.λ.π. Τέλος θα επικεντρωθεί στο καθαρά σωματικό μέρος και θα αισθανθεί έντονη έλξη απ' αυτό. Επιπλέον διαπιστώνεται μια διαφορά εμφάνισης του ερωτικού σκιρτήματος σε μερικούς εφήβους είναι απότομο και συγκλονιστικό και σ' άλλους ήρεμο και σταδιακό. «Ο Spranger λέει, ουδέποτε, θα εμάνθανον οι άνθρωποι τι είναι ιδανικόν εάν δεν είχαν την δύναμιν να βιούν και να αισθάνονται ερωτικώς. Τα πάντα, η τε ζωή και η υπνωτούσα φύσις, εξωραίζονται εντός του φωτός τούτου».(ο.π.: σελ.122).

Σύμφωνα με τον Κρασανάκη (1988 σελ.81) ο έρωτας περνάει ορισμένα στάδια, κατά τα οποία δημιουργεί αναστάτωση και προβληματισμό στον έφηβο τόσο στη σχολική όσο και στην κοινωνική & οικογενειακή του ζωή. Στην τελευταία φάση τη εφηβείας ο έρωτας «λογικεύεται» οι έφηβοι αρχίζουν να σκέφτονται πιο σοβαρά τον έρωτα και το ενδεχόμενο ν' αποκτήσουν ένα μόνιμο σύντροφο για να δημιουργήσουν οικογένεια.

ΕΦΗΒΙΚΑ ΣΤΑΔΙΑ

ΧΡΟΝΩΝ	ΕΦΗΒΙΚΗ
13 – 15	ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ – ΕΡΩΤΕΥΟΜΑΙ
15 – 17	ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ – ΑΥΝΑΝΙΣΜΟΣ
17 – 19	ΣΞΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ - ΣΧΕΣΗ

Ο Ηλιόπουλος (χ.χ.:σελ.: 194-195) τονίζει ιδιαίτερα τον πλούσιο συναισθηματισμό του εφήβου, που μερικές φορές οδηγεί σε παθολογικές καταστάσεις. Παρόλα' αυτά όμως ο συναισθηματισμός του εξακολουθεί να παραμένει ανεκδήλωτος ανεξάρτητα απ' την έντασή του. Οι δυνατές συγκινήσεις συνοδεύουν το ερωτικό συναίσθημα το οποίο είναι απόρροια τόσο της σεξουαλικής ωριμότητας όσο και της ψυχικής.

Συχνά βέβαια παρατηρείται στα κορίτσια η τάση να αποκλείουν το σεξουαλισμό από το ερωτικό τους συναίσθημα. «Οι έφηβοι για να ωριμάσουν ερωτικά περνούν μέσα από μια αρκετά μακρά περίοδο ψυχολογικής και κοινωνικής προετοιμασίας και προπαρασκευής. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου επιθυμούν να μάθουν λεπτομέρειες γύρω από την ερωτική ζωή» Χαραλαμπίδου (1987: σελ: 185).

Ο Κοσμόπουλος (1972 σελ.34) εκφράζει μια αντίθετη άποψη για την ωριμότητα του εφηβικού έρωτα, η οποία σύμφωνα μ' αυτόν δεν είναι δυνατόν να έχει επέλθει στην ηλικία αυτή. Έτσι λοιπόν ο έρωτας των εφήβων είναι εγωκεντρικός και μέσω αυτού οι έφηβοι εκφράζουν τις μεταφυσικές τους ανάγκες και εξιδανικεύουν τις πνευματικές τους αναζητήσεις.

2. Σεξουαλικότητα

«Η εμφάνιση της σεξουαλικότητας χαρακτηρίζει και την εφηβική συναισθηματικότητα. Έτσι, η συναισθηματικότητα του εφήβου διακρίνεται κυρίως για ορμητικό πρωτογονισμό και γεννησιακό προσανατολισμό, χαρακτηρίζεται από μεταβολές στην ψυχική διάθεση, οι οποίες μαρτυρούν ποικίλες αναζητήσεις κ.α. Χάρη τη δύναμη της συναισθηματικότητας, ο

έφηβος βγαίνει από τον εαυτό του και πορεύεται προς τον Άλλον ...»
(Κοσμόπουλος 1990 σελ.102)

Σύμφωνα με τη Θ. Δραγωνά (1991:σελ.35) στην εφηβεία η αύξηση των σεξουαλικών ενορμήσεων είναι συνυφασμένη με τις βιολογικές αλλαγές που συμβαίνουν στους νέους σ' αυτήν την ηλικία. «Αυτή η λιβιθινική έκρηξη αναζωπυρώνει τις αντικειμενοτρόπες σχέσεις του ατόμου, που είχαν απωθηθεί μετά την οίδοποδιακή περίοδο»(ο.π.:σελ.35)

Ο Κοσμόπουλος (1990:σελ.122-123) επισημαίνει ότι ο έρωτας είναι μια ορμή ψυχοσωματική. Ο έφηβος μετά τα 16 του χρόνια αρχίζει να παρουσιάζει τον πόθο του για το άλλο φύλο. Η διαφορά μεταξύ του νέου και της νέας είναι ότι η σεξουαλικότητα στο αγόρι εμφανίζεται απότομα και βίαια ενώ στο κορίτσι προχωρεί αργά περιμένοντας την ώρα της αφύπνισης. Επιπρόσθετα η σεξουαλική ενόρμηση εντοπίζεται στ' αγόρι κυρίως στη γενετική ζώνη ενώ στο κορίτσι είναι εμφανής σ' όλο της το σώμα. Έτσι λοιπόν ενώ τα' αγόρι ωριμάζει ψυχολογικά αργότερα παρουσιάζει μια ώριμη σεξουαλικότητα. Αντίθετα το κορίτσι ωριμάζει ψυχολογικά νωρίτερα αλλά διαθέτει λανθάνουσα σεξουαλικότητα.

«Η εφηβική σεξουαλικότητα είναι το καμίνι, που μέσα του ξαναχύνεται η νεαρή προσωπικότητα» (ο.π.:σελ.123)

Σύμφωνα με τον Freud η σεξουαλικότητα επηρεάζει σημαντικά το χαρακτήρα του ανθρώπου και βοηθάει στην ανάπτυξη μιας ισορροπημένης προσωπικότητας. (Κοσμόπουλος 1990:σελ.123).

Σύμφωνα με τον Παπαναστασίου (1983:σελ.299) η διέγερση του σεξουαλικού ενστίκτου εμφανίζεται ταυτόχρονα με το ερωτικό πάθος. Το ένστικτο αυτό στην αρχή της εφηβείας δεν είναι αρκετά σαφές και εκδηλώνεται

με τη μορφή αστεϊσμών ή θυμού προς το αντίθετο φύλο και ενώ ο έρωτας αρχικά ταλαντεύεται μεταξύ της θωπείας και της σεξουαλικής επιθυμίας στο τέλος της εφηβείας επέρχεται μια ισορροπία μεταξύ αυτών των δύο.

Αλλά τι εννοούμε με τη λέξη πάθος; Ο Debesse (1959: σελ.53) ισχυρίζεται πως πρόκειται καταρχήν για ένα αποκλειστικό υπερβολικό συναίσθημα ικανό να κατακλύσει το πεδίο της συνείδησης, να κινητοποιήσει όλες τις ενέργειες, να προσανατολίσει ολόκληρη την ψυχική διαγωγή. Είναι ότι ακριβώς παρατηρούμε στις εκδηλώσεις αγάπης των νέων. Το πάθος όμως προϋποθέτει επίσης την κατοχή από τον άνθρωπο όλων των μέσων για να το απολαύσει και να υποφέρει εξαιτίας του. Οι έφηβοι με την εξέλιξη του σεξουαλικού ενστίκτου τους μπορούν να δίνουν στα συναισθήματά τους αυτή τη δύναμη και αυτή τη βιαιότητα που τους κάνει να ξεχωρίζουν από τα παιδιά.

«Είναι πια γεγονός η σεξουαλική αφύπνιση της μικρής γυναίκας. Πολλές φορές, μεθυσμένη από την παρουσία της, τη ναρκισσιστική της προβολή, αρχίζει να δείχνει παρορμητικά και αντιδραστικά τα πρώτα σεξουαλικά της ερεθίσματα. Ήδη έχει προσέξει ότι αρέσει, ότι «μετράει» η εικόνα της, ενώ δέχεται τα βέλη του ερωτισμού που εκπέμπει. Νοιώθει πιο ελεύθερη μέσα στην εφηβική ομάδα, έρχεται μέσα στο παιχνίδισμα της προσφοράς και ζήτησης της «φρέσκιας ομορφιάς της». Ερωτοτροπεί, αγωνιά, ερωτεύεται με πάθος τον «καλό» της, αλλάζει μέσα από τα φλερτ τα αγόρια, θυμώνει, αντιδρά, απογοητεύεται, αντιγράφει και μιμείται πολύ εύκολα τη συμπεριφορά της φίλης της. Μπαίνει με μανία στον καταναλωτισμό των ρούχων που της δείχνουν πόσο όμορφη είναι και ταρακουνάει το οικογενειακό περιβάλλον με τις σεξουαλικές της εικόνες».(Θ. Ασκητής 1997:σελ.27)

Ο κ. Μάνος (1986:σελ.221-222) αναφέρει ότι την περίοδο της εφηβικής ηλικίας ξεκινά το ενδιαφέρον των εφήβων για το άλλο φύλο & πιο έντονο είναι αυτό το ενδιαφέρον κυρίως στους μεγάλους εφήβους. Πολλές φορές, οι σχέσεις αυτών μπορεί να πάρουν πιο σοβαρή μορφή, όπως να οδηγηθούν σ' αρραβώνα & αυτό παρουσιάζεται κυρίως στα κορίτσια, που επιθυμούν πιο έντονα την επισημοποίηση της σχέσης τους.

Αιτία όλων των παραπάνω, είναι το ερωτικό συναίσθημα. Αυτή η βιολογική ορμή που εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους, κοινωνικά αποδεκτούς. Οι αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα του εφήβου σ' αυτή την περίοδο έχουν ως αποτέλεσμα να ωθούν το ενδιαφέρον του σε θέματα, που σχετίζονται με τη γενετήσια λειτουργία. Οι έφηβοι αρχίζουν να μελετούν πηγές, απ' τις οποίες θ' αντλήσουν πληροφορίες και στρέφονται προς τους συνομηλίκους τους για να μάθουν τι ακριβώς τους συμβαίνει.

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1996:σελ.253) οι έφηβοι επιδιώκουν τη δημιουργία σχέσεων με τ' άλλο φύλο γιατί επιζητούν μέσα από αυτές την κάλυψη κάποιων αναγκών τους όπως: σεξουαλική ικανοποίηση, επιβεβαίωση της αυτονομίας τους, παρέα με τους συνομηλίκους τους, την αναζήτηση ενός μόνιμου συντρόφου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ενδιαφέρον για τ' άλλο φύλο αρχίζει ένα έως δύο χρόνια νωρίτερα στα κορίτσια απ' ότι στα αγόρια.

Ανεξάρτητα από τον χρόνο της εκδήλωσης του ετεροφυλικού ενδιαφέροντος και τα δύο φύλα αισθάνονται αμηχανία και έντονο άγχος για τις νέες τους εμπειρίες και τη θέση τους σ' αυτές. Το άγχος τους αυτό πρέπει να οφείλεται στις απαιτήσεις των άλλων απ' αυτούς και όχι στις γνώσεις που έχουν για θέματα σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά.

Σε μια έρευνα που έγινε σε μαθητές 15 – 17 ετών (13), διαπιστώθηκε ότι η μέση ηλικία κατά την οποία οι Έλληνες έφηβοι αρχίζουν να έχουν ερωτήματα και ν' αναζητούν πληροφορίες για το σεξ είναι το δωδέκατο έτος.

Ο πίνακας (3) δείχνει τα ποσοστά των αγοριών και των κοριτσιών, που καταφεύγουν για την αναζήτηση πληροφοριών αναφορικά με θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς.

Πηγή	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Γονείς / Οικογένεια	25,5%	19,2%	22,3%
Μητέρα	4,7%	35,0%	20,4%
Φίλοι / Συμμαθητές	22,0%	12,6%	17,1%
Τηλεόραση / Video	14,4%	8,3%	11,2%
Βιβλία	8,1%	7,0%	7,6%
Αδέλφια	4,7%	6,6%	5,7%
Πατέρας	6,3%	1,0%	3,5%
Περιοδικά / Εφημερίδες	3,1%	2,4%	2,8%
Μεγαλύτεροι φίλοι	5,0%	0,5%	2,6%
Ξαδέλφια	0,8%	3,6%	2,3%
Σχολείο	2,1%	1,7%	1,9%

Πίνακας 3 . Ποσοστά (%) αγοριών και κοριτσιών που αντλούν πληροφορίες για θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς από τις διάφορες πηγές ενημέρωσης. Παρασκευόπουλος (1996: σελ. 254).

Παρατηρείται λοιπόν ότι στις περισσότερες πληροφορίες τους οι έφηβοι γύρω από το σεξ τις αντλούν από την οικογένεια τους και κυρίως από την μητέρα τους. Εντοπίζεται όμως μια διαφορά σ' αυτό το σημείο ανάμεσα στα δύο φύλα. Η μητέρα είναι πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τα κορίτσια παρά για τα αγόρια σε μεγαλύτερο ποσοστό. Αντίθετα για τα αγόρια σημαντικότεροι κρίνονται οι φίλοι, οι συμμαθητές, ο πατέρας και η τηλεόραση / video. Το σχολείο ως παράγων πληροφόρησης κατέχει πολύ μικρό ποσοστό ως προς την ενημέρωση των εφήβων για θέματα διαφυλικών σχέσεων.

Ο κ. Herbert (1994:σελ. 135-136) υποστηρίζει ότι οι πρώτες επαφές με το άλλο φύλο, χαρακτηρίζονται ως αδέξιες και για τα αγόρια η αδεξιότητα συνδυάζεται μ' επιθετικότητα. Το αγόρι απευθύνει την επιθετικότητα προς τη μητέρα του, στην μια προσπάθεια για να κερδίσει την ανεξαρτησία του και την ανεπάρκειά του ή τη μειονεκτικότητα που τυχόν βιώνει. Στα κορίτσια αρέσει να χαριετίζονται με τον πατέρα τους για να διασκεδάσουν με τον τρόπο, που έχουν να τον πείθουν για να συμφωνεί μαζί τους. Πράγμα που εκνευρίζει τη μητέρα τους, που ίσως να ζηλεύει και το παιδί της ακόμα. Γι' αυτό κρίνεται σημαντικό ο έφηβος να μην αντιμετωπίζεται με τρόπο επιπόλαιο και κοροϊδευτικό αλλά με καθοδηγητικό, ώστε να μάθει για την συμπεριφορά του αυτή.

Τα κορίτσια με πρώιμη ήβη όπως και τα αγόρια προκειμένου ν' αυξήσουν το κύρος τους και την δημοτικότητά τους συμμετέχουν σε δραστηριότητες που απαιτούν υψηλές προσδοκίες απ' αυτούς μ' αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση ν' ανταποκριθούν σ' αυτές και να πληρώνουν πολύ ακριβά γι' αυτό.

Τα αγόρια όμως είναι σε θέση να ξεπεράσουν πιο εύκολα τα προβλήματα που προκύπτουν από την πρόωμη ενήβωση τους σε σχέση με τα κορίτσια και αυτό γιατί βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο ωριμότητας αφού είναι της ίδιας ηλικίας. Τα κορίτσια με πρόωμη ήβη αποτελούν αντικείμενο σεξουαλικού ενδιαφέροντος, εξαιτίας αυτής τους της ωριμότητας. Παρόλα αυτά δεν οδηγούνται και σε σεξουαλικές εμπειρίες όπως αυτές των ενηλίκων.

Τα παιδιά που έχουν αργοπορημένη ήβη δείχνουν μικρότερα από την ηλικία τους. Πιθανόν ν' αποτελούν και αντικείμενο κοροϊδίας για τους συνομηλίκους τους και ν' αισθάνονται κατωτερότητα. Τα κορίτσια με αργοπορημένη ήβη έχουν μάλλον λιγότερα προβλήματα απ' τα πιο πολλά αγόρια της ηλικίας τους. Είναι πιθανόν να νοιώσουν κάποιες ανησυχίες όπως για την έμμηνον ρήσην τους ή για το μέγεθος τους στήθους τους απέναντι κυρίως στα συνομήλικα κορίτσια που πιθανόν να έχουν πρόωρη ανάπτυξη.

Τα αγόρια με αργοπορημένη ήβη είναι κυρίως αυτά που αισθάνονται πιο μειονεκτικά απέναντι στους συνομηλίκους και έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση.

Στην Αμερική στα 13 τους χρόνια ένα μεγάλο ποσοστό εφήβων έχουν πάει ραντεβού με άτομα του άλλου φύλου. Ενώ τα πιο νεαρά κορίτσια δείχνουν αρχικά ενδιαφέρον για τα αγόρια της ίδιας ηλικίας, αργότερα όμως στρέφονται προς τα πιο ώριμα και μεγαλύτερα αγόρια ενώ τα μεγαλύτερα αγόρια στρέφονται προς τα μικρότερα απ' την ηλικία τους κορίτσια.

Σύμφωνα με τον Μάνο (1986:σελ.222-226) συχνά οι έφηβοι περνούν και από το στάδιο του «ερωτικού ξετρελάματος» που διαρκεί μικρότερο χρονικό διάστημα. Παρατηρείται ακόμα το φαινόμενο για τα νεαρά κυρίως κορίτσια ν' αποτελούν αντικείμενο ερωτικού αισθήματος σε ώριμα κυρίως

άτομα όπως, (καθηγητής ή οικογενειακός φίλος). Το οποίο βέβαια διαδοχικά αρχίζει να μειώνεται κυρίως σ' αυτά που αναπτύσσονται φυσιολογικά.

Παράλληλα μ' όλα αυτά αρχίζει και το ενδιαφέρον του εφήβου (αγοριού) για το άλλο φύλο πιο δειλά στην αρχή και γίνεται αργότερα πιο έντονο στα κορίτσια, που ωριμάζουν νωρίτερα και δείχνουν αυτό με διάφορες εκδηλώσεις όπως (πειράγματα, γέλια κ.λ.π) προκειμένου να κατορθώσουν να προσελκύσουν τ' άλλο φύλο και φυσικά να μην γίνουν αντιληπτές από τους μεγάλους.

Το ενδιαφέρον αυτό αρχίζει για τα κορίτσια το 14^ο έτος, δύο χρόνια νωρίτερα από τα' αγόρια. Κατά το στάδιο αυτό τ' άτομα του ίδιου φύλου συνήθως βρίσκονται μαζί και συζητούν για θέματα που αφορούν τα ερωτικά τους αισθήματα.

Έπειτα περνούν στο επόμενο εξελικτικό στάδιο, στη ρομαντική αγάπη στον ειδυλλιακό έρωτα, ένα στάδιο κατά το οποίο επιθυμούν οι έφηβοι να βρίσκονται μαζί με πολλά άτομα αλλά και ο καθένας με το αγαπητό άτομο του άλλου φύλου. Επιθυμούν να βρίσκονται παρέα με άλλους αλλά όχι μόνοι τους. Οι δραστηριότητες, που θα αναπτύξουν στις ομάδες τους αυτές ποικίλλουν ανάλογα με την κοινωνία και την οικογένεια την οποία ανήκουν. Πιο σύνηθες φαινόμενο είναι οι περίπατοι, τα πρώτα ερωτικά καυγαδάκια, το κράτημα των χεριών. Η σχέση αυτή της μπορεί να πάρει και λανθασμένη μορφή. Π.χ. άτομα που νοιώθουν μειονεκτικά μπορούν να μπλέξουν τα αγαπημένα τους πρόσωπα σ' αυτή τους την απροσαρμοστικότητα. Άτομα που έχουν συνηθίσει την εξάρτηση επιδιώκουν να χρησιμοποιούν τ' άλλα για να συνεχίζουν να νοιώθουν έτσι.

Τελικό, βέβαια στάδιο θεωρείται ο γάμος, που πολλές φορές συμβαίνει να παρουσιάζεται νωρίτερα απ' ό τι πρέπει και οδηγούνται πολλοί στην επίσπευσή του γιατί είτε επιθυμούν να κάνουν μ' αυτό τον τρόπο την επανάστασή τους απέναντι στους γονείς τους είτε γιατί νοιώθουν μοναξιά, είτε γιατί προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες, είτε γιατί προέρχονται από αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον. Μάνος (1886: σελ. 222-226).

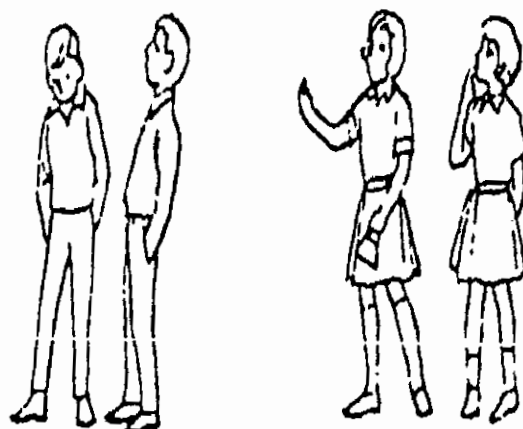
Κάτωθι παρουσιάζεται μια εικόνα που απεικονίζει την εξέλιξη των σχέσεων των δύο φύλων κατά την περίοδο της εφηβείας.

Εικόνα 3

ηλικίες 9-11

Τα αγόρια είναι ανταγωνιστικά ή αδιαφορούν για τα κορίτσια, ενώ αυτά αρχίζουν να ενδιαφέρονται για τα αγόρια.

ηλικίες 12-14

Κάνουν παρέα πολλοί μαζί. Αρχετοί βρῖσκουν το ταιρί τους.

ηλικίες 15-17

Τα ραντεβού είναι συχνά

3. Χαρακτηριστικά που οι νέοι προτιμούν στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο.

«Ο Mussen σε μια έρευνά του αναφέρει ότι τα χαρακτηριστικά στα οποία οι έφηβοι έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση ήταν η φυσική και πνευματική επάρκεια, η επιθυμία για οικογένεια – παιδιά, αλληλεξάρτηση και αμοιβαία εμπιστοσύνη, λογικά ενδιαφέροντα, καλή προσωπική εμφάνιση και τρόποι: ευχάριστη διάθεση και αίσθηση χιούμορ. Πολλά αγόρια τόνισαν πως ήθελαν η μέλλουσα σύζυγός τους να γνωρίζει να μαγειρεύει και να κρατάει το σπίτι, και πολλά κορίτσια τόνισαν πως ήθελαν ο σύζυγός τους να κερδίζει πολλά χρήματα και να πάει μπροστά. Τα αγόρια έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη φυσική ελκυστικότητα των κοριτσιών, ενώ τα κορίτσια ήθελαν επιδοκιμασία του δεσμού απ' τους γονείς και μεγαλύτερο ενδιαφέρον απ' τον μέλλοντα σύζυγο γι' αυτά». Μάνος (1986:σελ.226)

Η Hurlock (σχ. 14) στην έρευνά της αναφέρει τις προτιμήσεις αγοριών και κοριτσιών της προχωρημένης εφηβικής ηλικίας σε εκατοστιαίες αναλογίες.

Ελκυστικός	45 17	Αγόρια Κορίτσια
Δημοφιλής	46 42	
Στοργικός	84 85	
Εμφάνιση και τρόποι	89 90	
Μεριμνά για τους άλλους	84 95	
Έμπιστος	92 96	
Ευχάριστη διάθεση	77 84	
Ωριμη συμπεριφορά	77 87	
Αρέσει η οικογένεια με παιδιά	77 87	
Καλός διαχειριστής χρημάτων	62 75	
Να έχει δουλειά	9 93	
Γνωρίζει να μαγειρεύει και να κρατάει νοικοκυριό	79 15	

Σχήμα 14 : Χαρακτηριστικά που οι έφηβοι προτιμούν στα άτομα με τα οποία θα φτάσουν σε γάμο. Μάνος (1986: σελ. 226).

Στην προχωρημένη εφηβική ηλικία, το ενδιαφέρον για τ' άλλο φύλο εστιάζεται κυρίως στην δημιουργία οικογένειας με σκοπό τη διαιώνιση του είδους. Η πορεία των σχέσεων σκιαγραφείται σύμφωνα με τον Μάνο (1986: σελ.227-228) ως εξής: από τη σεξουαλικότητα στον ερωτισμό και στην αγάπη. Η σεξουαλικότητα αναφέρεται στην ορμή είναι η έντονη επιθυμία γι' ένα άτομο τ' άλλου φύλου ως προς το σωματικό (το σαρκικό) κομμάτι και αποκτά μια υλιστική πορεία, ώστε το ένα άτομο να βλέπει τα' άλλο σαν «σκεύος ηδονής»

Το στάδιο αυτό δίνει τη θέση του σ' ένα άλλο στάδιο, αυτό του ερωτισμού. Το εγώ στρέφεται ως προς το ψυχοσωματικό κομμάτι του εσύ και το σωματικό ενδιαφέρον δεν είναι και το παν.

Το δεύτερο στάδιο είναι η αγάπη που το άτομο τώρα έχει να κάνει με μια προσωπικότητα που περνάει στη σφαίρα της φαντασίας. Το εγώ και το εσύ αποτελούν ένα αναπόσπαστο κομμάτι που μέσα από τις χαρές και τις λύπες της ζωής πηγάζει η αγάπη, πιο έντονη από τα δύο προηγούμενα κομμάτια τον ερωτισμό και την σεξουαλικότητα.

Σύμφωνα με τον Τερεστσένκο στο «Έρωτας και φιλία στην εφηβεία» υποστηρίζεται, ότι η ερωτική ζωή του εφήβου διέρχεται τέσσερις ξεχωριστές φάσεις.

Αρχικά ο έφηβος προσκολλάται σε μια ομάδα του ίδιου φύλου π.χ. τ' αγόρια σχηματίζουν συμμορίες, έπειτα παρουσιάζει μια προσκόλληση σ' ένα άτομο του ίδιου φύλου «κολλητός» και ακολουθεί η προσκόλληση σε μια ομάδα του αντίθετου φύλου, και τέλος εμφανίζεται η προσκόλληση σ' ένα άτομο του αντίθετου φύλου, το οποίο ο έφηβος ερωτεύεται. Η φάση αυτή ξεκινάει από μια σεξουαλική περιέργεια και μια ανάγκη του εφήβου να προσελκύσει. Η έλξη αυτή προς τ' άτομο του αντίθετου φύλου έχει δύο

φάσεις: α) ο ρομαντικός και ειδυλλιακός έρωτας και β) η φάση κατά την οποία ο έφηβος ερωτεύεται ολοκληρωτικά. Handfield (1979).

Όλες οι παραπάνω φάσεις φανερώνουν την πορεία της ερωτικής ζωής, ενός «φυσιολογικού» εφήβου και αποτελούν πολλές φορές και οδηγό για τη διάγνωση ψυχοπαθογένειας ή προβληματικής συμπεριφοράς ενός ατόμου. Οι φάσεις αυτές είναι σημαντικές για την ανάπτυξη μιας ώριμης προσωπικότητας και αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση γιατί προετοιμάζουν το παιδί για τις ευθύνες του ενήλικου έρωτα.

4. Σεξουαλική επαφή στην εφηβική ηλικία

Σύμφωνα με τον Herbert (1994:σελ.139-141) αναφέρεται ότι οι έφηβοι της σημερινής γενιάς ενώ, έχουν μια θετική στάση απέναντι στο θέμα των προγαμιαίων σεξουαλικών σχέσεων όμως δεν παρουσιάζεται αύξηση των σεξουαλικών επαφών. Αυτό, κυρίως οφείλεται στο γεγονός ότι τα κορίτσια συνεχίζουν να πιστεύουν στη σημασία ενός μόνιμου συναισθηματικού και σταθερού δεσμού στα πλαίσια του προγαμιαίου σεξ, παρά το γεγονός ότι ο γάμος δεν κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη σεξουαλική επαφή. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι τα κορίτσια παρουσιάζονται πιο συντηρητικά στο θέμα αυτό σε σχέση με τ' αγόρια.

Έρευνες του Dr. R.C. Sorensen το 1973, έχουν δείξει, ότι η πρώτη σεξουαλική εμπειρία είναι με κάποιον ώριμο, σύντροφο. Για τα κορίτσια συνήθως είναι μεγαλύτερος στην ηλικία ίσως είναι και ενήλικας και συμβαίνει η πρώτη τους εμπειρία να είναι με κάποιο φιλικό πρόσωπο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Αναφέρεται ακόμα ότι η πρώτη τους αυτή εμπειρία δεν ήταν σχεδιασμένη – προγραμματισμένη αλλά συνέβη απρόοπτα και τόνισαν

ότι δεν είχαν ικανοποίηση ή δεν τη χάρηκαν. Αντίθετα, τα αισθήματα τα οποία τους διακατείχαν ήταν ντροπή και φόβος για τα κορίτσια και απογοήτευση για τ' αγόρια. (Παρόλα αυτά το 54% των αγοριών και το 61% των κοριτσιών είχαν και άλλη εμπειρία μέσα σε διάστημα ενός μήνα από την πρώτη τους επαφή). Τα αγόρια στην πρώτη τους αυτή εμπειρία οδηγήθηκαν απ' την έντονη επιθυμία τους για το σεξ ενώ, τα κορίτσια αναφέρθηκαν στον έρωτα.

Παρόλα αυτά, οι προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις δεν είναι ένα φαινόμενο καθολικό για όλο το εφηβικό πληθυσμό, ούτε βέβαια αποτελούν «απόκλιση» για τα κοινωνικά δεδομένα αλλά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του εφήβου στα πλαίσια των προτύπων, που επιβάλλει η εφηβεία.

Η σεξουαλική αυτή επανάσταση των εφήβων δεν είναι κάτι το πρόσφατο και καινούργιο, υπήρχε από παλιά. Αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η στάση των εφήβων απέναντι στις σεξουαλικές τους σχέσεις διαφέρει ανάμεσα στα δύο φύλα. Αρχικά τ' αγόρια επιθυμούν τη δημιουργία ερωτικών, σεξουαλικών σχέσεων όχι μόνο με ένα σύντροφο αλλά με διάφορους συντρόφους, ενώ τα κορίτσια επιθυμούν μια ρομαντική και ειδυλλιακή σχέση μόνο μ' έναν σύντροφο.

Πορίσματα κλινικών ερευνών φανερώνουν, ότι οι έφηβοι συνεχίζουν ν' αντιμετωπίζουν το σεξ με κάποια επιφυλακτικότητα και φοβία ίσως γιατί οι περισσότεροι υποστηρίζουν, ότι έχουν άγχος και πιστεύουν ότι έχουν κάποιο σεξουαλικό πρόβλημα. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ότι οι ορμές και επιθυμίες για σεξουαλική ολοκλήρωση είναι πολύ έντονες στην περίοδο αυτή και έχουν τεράστια δύναμη και επίδραση στον έφηβο και στην συμπεριφορά του.

Αναφορικά με τη στάση των εφήβων απέναντι στις προγαμιαίες σχέσεις υπάρχει μια έρευνα, η οποία διεξήχθη στο Νομό Αχαΐας και τα πορίσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι ποσοστό μεγαλύτερο από το 80,5% των αγοριών και 79,8% των κοριτσιών αποδέχονται τις προγαμιαίες σχέσεις.

Στα Χανιά της Κρήτης μια άλλη έρευνα έδειξε ανάμεσα σε νέους 15-18 ετών ότι το 21,2%, είχαν ήδη σεξουαλικές σχέσεις ενώ το 45,7% αυτή των 20 ετών υποστηρίζουν ότι είχαν την πρώτη τους σεξουαλική εμπειρία πριν τα 20 χρόνια τους. Απ' τ' άτομα αυτά το 40,4% απ' τα κορίτσια προέρχονταν από χαμηλό κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο, το 46% από τη μεσαία τάξη και το 14% από την ανώτερη.

Παρόμοια έρευνα στη Θεσσαλονίκη έδειξε ότι το 16% των νέων ηλικίας 12 – 17 έχουν ήδη αρχίσει τις σεξουαλικές τους σχέσεις και το 70% έχει θετική στάση απέναντι στην αντισύλληψη.

Σύμφωνα με κάποια πρόσφατα στοιχεία του τμήματος εφηβικής γυναικολογίας του μαιευτηρίου «Αλεξάνδρα» έδειξαν ότι οι έφηβες Αθηναίες είχαν την πρώτη τους επαφή σε ηλικίες των 16 – 19 ετών, αλλά υπάρχει και ένα ποσοστό που ξεκινά νωρίτερα από τα 13 τις σχέσεις του. Αξιοσημείωτος είναι και ο αριθμός των εφήβων κοριτσιών, που προσέρχονται κάθε χρόνο για έκτρωση, όπου παρουσιάζει αύξηση. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι πιο διαδεδομένη αντισυλληπτική μέθοδος κρίνεται η διακεκομμένη συνουσία ή απόσυρση, που, όπως αποδεικνύεται, δεν είναι καθόλου ασφαλείς.

Από τα ανωτέρω καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα που είναι χρήσιμο να ληφθούν υπόψη ότι:

- Η ηλικία της πρώτης επαφής μειώνεται

- Οι μέθοδοι αντισύλληψης (απόσυρση – διακεκομμένη συνουσία) δεν είναι ασφαλείς.
- Δεν υπάρχει ενημέρωση και πληροφόρηση.

Επομένως, αυξάνεται και ο αριθμός περιστατικών εφηβικής εγκυμοσύνης (Ε. Χιουτέλη Ντικιμπό 1998:σελ.39,40).

Σύμφωνα με την Ε. Χιουτέλη Ντικιμπό (1998:σελ.337-401) παράγοντες όπως ο ψυχισμός και η κοινωνία δείχνουν ν' ασκούν σημαντική επίδραση στην ερωτική, σεξουαλική συμπεριφορά των νέων. Η εκδήλωση του σεξουαλικού αισθήματος ή επιθυμίας σ' ένα άτομο σχετίζεται άμεσα με το πώς αισθάνεται αυτό: αν είναι σε καλή διάθεση, αν έχει κούραση καθώς και από το τι σκέφτεται γι' αυτό. Π.χ. αν μια έφηβος αισθάνεται ερωτευμένη και επιθυμεί την ολοκλήρωση στη σχέση της και σκεφθεί ότι θα πονέσει μπορεί ν' αλλάξει τη συμπεριφορά της και να γίνει ψυχρή και να θελήσει ν' απομακρυνθεί. Ακόμα αν σκεφτεί σύμφωνα με τις αξίες και τις αρχές που επιβάλλει η κοινωνία ή το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο ανήκει ότι η πράξη της είναι ανήθικη, γιατί οι προγαμιαίες σχέσεις δεν είναι αποδεκτές θα νιώσει φόβο και ενοχές. Όλα τα παραπάνω θα λειτουργήσουν ανασταλτικά στη συμπεριφορά της.

Η οικογένεια στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς, που θα εκδηλώσουν οι έφηβοι γύρω από το σεξ παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Π.χ. αν μια μητέρα αισθάνεται καλά με τη θηλυκότητά της, με το φύλο της γενικότερα καθώς και το πώς θα χειριστεί τη έφηβο κόρη της ως προς τις αλλαγές που παρουσιάζονται στο σώμα της την περίοδο αυτή, θα τη βοηθήσει στο να νιώσει άνετα και ωραία με τον εαυτό της και να συμβιβαστεί ομαλά μ' αυτά που της συμβαίνουν.

Ο Michael Rutter (1979) αναφέρει ότι «η σεξουαλική συμπεριφορά, περιλαμβάνει πολλά στοιχεία που μαθαίνονται και τα οποία εξαρτώνται, από το αν η πρώτη σεξουαλική εμπειρία ενός ατόμου είναι ευχάριστη ή δυσάρεστη. Είναι πιθανόν ένα άτομο να μην ξαναδοκιμάσει για πολλά χρόνια, ενώ κάποιος άλλος να έχει σεξουαλική επαφή ύστερα από λίγες μέρες και να συνεχίσει να κάνει έρωτα κανονικά και συχνά η σεξουαλική επαφή ύστερα είναι συνήθως πιο ευχάριστη στα πλαίσια μιας μακρόχρονης σχέσης αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας ότι η σεξουαλικότητα και η κοινωνικοποίηση συνδέονται μεταξύ τους» Herbert (1994:σελ.142)

5. Η «πρώτη φορά» στο κορίτσι

Σύμφωνα με το Θ. Ασκητή (1997:σελ.33-39) για πολλά χρόνια η κοπέλα έπρεπε να διατηρεί την «παρθενιά» της – και να μένει αγνή και άσπιλη – μέχρι τη στιγμή του γάμου της. Ο σύζυγός της, της άνοιγε τη μεγάλη πόρτα όχι μόνο του κόλπου της, αλλά ολόκληρης της ζωής της. Έως τότε όμως ο πατέρας της έπρεπε να την φυλάει «καθαρή», για να έχει το κούτελό του καθαρό στην κοινωνία.

Σήμερα βέβαια έχουν αλλάξει τα πράγματα και «η πρώτη φορά» χαρακτηρίζει την αναγνώριση, την εξοικείωση, τη γνώση και τη μάθηση μέσα στον άνθρωπο, που διαμορφώνει και προσαρμόζει τις ανάγκες του στις δύο μεγάλες, βασικές συνιστώσες της ύπαρξής του:

- Τη διεκδίκηση, που εκφράζει ρεαλιστική αναγνώριση και πραγμάτωση, την ανθρώπινη ανάγκη να έχει το δικαίωμα να ζητάει αυτό που θέλει και χρειάζεται μέσα στο αίσθημα κάθε «πρώτης φοράς» που εκείνος το αποφασίζει

- Την κατάκτηση, που είναι το αποτέλεσμα μιας συμπεριφοράς που η πράξη ολοκληρώνεται με κόστος το σωστό ή το λάθος. (Ασκητής οπ.π:σελ.34)

Το κορίτσι που κάνει πρώτη του φορά έρωτα, λειτουργεί κυρίως συναισθηματικά και όχι σαρκικά. Μετά από δύο πρόσφατες μελέτες του συγγραφέα και των συνεργατών του στο Ιατρικό Σεξολογικό Ινστιτούτο, κατέληξαν στα εξής συμπεράσματα:

1. Τις περισσότερες φορές η γυναίκα νοιώθει φόβο, ψυχολογική πίεση και έχει άγνοια στην πρώτη σεξουαλική επαφή.
2. Συνήθως δεν είναι έτοιμη σωματικά και ψυχικά, αλλά υποκύπτει στις πιέσεις του άντρα, γιατί διαφορετικά αυτός «θα πάει με άλλη».
3. Η μια στις δύο γυναίκες παρασύρεται από τις ενορμήσεις της και οδηγείται να κάνει έρωτα για πρώτη φορά ευκαιριακά κάτω από συνθήκες που μετά της δημιουργούν ενοχή, θυμό και απογοήτευση για το «λάθος» της.
4. Στην πλειονότητά τους οι γυναίκες ταυτίζονται με έναν άντρα (συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας από αυτές).
5. Συνήθως μετά την πρώτη σεξουαλική επαφή, η γυναίκα νοιώθει μειονεκτικά ζητώντας συναισθηματική υποστήριξη από τη μητέρα της ή κάποια φίλη, ενώ δεν φαίνεται να στηρίζεται καθόλου από εκείνον που επέλεξε για την ερωτική ολοκλήρωση.
6. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών δεν παίρνει μέτρα προφύλαξης.
7. Η συνήθης ηλικία για την Ελληνική πραγματικότητα είναι από 17-20 χρονών, ενώ ένα 25% ξεκινάει τη σεξουαλική ζωή στα 14 με 17.

8. Στην πρώτη ερωτική επαφή τα περισσότερα κορίτσια δεν συμμετέχουν λόγω της αγωνίας και της αμηχανίας τους (δεν φθάνουν σχεδόν ποτέ στην κορύφωση)
9. Η μητέρα συνήθως έχει άγνοια για την πρώτη φορά της κόρης της, λόγω της απόκρυψης που πολλές φορές οδηγείται η νεαρή κοπέλα, επειδή φοβάται την τιμωρία και την ντροπή. «Είναι ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο το πόσο θετικό ρόλο παίζει η καλή μητέρα, η οποία ενισχύει και ευοδώνει το ερωτικό ξεκίνημα της κόρης. Και πόσο πράγματι αρνητικό ρόλο μπορεί να έχει ο αυταρχισμός και η ενοχοποίηση της κόρης της, που θα εισπράξει απορριπτικά συναισθήματα και μειονεξία γι' αυτό που έκανε. (Ασκητής 1997:σε΄.36).

Τελειώνοντας την αναφορά της πρώτης φοράς στην νεαρή κοπέλα, θα τονίζαμε τρία σημαντικά σημεία:

1. Το κορίτσι επιλέγει μόνο του το σύντροφο και τη στιγμή που θα πραγματοποιήσει τη σεξουαλική επαφή για πρώτη φορά και για κάθε φορά. Διαθέτει αποφασιστικότητα, ωριμότητα και αυτοσεβασμό.
2. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη ηλικία για την πρώτη φορά. Πρέπει να το κάνει όταν αυτή νοιώθει έτοιμη, κι αν μετανιώσει καμιά φορά γι' αυτό που έκανε, ας σκεφτεί πως την επόμενη φορά θα είναι πραγματικά η «πρώτη φορά».
3. Δεν έχει καμιά υποχρέωση να ενημερώνει κάθε σύντροφο που αποκτάει, για το πότε ήταν η πρώτη της φορά ή με πόσους πήγε πριν από αυτόν.

6. Η «πρώτη φορά» στο αγόρι

Ο Ασκητής (1997:σελ.60-63) επισημαίνει πώς όταν ο έφηβος αισθανθεί την ανάγκη της ερωτικής επαφής, πρέπει να έχει την ψυχολογική υποστήριξη του πατέρα, του αδελφού, του φίλου, για να «πάει» για πρώτη φορά. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως πρέπει να τον σπρώξουν προς τα εκεί γιατί πιστεύουν ότι πρέπει να «γίνει άντρας».

Συνήθως ο πατέρας περιμένει ανυπόμονα για τη σεξουαλική ωρίμανση του γιου του. Από την άλλη πλευρά ο έφηβος μετά τα 16 του χρόνια, έχει μεγάλο άγχος για το αν θα πετύχει στην πρώτη του φορά. Φοβάται μήπως απογοητεύσει τον πατέρα του και απορριφθεί από αυτόν.

«Το κόστος όμως της αποτυχημένης πρώτης φοράς στο αγόρι είναι μεν θορυβώδες αλλά δεν είναι αληθινό». (Ασκητής 1997:σελ. 61)

Ο έφηβος μπορεί γρήγορα να ξεπεράσει την αποτυχία του στην πρώτη σεξουαλική επαφή, πηγαίνοντας σε μια επόμενη, που σίγουρα θα είναι καλύτερη.

Οι γονείς δεν πρέπει να ανησυχούν αν το αγόρι τους θα καθυστερήσει την πρώτη του σεξουαλική επαφή ή αν θα βρεθεί με μια γυναίκα αμφιβόλων ηθών. Το σημαντικό είναι να νοιώσει όμορφα εκείνη τη στιγμή.

Εφηβεία και «η πρώτη φορά»

Ποια είναι η σωστή ηλικία;

Αγόρι:

- Ηδονική αναζήτηση του οργασμού (εκσπερμάτιση) μέσω του πέους
- Φόβος αποτυχίας, αμφισβήτησης, απόρριψης του ανδρισμού του
- Φόβος μήκους, σκληρότητας αλλά και πόνου

Κορίτσι:

- Συναισθηματική προσφορά στο αγόρι της
- Ανήδονη συμμετοχή χωρίς οργασμό
- Φόβος πόνου στην εισχώρηση
- Ρήξη του παρθενικού υμένα (μάτωμα)
- Σπασμός των χειλέων, άρνηση εισχώρησης
- Φόβος αμφισβήτησης και απόρριψης από το σύντροφο: «Θα αρέσω;»

Ασκητής 1997:σελ.40

7. Αυνανισμός: Η φυσιολογική αναγνώριση της ανθρώπινης φύσης προς την ολοκλήρωση της σεξουαλικότητας.

«Αυνανισμός είναι η συνειδητή (εκούσια) διέγερση των γεννητικών οργάνων από το ίδιο το άτομο με σκοπό την ικανοποίηση και κορύφωση (οργασμό). Αυτός ο τύπος ερωτισμού, που καλείται αυτοερωτισμός, συνοδεύεται συνήθως και από ερωτικές φαντασιώσεις, που πλαισιώνουν ένα ερωτικό σκηνικό, φτιάχνοντας έτσι την εξιδανίκευση του ερωτικού φανταστικού μοντέλου. Ακόμα Δε ο αυνανιζόμενος μπορεί να χρησιμοποιήσει χαρακτηριστικές κινήσεις και χάδια, εκτός των γεννητικών οργάνων, που του αυξάνουν το σεξουαλισμό του μέχρι τον οργασμό. Ο στόχος του αυνανισμού είναι το «ξέσπασμα» της ηδονικής διέγερσης με την έντονη και συστηματική παλινδρόμηση του πέους στον άνδρα, ενώ για τη γυναίκα φαίνεται να κυριαρχεί η έντονη και συστηματική ενασχόληση της κλειτορίδας. Η ένταση είναι μεγάλη και η φαντασίωση πρωταγωνιστική» (Θ. Ασκητής 1997:σελ.170-171).

Σύμφωνα με τον Handfield (1979:σελ.255) υποστηρίζεται ότι ο αυνανισμός είναι η συνήθεια αυτή που είναι πολύ συχνή στην περίοδο της ενήβωσης και στην εφηβεία και συνήθως συνίσταται σ' ένα τρίψιμο με το χέρι αλλά περιλαμβάνει και άλλα είδη διέγερσης των γεννητικών οργάνων.

Ο Θ. Ασκητής (1997:σελ.71) αναφέρει ότι η ηλικία που εκφράζει τον αυνανισμό είναι η εφηβεία. Θεωρείται ότι ο αυνανισμός είναι η ολοκληρωμένη συνειδητή πράξη που οδηγεί τον έφηβο στον οργασμό (εκσπερμάτιση στο αγόρι, κλειτοριδική ηδονή στο κορίτσι).

Ο V. Reix (χ.χ.:σελ.31) αναφέρει τη θέση της εκκλησίας και της αστικής επιστήμης για τον αυνανισμό και χαρακτηρίζει αυτόν σαν σοβαρή διαστροφή, σαν βλαβερό και επικίνδυνο για την υγεία φαινόμενο. Μόνο η σύγχρονη σεξολογία αναγνώρισε τον αυνανισμό σαν μια φυσική μεταβατική μορφή της παιδικής και εφηβικής σεξουαλικότητας.

Σύμφωνα με τον Θ. Ασκητή (1997:σελ.70) η εκκλησία καταδίκασε τον αυνανισμό σαν άρρωστη, ανώμαλη, αμαρτωλή πράξη των ανθρώπων που πρέπει να μαθαίνουν στην εγκράτεια, την αυτοσυντήρηση και την ανηδονία. Η αποκήρυξη του αυνανισμού από την εκκλησία δεν τον περιόρισε όμως ούτε τον μετέτρεψε σ' άλλα είδη ηδονής γιατί ακριβώς η ανθρώπινη αλλά και όλη η έμβιος ζωή θεωρεί αναγκαίο το στοιχείο της σεξουαλικής αφύπνισης και της ηδονικής εκτόνωσης.

Όμως παρουσιάζονται και προοδευτικές θέσεις της εκκλησίας επηρεασμένες από τη σημερινή πραγματικότητα όπου θεωρούν τον αυνανισμό μια φυσιολογική αναγνώριση της ανθρώπινης φύσης προς την ολοκλήρωση της σεξουαλικότητάς του. Πάνω στο συγκεκριμένο θέμα αναφέρονται απόψεις στο βιβλίο του Handfield (1979:σελ.255) που θεωρούν τον αυνανισμό σαν κάτι φυσικό και αβλαβές αλλά και σαν μια τρομερή και ντροπιαστική αμαρτία. Ακόμα μερικά βιβλία κακώς ενημερωμένα υποστηρίζουν ότι έχει τις πιο καταστρεπτικές συνέπειες όπως είναι η τρέλα ή διανοητική ανεπάρκεια. Η ιδέα αυτή ότι ο αυνανισμός προκαλεί τρέλα προήλθε πιθανότατα από το γεγονός ότι πολλοί τρελοί ή διανοητικά καθυστερημένοι έχουν μια έντονη σεξουαλική δραστηριότητα.

Ο V. Reix (χ.χ.:σελ. 31) αναφέρει ότι υπήρξαν πολλές διαμάχες με το αν ο αυνανισμός είναι ή όχι βλαβερός. Πρέπει ν' αναρωτηθούμε πότε και κάτω

από ποιες συνθήκες ο αυνανισμός είναι ή όχι βλαβερός. Σήμερα η εγκράτεια παρουσιάζεται ως η μόνη δυνατή μορφή ζωής των νέων και ως η καλύτερη λύση για τις δυσκολίες, ενώ αλλιώς ο αυνανισμός παρουσιάζεται σαν απόλυτα αβλαβής και σαν τη μόνη διέξοδο και καλύτερη λύση στο πρόβλημα των νέων. Η αυτοϊκανοποίηση ή η αμοιβαία ικανοποίηση των παιδιών και των εφήβων πριν από τη σεξουαλική ωρίμανση, μας δίνει τη διαφυγή αυτών στο πρόβλημα της σεξουαλικής ζωής – σεξουαλικών σχέσεων.

Σύμφωνα με τη Θ. Δραγώνα (1991:σελ.91) ο αυνανισμός θεωρείται ένα φυσιολογικό στάδιο της σεξουαλικής ωρίμανσης του εφήβου, ενώ κάποιοι ειδικοί θεωρούν, ότι ασκεί σημαντική επίδραση στο παιδί κι αυτό γιατί το προετοιμάζει για την πρώτη επαφή και αντιμετώπιση του άλλου φύλου.

Ακόμα, αναφέρει ότι το 15^ο έτος παρουσιάζεται σαν η ηλικία με τη μεγαλύτερη συχνότητα αυνανισμού. Υπολογίζεται ότι πάνω από το 85% των αγοριών αυνανίζονται. Ο J. Conger (1981:σελ.57) αναφέρει ότι ο αυνανισμός των αγοριών σύμφωνα με τα πορίσματα των πρόσφατων ερευνών αρχίζει σε μικρότερη ηλικία απ' ότι στο παρελθόν και συνοδεύεται από λιγότερο άγχος και ενοχή. Στις κοπέλες διαπιστώνεται μια σημαντική αύξηση αυνανισμού κυρίως στις ηλικίες από 12 έως 20 ετών. Η συχνότητα του αυνανισμού στα αγόρια ποικίλλει σε 2 ή 3 φορές πιο συχνά από τα κορίτσια. Σημαντικό είναι ότι οι νέοι με σεξουαλικές εμπειρίες αυνανίζονται τρεις φορές πιο συχνά από τους σεξουαλικά άπειρους. Η Θ. Δραγώνα (1991:σελ.91) διαπιστώνει ότι περισσότερο τ' αγόρι και λιγότερο το κορίτσι πριν και κατά τη διάρκεια του αυνανισμού ονειροπολούν, χρησιμοποιούν μια παράσταση στη φαντασία τους είτε από κάποιο περιοδικό ή κινηματογραφική ταινία προκειμένου ν' αυξήσουν την ηδονή την ώρα του αυνανισμού. Βέβαια όσο μεγαλώνει ο έφηβος τόσο οι

συνήθειες για αυνανισμό μειώνονται και αυτό γιατί στις μέρες μας οι σεξουαλικές σχέσεις αρχίζουν σε μικρότερη ηλικία απ' ότι στο παρελθόν.

Επιπλέον πιστεύει ότι οι έφηβοι δεν πρέπει ν' αισθάνονται ενοχή γι' αυτό που κάνουν αλλά είναι ανάγκη να μάθουν ότι βρίσκονται στον μέσο όρο των ατόμων που κατά την εφηβεία προβαίνουν στην ίδια πράξη.

Ο M. Lask (1985:σελ.....) συμφωνεί με την άποψη της Δραγωνά και υποστηρίζει ότι ο αυνανισμός αποτελεί την πιο συνηθισμένη μορφή σεξουαλικής συμπεριφοράς στα πρώτα χρόνια της εφηβείας καθώς και ότι δεν προκαλεί βλάβη. Αντίθετα αποτελεί μια λύση που κρίνεται αναγκαία γιατί η σεξουαλική ενέργεια που διαθέτει ο έφηβος αναζητά την εκτόνωσή της και ιδιαίτερα όταν οι σεξουαλικές επαφές δεν είναι πάντα εύκολες.

Ο V. Reix (χ.χ.:σελ.32-34) παρατηρεί και καταγράφει τις μορφές που διακρίνεται ο αυνανισμός (σε διαταραγμένες και σε φυσιολογικές)

Για να μπορέσει κάποιος «ειδικός» να κρίνει ποια μορφή αυνανισμού είναι υγιής και αβλαβής στην εφηβεία πρέπει να παρατηρήσει ή να μελετήσει τους εφήβους εκείνους, που αρχίζουν τον αυνανισμό πριν ακόμα επηρεαστούν από τις προλήψεις της οικογένειάς τους ή της εκκλησίας. Διαπιστώνεται ότι ο αυνανισμός ως πράξη ανακούφισης και πηγή ικανοποίησης για ένα αγόρι όταν γίνεται συνειδητά δεν αποτελεί πρόβλημα. Απ' τη στιγμή που το αγόρι θα τρομοκρατηθεί από κάποιο φίλο ή γονείς ή ακόμα και διαφόρων μορφών βιβλία τότε είναι πιθανόν να νοιώσει ότι κάνει κάτι άσχημο και φοβερό και ίσως θελήσει να το καταπολεμήσει. Παρόμοιες ανησυχίες είναι πιθανόν να βιωθούν και από το κορίτσι. Εδώ ακριβώς είναι το λάθος· κάτι που σαν συνέπειά του έχει την ανάπτυξη ψυχικών και σωματικών διαταραχών, γενικά βλαβών που προκύπτουν πιθανότατα από την

απαγόρευση και αποτροπή απ' την φυσική πορεία του σεξουαλικού ερεθισμού. Το νευρικό σύστημα ταλανίζεται απ' την απόρριψη αυτής της επιθυμίας με αποτέλεσμα ν' αποτελεί αιτία για την εκδήλωση ψυχικής διαταραχής. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο ο αυνανισμός να ολοκληρώνεται μετά την έναρξή του.

Παρακάτω θ' αναφερθούν μερικές μορφές συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια του αυνανισμού που είναι βλαβερές για την υγεία · αυτές είναι η διέγερση χωρίς τελική ικανοποίηση (στ' αγόρι εκδηλώνεται με παρεμπόδιση της εκσπερμάτωσης), παράταση της διέγερσης με πολλές διακοπές ενδιάμεσα ή με οριστική – προσπάθεια να προκληθεί διέγερση του χαλαρού σεξουαλικού οργάνου χωρίς παρόμοιο ερέθισμα – στο κορίτσι αυνανισμός του κόλπου με κοφτερά ή μυτερά αντικείμενα – η αμοιβαία διέγερση ανάμεσα σ' αγόρι και κορίτσι, κορίτσι και κορίτσι, αγόρι και αγόρι χωρίς τελική ικανοποίηση.

Με τον αυνανισμό είναι συνυφασμένες, συνειδητές άλλοτε ή ασυνειδητές και κάποιες ερωτικές σεξουαλικές φαντασιώσεις. Όσο και τ' αγόρι αλλά και το κορίτσι αυνανίζονται με φαντασιώσεις συνουσίας φιλιών και χαδιών δεν υπάρχει ανησυχία. Αν υπάρχουν σαδιστικές ή μαζοχιστικές φαντασιώσεις κατά τη διάρκειά του τότε υπάρχει έντονος λόγος ανησυχίας και είναι ανάγκη να επισκεφθεί ο νέος κάποιο κέντρο σεξουαλικών συμβουλών. V. Reix (χ.χ: σελ. 32-34).

Με την ανωτέρω διαπίστωση είναι σύμφωνη και η άποψη του Handfield (1979:σελ.256) που τονίζει ότι είναι αναγκαίο σε περιπτώσεις υπερβολικού αυνανισμού ν' ανακαλύπτεται και να μελετάται ποια είναι η φαντασίωση, η εικόνα η οποία προκαλεί διέγερση σεξουαλικών

συναισθημάτων. Η εικόνα βέβαια δεν είναι τίποτα παραπάνω απ' τα ίδια τα συναισθήματα. Γίνεται όμως φανερό πως ο αυνανισμός προκαλεί πιο μικρή ψυχολογική διαστροφή όταν η εικόνα περιλαμβάνει μια φυσιολογική έλξη προς τ' άλλο φύλο παρά όταν είναι σαδιστική, ομοφυλοφιλική, μαζοχιστική (όπως να σε δέρνουν) ή φετιχιστική (έλξη προς αντικείμενα, τσάντες, κυρίως γυναικεία είδη). Σε τέτοιες περιπτώσεις ένας ειδικός καλείται ν' αντιμετωπίσει πολύ σοβαρές διαστροφές που προέρχονται από παιδικά βιώματα και απαιτούν κυρίως ψυχανάλυση.

Στο βιβλίο του V. Reix (χ.χ.:σελ.34) διαπιστώνεται ότι υπάρχει φόβος σε κάποιους ανθρώπους όταν αυνανίζονται, να βλάψουν το γεννητικό τους σύστημα ή ακόμα ότι θα γίνουν ανίκανοι, όσο όμως η αυτοϊκανοποίηση εξελίσσεται χωρίς διαταραχές και δίνει πλήρη ικανοποίηση και ανακούφιση δεν υπάρχει κίνδυνος ούτε για το παρόν ούτε για το μέλλον.

Σε πολλούς ανθρώπους ο αυνανισμός διαταράσσεται απ' την αρχή γιατί αρχίζουν τη σεξουαλική δραστηριότητα με συναισθήματα ενοχής και φόβου εξαιτίας της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης που έχουν πάρει. Στις μέρες μας στην πλειοψηφία των νέων, κάποιιοι μπορούν να υπομένουν για μερικά χρόνια χωρίς βλάβη την αυνανιστική ικανοποίηση, μέχρι να σταματήσει την ανακούφιση, που προκαλεί. Άλλοι εκδήλωναν μια κατάσταση ανικανοποίησης στη διάρκεια του αυνανισμού και μετά μ' αυτόν. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι απ' τη στιγμή που ο αυνανισμός δεν εκπληρώνει πια τη λειτουργία του για ικανοποίηση και προκαλεί συναισθήματα ενοχής και απέχθειας ο νέος δεν πρέπει να έχει ενδοιασμούς για να έρθει σε σεξουαλική επαφή με γυναίκα. Ο αυνανισμός ενεργεί σαν προετοιμασία για το πέρασμα στη σεξουαλική ζωή με το σύντροφο και την ερωτική επαφή.

Ο αυνανισμός, βαδίζοντας προς την ενηλικίωση, πρέπει να δίνει τη «σκυτάλη» του στη σεξουαλική ενεργοποίηση των επαφών μεταξύ των συντρόφων. Δεν πρέπει να συνεχίζεται μέσα στην ερωτική ζωή του ενήλικα, γιατί έτσι κλέβει την παράσταση της «σωστής» ηδονής μιας γεμάτης και όμορφης σεξουαλικής ολοκλήρωσης μεταξύ των δύο συντρόφων.

Είναι διαπιστωμένο, ότι πολλοί άνδρες και γυναίκες ενώ έχουν ολοκληρωμένες σχέσεις δεν σταματούν τον αυνανισμό που τους κρατάει «συντροφιά» στις προσωπικές αυτές στιγμές τους. Αυτό όμως γίνεται μια συνήθεια για εκείνους που αποβάλλουν το άγχος τους με τρόπο παρορμητικό μέσα απ' τον αυνανισμό, μην μπορώντας να ελέγξουν την ηδονή, που έντονα ζητάει τον οργασμό.

Ο V. Reix (x.x: σελ. 36) αναφέρει ότι ο αυνανισμός την περίοδο της εφηβείας παρουσιάζει μειονεκτήματα σε σχέση με τη σεξουαλική πράξη. Αιχμαλωτίζει το νέο στον εαυτό του, κυρίως όμως στον τομέα της σεξουαλικής ζωής, τον οδηγεί στην επίτευξη ικανοποίησης αλλά, του αποδυναμώνει τη σκέψη απ' την αναζήτηση ενός σεξουαλικού συντρόφου και δεν διευκολύνει τον νέο ν' αναπτυχθεί ομαλά τόσο στο σώμα του όσο και στο πνεύμα του, μέσα απ' την αναζήτησή του αυτή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα μια μεγάλη πλειοψηφία των νέων ν' απομονώνονται απ' το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Ακόμα σήμερα η περίοδος του αυνανισμού ξεπερνά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο είναι αβλαβής λόγω της παρεμπόδισης των σεξουαλικών σχέσεων, γενικότερα.

Ο Handfield (1979:σελ.256-258) αναφέρεται στις φοβερές συνέπειες του αυνανισμού και πιο συγκεκριμένα στα αποτελέσματα που έχει αυτός σαν πράξη και πως εκλαμβάνεται απ' τους εφήβους.

Συγκεκριμένα, πολλά αγόρια όταν δουν την πρώτη τους εκσπερμάτιση απ' τον αυνανισμό φοβούνται, ότι έχουν κάνει κάποιο κακό στον εαυτό τους και αισθάνονται ενοχή και δεν τολμούν να μιλήσουν σε κανέναν γι' αυτό που βίωσαν. Συμβαίνει ακόμα να περνούν χρόνια ολόκληρα ζώντας υπό την σκιά αυτού του αδικαιολόγητου άγχους το οποίο αν δεν ξεπεραστεί μπορεί ν' αποτελέσει γόνιμο έδαφος για ψυχαναγκαστικές πράξεις.

Άλλο, βλαβερό αποτέλεσμα του αυνανισμού, είναι ότι ένας οργασμός που προκαλείται στην παιδική ηλικία μπορεί ν' αποτελέσει ένα βίωμα συγκλονιστικό και να γεμίσει το παιδί με άγχος και φόβο απέναντι σ' αυτά τα σεξουαλικά συναισθήματα που μπορεί να προκαλέσει αυτός. Αυτό σχετίζεται με τους εφιάλτες που βλέπει το παιδί με τέρατα που πίνουν το αίμα και ρουφούν τη ζωτικότητα του. Ο οργασμός παρατηρείται ότι αντικειμενοποιείται και προσωποποιείται σε τέρατα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το παιδί να γίνεται νευρικό και ανήσυχο και ν' απωθεί τη σεξουαλικότητά του πράγμα που ίσως να οδηγήσει τον άνδρα σε ανικανότητα και τη γυναίκα σε ψυχρότητα και σε σεξουαλικές διαστροφές. Επομένως, η σεξουαλικότητα που εμφανίζεται στον υπερβολικό αυνανισμό γίνεται μέσω της ίδιας της απώθησης της. Handfield (1979:σελ. 257).

Άλλη, δυσάρεστη συνέπεια του αυνανισμού, που ισχύει κυρίως για τα αγόρια παρά για το κορίτσι και αποτελεί αιτία για την ψυχρότητα στη συνουσία, είναι ότι ένα το κορίτσι πριν από την ενήβωση αυνανίζεται με εξωτερική διέγερση και συνεχίζει και στην εφηβεία, το κέντρο αυτής της διέγερσης παραμένει εξωτερικό κι αυτό σημαίνει ότι θ' αντιμετωπίσει σαν σύζυγος πρόβλημα στη σχέση με το σύντροφό της γιατί θα φτάνει σ' οργασμό με εξωτερική διέγερση, δεν θα βρίσκει ικανοποίηση κατά τη συνουσία μέσα στον

κόλπο και δεν θα έχει οργασμό. Πράγμα που αν δεν αντιμετωπιστεί μπορεί ν' απογοητεύσει και τους δύο συζύγους. Handfield (1979:σελ. 258).

Σύμφωνα με τον Ασπιώτη (1961:σελ.106) άλλο κακό αποτέλεσμα του αυνανισμού είναι η συνέπεια των σκέψεων του παιδιού για τον εαυτό του. Κάθε υγιές παιδί προσπαθεί ν' απαλλαγεί από κάθε αποτυχία μαχόμενο κατά της επιθυμίας του που αυξάνει το αίσθημα της ενοχής του και ενισχύει την πράξη αυτή. Το αίσθημα ενοχής είναι πιθανόν να έχει ως αποτέλεσμα κάποια νοσήματα, με την εμφάνιση διαφόρων συμπτωμάτων νευρικής φύσεως. Όταν ένα παιδί θεωρεί τον εαυτό του «μειμονωμένο περιστατικό» τότε, αυξάνεται το άγχος του και επομένως και η έλλειψη ισορροπίας του, οπότε και οι προσπάθειές του δεν αποδίδουν «καρπούς» έτσι ώστε ν' απαλλαγεί απ' αυτήν του τη συνήθεια.

Βάση όλων των παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι ο αυνανισμός και για τα δύο φύλα στη διάρκεια της εφηβείας δεν πρέπει να τρομάζει ή να φοβίζει αφενός τους εφήβους και αφετέρου τους γονείς γιατί είναι υγιές ο άνθρωπος στην εφηβική του ζωή ν' αυνανίζεται συνειδητά. Οπότε δεν υπάρχει και αρρώστια πίσω απ' αυτό και δεν πρέπει να καταδικάζουμε αυτό που η φύση μας δίνει σαν έκφρασή του «Ψάχνω το σώμα μου με τα χέρια μου για να το ετοιμάσω στον αυριανό μου σύντροφο». Ανωμαλία είναι η άρνηση του αυνανισμού και η χρέωση της ντροπής, ο φόβος της τιμωρίας και της ενοχής, που πολλές φορές περνάμε στον έφηβο. (Ασκητής 1997:σελ.75)

8. Ομοφυλοφιλία: «Ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, ομοφυλοφιλική εκδήλωση στην εφηβεία»

Ως ομοφυλοφιλία ορίζεται (ιατρ.) ως η γενετήσια διαστροφή κατά την οποία το άτομο εμφανίζει γενετήσια έλξη μόνο για τα άτομα του ίδιου φύλου. Η ομοφυλοφιλία μπορεί να είναι έμφυτη ή επίκτητη. Στον άνδρα η ομοφυλοφιλία ονομάζεται «παιδεραστία» ή «ουρανισμός» και στη γυναίκα «σαπφισμός» ή «τριβαδισμός» (Εγκ. Υδρόγειος 1991:σελ.233)

Ο Θ. Ασκητής αναφέρει ότι η ομοφυλοφιλία ανδρών και γυναικών περικλείει το κοινό χαρακτηριστικό της αναζήτησης σεξουαλικού συντρόφου από το ίδιο φύλο. Ομοφυλόφιλος θεωρείται αυτός που νοιώθει έλξη από ένα άτομο του ίδιου φύλου και επιθυμεί να εκφράσει τα ερωτικά του συναισθήματα αλλά και τη σαρκική του ικανοποίηση από το σύντροφο του ίδιου φύλου.

Επομένως ομοφυλόφιλος ορίζεται εκείνος ο άνδρας ή εκείνη η γυναίκα που λειτουργεί και εκφράζεται σεξουαλικά με μοναδικό και κυρίαρχο ρόλο από το σύντροφο εκείνον που ερωτεύεται, φαντασιώνει και ικανοποιείται σωματικά έχοντας το ίδιο φύλο. Θ. Ασκητής (1997:σελ.113).

Η ομοφυλοφιλία δεν είναι ένα σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο. Φαίνεται ότι υπάρχει απ' την αρχή της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στην πρωτόγονη κοινωνία, συμπεραίνεται λοιπόν απ' τις μελέτες που έγιναν, ότι η ομοφυλοφιλική συμπεριφορά του εφήβου γίνεται αποδεκτή και θεωρείται ότι αποτελεί ένα είδος προετοιμασίας γι' αυτόν, για να γίνει «άνδρας». Παρόμοια όμως εικόνα παρουσιάζεται και για την γυναίκα εκείνης της εποχής.

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι τις πρώτες ανθρώπινες ομάδες χαρακτηρίζουν η ανδρική ταύτιση της ομοφυλοφιλίας και ο γυναικείος

ερωτισμός. «Ο Πλάτων αναφέρει ότι ο καλύτερος στρατός ήταν εκείνος που είχε ζευγάρια ομοφυλόφιλων εραστών, γιατί ήταν καλύτεροι μαχητές και η αγάπη που είχαν ο ένας για τον άλλον τους ενέπνεε και τους έκανε πιο δυνατούς» (Θ. Ασκητής 1997:σελ.115)

Ακόμα στην Αρχαία Ελλάδα το πνεύμα του Ολυμπισμού φαίνεται να ταυτίζεται άμεσα με το κάλλος του ανδρικού κορμιού και η ερωτικότητα των αθλητών αναδύεται μέσα απ' την ομοφυλοφιλική αίσθηση της επιβράβευσης και της διάκρισης εκείνης της εποχής.

Από το Μεσαίωνα έως και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο οι πουριτανικές αντιλήψεις των κοινωνιών – Ευρώπης – Αμερικής – διαμορφώνουν τη σεξουαλική συμπεριφορά των ανθρώπων – όπου η κοινωνική ρετσινιά εκείνης της περιόδου θέτει εκτός νόμου και ηθικής την ομοφυλοφιλία και την βγάζουν έξω απ' την κοινωνική σχέση των ανθρώπων . Θ. Ασκητής (1997:σελ.114-116).

Σύμφωνα με τον Κίνσευ και τους συνεργάτες του που κατασκεύασαν μια ειδική κλίμακα ερωτήσεων διαπίστωσαν ότι το 73% των ερωτηθέντων είχαν κάποια ομοφυλοφιλική πράξη στη ζωή τους που τους έδωσε οργανική απόλαυση ενώ το 4% ανέφερε ότι ήταν αποκλειστικά και μόνο ομοφυλόφιλοι από την αρχή της εφηβείας τους. Βέβαια αυτά τα ποσοστά δεν είναι αντιπροσωπευτικά του γενικού πληθυσμού γιατί το δείγμα του αποτέλεσαν εγκληματίες και φυλακισμένοι που περιστασιακά είχαν ομοφυλοφιλικές σχέσεις χωρίς να είναι ομοφυλόφιλοι. Κάποιοι αργότερα μελετητές αφαίρεσαν από το δείγμα τους φυλακισμένους και κατέληξαν ότι μόνο το 30% είχαν κάποια ομοφυλοφιλική εμπειρία και ένα 3% ήταν αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι.

Επιπλέον, το ποσοστό ομοφυλοφιλίας στις γυναίκες ήταν μικρότερο από των ανδρών. Το ποσοστό των αποκλειστικά λεσβιών γυναικών είναι περίπου 1% ενώ ένα 8% αναφέρει ότι κάποια στιγμή στη ζωή του είχε κάποια λεσβιακή πράξη.

Έτσι, σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, εκτιμούμε ότι η πραγματική ομοφυλοφιλία στους άνδρες είναι 4 – 6 % και στις γυναίκες περίπου 2%. (Θ. Ασκητής 1997:σελ.117-118).

Σύμφωνα με τον I. Conger (1981:σελ.64) διαπιστώθηκε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό ίσως όχι παραπάνω από το 2% ή 3% είναι αποκλειστικά ομοφυλόφιλοι. Αλλά το ένα τέταρτο των ενηλίκων βρίσκεται ανάμεσα τις δυο ομάδες (ετεροφυλόφιλους ή ομοφυλόφιλους). Συμβαίνει μάλιστα να είναι ετεροφυλόφιλοι με κάποιες ομοφυλόφιλες σχέσεις ή και αντίστροφα. 10% με 12% άνδρες και 5% με 6% γυναίκες έχουν τουλάχιστον μια ομοφυλοφιλική εμπειρία μετά τα 19. Απ' όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι πιο σημαντικό στο να προβλέψει κάποιος αν ένας έφηβος θα γίνει ή όχι ομοφυλόφιλος είναι κυρίως η ανικανότητα να νοιώθει έλξη για μέλη του αντίθετου φύλου.

Ο M. Herbert (1994:σελ.133) υποστηρίζει ότι όταν τα παιδιά βρίσκονται στο προ – εφηβικό στάδιο τόσο το ενδιαφέρον για το σεξ όσο και οι μορφές συμπεριφοράς που σχετίζονται μ' αυτό είναι περιστασιακές. Κυριαρχεί έντονα ο πειραματισμός στη σκέψη του εφήβου για το σεξ με σκοπό να μάθει απ' τα παιδιά του ίδιου φύλου τι συμβαίνει στο σώμα του (αλλαγές, ομοιότητες, διαφορές), αυτό μπορεί να γίνει μέσα από το ομόφυλο ερωτικό παιχνίδι που παίρνει τη μορφή της ψάσης. Τα παιδιά ακουμπούν το ένα τα γεννητικά όργανα του άλλου. Παρατηρείται αυτό σε ποσοστό 30% παιδιών ηλικίας 13 ετών. Είναι γνωστό ότι ένας στους δύο ενήλικες είναι πιθανόν να είχε μια ή

περισσότερες φορές όχι και τόσο σχετικές με το σεξ εμπειρίες στις οποίες συμμετείχε και κάποιο άλλο άτομο του ίδιου φύλου. Βρέθηκε ακόμα ότι τουλάχιστον οι μισοί απ' αυτούς που δεν είχαν παρόμοια εμπειρία, να έχουν κάποτε αισθανθεί, κάποια μορφή έλξης γι' άτομα του ίδιου φύλου. Έχει παρατηρηθεί ότι αυτή η έλξη συμβαίνει μια φορά κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Βέβαια δεν είναι απόλυτο ότι αυτή η φάση την οποία περνά ο έφηβος ότι, θα αποτελέσει αφορμή για την εκδήλωση ομοφυλόφιλης συμπεριφοράς στην ενήλικη ζωή αλλά μπορεί ν' ασκήσουν κάποια επίδραση στην ανάπτυξη παρόμοιων ομόφυλων ερωτικών δραστηριοτήτων.

«Η ταυτότητα και ο ρόλος του εφήβου εναρμονίζονται μέσα στη ζωή με πλήρη ψυχοσεξουαλική ωρίμανση, εντάσσοντάς το στο κοινωνικό πλαίσιο και στις αναζητήσεις του στις τρεις μεγάλες φάσεις της ύπαρξής του: έρωτας, σχέση, παιδιά». (Θ. Ασκητής 1997:σελ.119). Η ταυτότητα φύλου ενός ατόμου, είναι η αναγνώριση του φυλετικού ρόλου εκφράζοντας έτσι κοινωνικά τον τρόπο ζωής του.

Στην παιδική ηλικία, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα: την δυσφορία του παιδιού σχετικά με το φύλο, την επιθυμία του και την επιμονή του ν' ανήκει στ' άλλο φύλο, έχουν ως αποτέλεσμα τις διαταραχές ταυτότητας του φύλου.

Η διαταραχή ταυτότητας του φύλου κατά την παιδική ηλικία είναι η διαταραχή της φυσιολογικής έκφρασης της αρσενικότητας (αγόρι) και της θηλυκότητας (κορίτσι).

Συγκεκριμένα το αγόρι εκφράζει έντονη την επιθυμία να είναι κορίτσι όταν ασχολείται με γυναικείες δραστηριότητες, δηλαδή με το ντύσιμο – ρούχα

του αντίθετου φύλου, με συμμετοχή αυτού στα παιχνίδια και στις διασκεδάσεις των κοριτσιών και έτσι απορρίπτοντας τις αγορίστικες δραστηριότητες.

Ενώ το κορίτσι εμφανίζει φυλετική διαταραχή, όπου παρατηρείται δυσφορία προς το φύλο του, και εκδηλώνει την επιθυμία να είναι αγόρι αφού αρνείται το κοριτσίστικο ντύσιμο και φοράει ανδρικά ρούχα π.χ. παντελόνια, εσώρουχα κ.α.

Άλλο χαρακτηριστικό της ομοφυλοφιλίας που παρουσιάζεται στο αγόρι είναι ότι επιθυμεί μεγαλώνοντας να γίνει γυναίκα, το πέος και οι όρχεις είναι αηδιαστικοί με διάθεση αφαίρεσης και αλλαγής της σωματικής του εικόνας, ενώ το κορίτσι μεγαλώνοντας επιθυμεί ν' αποκτήσει πέος, αρνείται την ούρηση σε καθιστή θέση, δεν θέλει να αποκτήσει στήθος και έμμηνο ρήση (περίοδο), με παράλληλη συμπεριφορά προς το αγόρι.

Με αυτή τη διαταραχή του φύλου, περνώντας το παιδί στην εφηβεία, το 1/3 περίπου των αγοριών θ' αναπτύξει ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό ενώ πολύ μικρότερος αριθμός κοριτσιών θα έχει αργότερα ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό. (Θ. Ασκητής 1997:σελ.124-125)

Σύμφωνα με τον J. Conger (1981:σελ.64-65) παρατηρείται ότι η ομοφυλοφιλία εμφανίζεται πιο συχνά στ' αγόρια με δεσποτικές, πιεστικές μητέρες και απορριπτικούς πατέρες. Η εκδήλωση της ομοφυλοφιλίας στα κορίτσια είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων, όπως μια σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που οδηγεί τα κορίτσια να θεωρούν τους άνδρες επικίνδυνους, απειλητικούς και ανεπαρκείς, ακόμα και ένας πατέρας που ενώ δείχνει σεμνότυφος επιθυμεί έντονα να δημιουργήσει στενή σχέση με την κόρη του και να την ωθήσει στο να νοιώσει απόρριψη για τα αγόρια της ηλικίας της. Παρόμοια περίπτωση μπορεί να συμβεί και στο αγόρι με μια

μητέρα που επιθυμεί να το κρατήσει «δέσμιο» κοντά της, συνάπτοντας στενή σχέση μαζί του.

Υπήρχαν βέβαια ετερόφυλοι άνδρες και γυναίκες που φαίνεται ότι έχουν ξεπεράσει τέτοιες παθολογικές καταστάσεις και σχέσεις με τους γονείς τους και ομοφυλόφιλοι που είχαν φυσιολογικές επαφές μαζί τους. Ακόμα βέβαια δεν έχει διευκρινιστεί που οφείλεται η εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας, υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι πιθανόν να συνοδεύεται από χρωμοσωματικές ανωμαλίες.

Ο V. Reich (χ.χ.:σελ.69) αναφέρει, ότι τα αγόρια γίνονται εύκολα ομοφυλόφιλοι αφού δοκιμάσουν πολυάριθμες ερωτικές απογοητεύσεις πλάι σε μια αυστηρή και πειθαρχική μητέρα και τα κορίτσια πλάι σε ένα δεσποτικό και απειλητικό πατέρα. Αυτά, τα παιδιά, εύκολα απομακρύνονται απ' το άλλο φύλο και στρέφονται προς το δικό τους. Συνήθως όμως αυτές οι πρόωρες απογοητεύσεις απωθούνται.

Επίσης υπάρχουν πολλοί άνδρες που παρόλο που είναι «άνδρες» συμπεριφέρονται, ποθούν νέους με θηλυπρεπή όψη σαν άνδρας σε γυναίκα. Υπάρχουν και γυναίκες που είναι απόλυτα γυναίκες και ποθούν γυναίκες με πιο αρρενωπή και ανδροπρεπή όψη και συμπεριφέρονται σ' αυτές όπως μια γυναίκα σε έναν άνδρα. Τα άτομα αυτά δεν έγιναν ομοφυλόφιλοι για λόγους σωματικούς αλλά μετά από μια ελαττωματική σεξουαλική ανάπτυξη στην παιδική τους ηλικία.

8^α Ψυχοσεξουαλική εξέλιξη – Ομοφυλοφιλία - Ταυτίσεις

Σύμφωνα με τον Freud η ψυχοσεξουαλικότητα ενός ατόμου έχει τα εξής στάδια εξέλιξης: στοματικό, πρωκτικό, φαλλικό.

1. **Στο στοματικό στάδιο** η μητέρα αποτελεί το πρώτο «αντικείμενο αγάπης» για το βρέφος με σκοπό την ικανοποίηση της περιέργειας των ενστικτικών αναγκών του.
2. **Στο πρωκτικό στάδιο** ως συνέχεια του στοματικού σταδίου το παιδί αναπτύσσει και τελειοποιεί το λόγο και αυξάνει τη λεκτική επικοινωνία με το περιβάλλον του – όπου συνειδητά ελέγχει τους σφιγκτήρες του και έτσι τελειοποιείται σαν άτομο.
3. **Στο φαλλικό στάδιο** το παιδί (αγόρι ή κορίτσι), νοιώθει έντονα την διαφορά των δύο φύλων καθώς η ταυτότητα του φύλου συγκεκριμενοποιείται σ' αυτή τη φάση της ζωής του. Η μητέρα ως πρότυπο αγάπης και συναισθηματικής στήριξης του παιδιού τώρα είναι η συνεχής αναζήτηση της ηδονής και έτσι αναπτύσσεται η σεξουαλική επιθυμία του προς το γονιό του.

Το παιδί (αγόρι) όταν βρίσκεται στη φάση του οιδιπόδειου συμπλέγματος, δημιουργεί φαντασιώσεις, κυριαρχείται από εφιάλτες που αντιπροσωπεύουν το φόβο του για το γονιό, κι αυτό γίνεται για να ξεπεράσει τις σεξουαλικές ενορμήσεις του. Η ανάγκη του για εξάρτηση μεγαλώνει, ζητά συνεχώς προστασία, χάδια και σεξουαλικούς ερεθισμούς από τη μητέρα του.

Το παιδί (κορίτσι) μέσα στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα αναπτύσσει το φόβο που έρχεται σαν αποτέλεσμα της φυσιολογικής ανατομικής μειονεκτικότητας δηλαδή την έλλειψη του πέους. Ασκητής (1997: σελ. 132 – 137).

Οι ρόλοι των γονιών στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα αναπτύσσουν συναισθηματικές καθηλώσεις ετεροφυλικών εικόνων σ' αυτά τα χρόνια της παιδικής ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Τόσο η μητέρα, όσο και ο πατέρας πρέπει να αντιμετωπίσουν σαν μια φυσιολογική κατάσταση (οιδιπόδειο σύμπλεγμα), την εικόνα του παιδιού τους και να μην κάνουν λάθη που θα τραυματίσουν την συναισθηματική του ωρίμανση.

Το παιδί (αγόρι ή κορίτσι) σ' αυτή τη φάση της ζωής του όταν βλέπει σ' ερωτική σκηνή τους γονείς του, προσπαθεί ν' αποτραβήξει την προσοχή του ενός ή του άλλου γονέα αντίστοιχα, αφού κυριαρχείται από φόβο και επιθετικότητα ενώ καταβάλλεται από σκέψεις – άγχους και φόβου (ευνουχισμός για το αγόρι και έχθρα του κοριτσιού για την μητέρα του – Σύμπλεγμα Ηλέκτρας)

Αυτή η ψυχοσεξουαλική κατάσταση του παιδιού είναι μια πρώτη καθήλωση – μη αφήνοντάς το να αναπτύξει την ταυτότητά του και να διεκδικήσει την σεξουαλική ολοκλήρωση – φόβου στην ομοφυλόφιλη εξέλιξη στην ομοφυλοφιλία, μην μπορώντας να εκφράσει αργότερα την ετεροφυλική του ηδονή.

Η ωρίμανση του ατόμου, που έρχεται ως αποτέλεσμα του οιδιπόδειου συμπλέγματος είναι η αρχή και η λύση που επιτυγχάνεται μέσα από τις ταυτίσεις. Ασκητής (1997: σελ. 136 – 139).

Κύριος σκοπός, είναι να γίνει η ταύτιση του αγοριού προς τον πατέρα, έτσι ώστε να υιοθετήσει τις αρετές ή τις αξίες που καθόρισαν τους οριστικούς τρόπους συμπεριφοράς ή κοινωνικής προσαρμογής κατά την

ενηλικίωσή του, αποφεύγοντας έτσι από τις «αιμομικτικές» τάσεις προς τη μητέρα και τις αυτοερωτικές του αναζητήσεις.

Το κορίτσι αντίστοιχα πρέπει να ταυτιστεί με τη μητέρα και να αποδεχτεί την εικόνα και τις ιδιότητές της μέσα στην ωρίμανση του μητρικού γυναικείου ρόλου.

Ταύτιση \Rightarrow γιος προς πατέρα \Rightarrow θαυμασμός, πρότυπο

Ταύτιση \Rightarrow κόρη προς μητέρα \rightarrow γυναικεία αναγνώριση, πρότυπο.

Οι ομόφυλες ταυτίσεις δεν πρέπει να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά μεταξύ τους (προς τον αντίθετο γονέα – αντίθετου φύλου) γιατί έτσι θα ωθήσουν τα παιδιά σε ομοφυλοφιλικές τάσεις (Θ. Ασκητής 1997:σελ.134-139)

Μέσα από εκτεταμένες μελέτες έχει δειχθεί πλέον ότι το οιδιπόδειο σύμπλεγμα αποτελεί τη βάση του ψυχοσεξουαλικού προσανατολισμού του ατόμου, που θα οδηγήσει, με την πλήρη ανάπτυξη των γονίδιων (οργανικών παραγόντων) στον οριστικό ετεροφυλικό προσανατολισμό και την ανάπτυξη του βιολογικού ρόλου (Θ. Ασκητής 1997:σελ.139-140)

8^β Ομοφυλοφιλικές εκδηλώσεις στο στάδιο της εφηβείας

Σύμφωνα με τον Θ. Ασκητή (1997:σελ.141-145) κατά τη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής ωρίμανσης του ανθρώπου και τα στάδια της εξέλιξής του φθάνουμε στο λανθάνον στάδιο. Σ' αυτή την περίοδο, ο έφηβος επηρεάζεται από κοινωνικούς παράγοντες όπου τον παροτρύνουν στη σεξουαλική

δραστηριότητα, με πληθώρα ερεθισμάτων, που μειώνουν τη λανθάνουσα σεξουαλική περίοδο του παιδιού αφυπνίζοντάς το έτσι σε γρηγορότερους ρυθμούς και ερωτικές διεκδικήσεις.

Η λανθάνουσα περίοδος μέσα στα «όχι» και «αυτό δεν είναι σωστό» δημιουργεί ομόφυλες ομάδες με τους δικούς τους κώδικες επικοινωνίας, με τη θέσπιση αρχηγού για την κάλυψη της ανάγκης της ομοφυλοφιλικής φιλίας. Σιγά – σιγά ξεκινά η σεξουαλική διερεύνηση των δύο φύλων (αγόρια – κορίτσια) αντίστοιχα (του ίδιου αλλά και του άλλου φύλου), με συζητήσεις σεξουαλικού περιεχομένου μεταξύ αιμηχανίας και παραπληροφόρησης, δίνοντας έτσι τη σκυτάλη στον αυνανισμό και στις σωματικές αφυπνίσεις της συνειδητοποιημένης ηδονής.

Η περίοδος αυτή της εφηβείας δίνει μια φιλική αίσθηση στις προτιμήσεις των παιδιών του ίδιου φύλου, που θαυμάζουν, ερωτεύονται και εξιδανικεύουν το φύλο τους.

Οι παράγοντες ιδιοσύστασης της λανθάνουσας περιόδου καλλιεργούνται μέσα σε ανάλογο οικογενειακό περιβάλλον, ενεργοποιώντας τις πρώτες ομοφυλοφιλικές εκδηλώσεις του παιδιού, που μπαίνει στην εφηβεία. Οι ψυχολογικές αντιδράσεις, καλλιεργούν το υπέδαφος της χαρακτηρισολογικής ιδιοσύστασης ενός ατόμου που κλείνει στην ομοφυλοφιλική συμπεριφορά.

8^Υ Ομοφυλοφιλία: Οικογένεια και Κοινωνία

«Η οικογένεια φαίνεται να είναι ο πρώτος ουσιαστικός σταθμός της ζωής του ομοφυλόφιλου εφήβου, που αρχίζει να εκφράζει τις φιλομόφυλες

τάσεις του, αλλά και να συνειδητοποιεί όλο και περισσότερο την ομοφυλοφιλική του έλξη και συμπεριφορά» (Θ. Ασκητής 1997:σελ.152).

Σύμφωνα με τον Θ. Ασκητή (1997:σελ.152-157) η σεξουαλική αναζήτηση ξεκινά στα 17 – 18 χρόνια του εφήβου και είναι η έναρξη της σεξουαλικής ζωής του. Και για τα δύο φύλα (αγόρι – κορίτσι) η ηλικία αυτή καθορίζει τις σεξουαλικές διαθέσεις και προσανατολίζει σχεδόν καθοριστικά τη σεξουαλική πορεία του.

Οι πρώτες εικόνες της ομοφυλοφιλίας φέρνουν μια μεγάλη αναστάτωση μέσα στην οικογένεια, όπου δυστυχώς οι κινήσεις των μελών της (γονείς, αδέρφια) οδηγούν τα πράγματα σε πολύ χειρότερο δρόμο απ' αυτόν που φαντάζονται μπροστά στο στόχο, που πρέπει ν' αντιμετωπίσουν, δηλ. την ομοφυλοφιλία του παιδιού τους (κορίτσι ή αγόρι).

Η οικογένεια δέχεται μεγάλη φόρτιση και δοκιμασία μέσα στην ψυχολογία μιας πραγματικότητας, που δοκιμάζει τους γονείς βλέποντας το γιο τους ή την κόρη τους να μην εξελίσσεται σε ετερόφυλο άτομο.

Η κακή και αυταρχική γονεϊκή στάση φέρνει αποτελέσματα μη αναμενόμενα οδηγώντας έτσι σ' ένα φαύλο κύκλο τις σχέσεις παιδιού – γονιών.

Εάν οι γονείς έδειχναν κατανόηση και αποδοχή (όσο δύσκολο και σκληρό είναι πράγματι) στην ομοφυλοφιλία του παιδιού τους, που δεν αλλάζει, εφόσον το ίδιο είναι απόλυτα συνειδητοποιημένο και θέλει να είναι ομοφυλόφιλο.

Η άρνηση αποδοχής των γονιών της ομοφυλοφιλίας του παιδιού τους, δημιουργούν τόσα ψυχολογικά προβλήματα στο ίδιο αλλά και στους εαυτούς τους που τελικά χάνουν το «παιδί» τους

Η κοινωνία που προϋποθέτει το ετεροφυλικό μοντέλο σαν τρόπο ζωής των ανθρώπων δεν έχει ξεκαθαρίσει το πρόσωπό της απέναντι στο ομοφυλόφιλο μοντέλο. Η κοινωνία είναι ιδιαίτερα αρνητική στους ομοφυλόφιλους, που νοιώθουν την ανάγκη να προκαλέσουν ανοικτά τους «νόμιμους και υγιείς» ετεροφυλόφιλους φορώντας γυναικεία ρούχα και κυκλοφορώντας μέσα στους δρόμους βάζοντας τον εαυτό τους πολλές φορές σε κίνδυνο. Η ομοφυλοφιλία έχει πολλές σταθερές και ποιοτικές σχέσεις και δεν είναι λίγες οι σχέσεις εκείνες, που αναπτύσσουν έντονη συναισθηματικότητα, τρυφερότητα και ερωτισμό, με ποιοτική επικοινωνία και δέσιμο κοινών ενδιαφερόντων.

Σαν κοινωνία και κοινωνική ηθική πρέπει να σεβαστούμε την προσωπική ζωή ενός ομοφυλόφιλου που δεν προκαλεί και δεν αντιδρά στην κοινωνική καταπίεση με περιθωριοποίηση. (Θ. Ασκητής 1997:σελ.158-162)

Ο J. Conger (1981:σελ.65) υποστηρίζει, αδιαμφισβήτητα, ότι στην κοινωνία μας οι ομοφυλόφιλοι συναντούν πιο πολλές δυσκολίες απ' ότι οι ετεροφυλόφιλοι. Παρόλες τις σύγχρονες τάσεις για μεγαλύτερη ανοχή θα συναντήσουν περισσότερες δυσκολίες και εχθρότητες στο να δημιουργήσουν σωστές, ικανοποιητικές σεξουαλικές και διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους. Ακόμα θα έχουν πολύ λιγότερες ευκαιρίες να αποκτήσουν παιδιά και πιο περιορισμένες ευκαιρίες για δουλειά. Βέβαιο είναι ότι αυτοί οι νέοι θα χρειαστούν περισσότερη κατανόηση και υποστήριξη απ' τους δικούς τους.

Ο V. Reix (χ.χ.:σελ.71) διαπίστωσε ότι η ομοφυλοφιλία σαν παρέκκλιση της σεξουαλικής συμπεριφοράς δεν επιτρέπει σε κανέναν να την καταδικάζει ή να την τιμωρεί. Είναι ανάγκη να συμβάλλουμε στο να θεραπεύσουμε τους ομοφυλόφιλους, που επιθυμούν ν' απαλλαγούν απ' αυτήν την ιδιομορφία τους

είτε γιατί υποφέρουν απ' αυτήν είτε γιατί έπαψαν να νοιώθουν ικανοποίηση. Ποτέ όμως δεν εξαναγκάζουμε κανέναν να οδηγηθεί σε θεραπεία εάν δεν το επιθυμεί πραγματικά.

Τέλος κλείνοντας το κεφάλαιο της ομοφυλοφιλίας «πρέπει όλοι μας να δεχθούμε τον ετεροφυλικό και ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό σαν μια συνύπαρξη χωρίς ταμπού και προκαταλήψεις μέσα στην ωριμότητα και ολοκληρωμένη ταυτότητα τόσο του καθενός από εμάς, όσο και του κοινωνικού συνόλου που ζούμε και συνυπάρχουμε» (Θ. Ασκητής 1997:σελ.169).

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ: Αρνητικές επιπτώσεις των σεξουαλικών σχέσεων

1. Ανεπιθύμητες Εγκυμοσύνες

«Μερικοί έφηβοι δεν έχουν ιδέα για τις φυσιολογικές επιπτώσεις των σεξουαλικών σχέσεων: ακόμη και σε ηλικία 15 – 16 χρονών αγνοούν αυτό που μπορεί να προκαλέσει την εγκυμοσύνη. Είναι γνωστές οι περιπτώσεις που μια κοπέλα «πληροφορείται» την εγκυμοσύνη της 3 ή 4 μήνες πριν από την γέννα. Μια τέτοια ψυχολογική και ηθική ανωριμότητα είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη σε συνδυασμό με την πρόωρη φυσιολογική ωρίμανση που χαρακτηρίζει τη σημερινή νέα γενιά, σαν αποτέλεσμα της διεργασίας επιτάχυνσης. Οι αδιάφοροι γονείς δεν θέλουν να καθοδηγήσουν συνειδητά τον έφηβο σ' ένα τόσο σοβαρό ζήτημα, όπως οι σχέσεις με το αντίθετο φύλο.

• Εξαιτίας της αδιαφορίας των γονιών, οι μεγαλύτεροι έφηβοι κάνουν συχνά κακές παρέες ή είναι επιρρεπείς στις αρνητικές επιδράσεις, επειδή ακριβώς δεν υπάρχει κανείς να αντιπαρατάξει τη δική του θετική επιρροή σ' αυτές τις αρνητικές επιδράσεις. Η αδιάφορη στάση των γονιών έχει πολυποίκιλα

αρνητικά αποτελέσματα: πρόωρους, ελάχιστα αιτιολογημένους, άρα και ασταθείς γάμους, πρόωρη σεξουαλική ζωή, εγκυμοσύνες ανηλίκων.»

Ο Κόσμος του Παιδιού (1987:σελ.426).

Σύμφωνα με την Χιωτέλη Ειρήνη Ντικιμπό (1998:σελ.63) η κοπέλα σήμερα σε σχέση με παλιότερα βιάζεται να δημιουργήσει σχέση ενώ ακόμη δεν είναι ενημερωμένη σωστά για τους κινδύνους που παραμονεύουν. Οι περισσότεροι έφηβοι δεν παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα προφύλαξης, είναι ιδιαίτερα παθητικοί.

Η ίδια συγγραφέας παρατηρεί (Ο.Π.Π.:σελ.51) πως η κύηση στην έφηβη συνοδεύεται συνήθως από υπερβολικό άγχος και μια ψυχική αναστάτωση στον οργανισμό της γυναίκας. Κυρίως στο εφηβικό σώμα που ακόμα βρίσκεται σε ανάπτυξη οι κίνδυνοι που παραμονεύουν είναι σαφώς περισσότεροι. Άσχετα ακόμα αν η έφηβη είναι σε θέση να συλλάβει να κρατήσει το έμβρυο και να το γεννήσει, δεν παύει να ισχύει το γεγονός ότι στην εφηβεία αρχίζει να αναπτύσσεται ο αρμονικός άξονας και τα εσωγεννητικά όργανα.

Σε περίπτωση που η έφηβη αποφασίσει τελικά να κάνει έκτρωση συνειδητοποιεί ότι μέσα της κάτι σβήνει, κάτι που είχε πάρει ζωή και ανάσα τώρα πεθαίνει. Αυτό που θα μείνει μέσα στην έφηβη θα είναι οι ενοχές, οι τύψεις, το μεγάλο λάθος, ο θυμός και το μίσος γι' αυτό που έκανε. Δύσκολα θα το ξεπεράσει. Η έκτρωση τελικά αφήνει τα «χνάρια» της μέσα στον ψυχισμό της εφήβου, σαν αμαρτία, σαν τιμωρία για το έγκλημα που έκανε (ο.π.π.:σελ.89).

«Σε έρευνα που διεξήγαγαν οι Camebell, Franco και Jurs, διαπίστωσαν ότι υπάρχει μια *dysphoric psychological sequelae postabortion*

δηλαδή ένα μεταμβλωσιακό σύνδρομο ψυχολογικής δυσμορφίας. Ειδικότερα, τα ποσοστά έδειξαν ότι οι έφηβες εκδηλώνουν: αγωνία κατά 64%, δυσθυμία 56%, σωματικές διαταραχές (σωματοποίηση άγχους) 82%, αντικοινωνικές τάσεις 60,3% και παράνοια 63,4%. Ένα ποσοστό της κλάσεως του 63,3% καταφεύγει σε χρήση ποτού ή ναρκωτικών έστω περιοδικά. Ενώ το 58,9% έχει παραισθήσεις και εφιάλτες μέσω των οποίων προσπαθούν να λύσουν τις ψυχοσυγκρούσεις τα πιο ευάλωτα άτομα. Παρόλο που πρόκειται για έξυπνες νέες, το 63% αυτών καταλήγει να ασχολείται μόνο με το νοικοκυριό» Χιωτέλη Ειρήνη Ντικιμπό (1998:σελ 89)

2. Αφροδίσια Νοσήματα

Ο Herbert (1994:σελ.146) επισημαίνει ότι ο έφηβος ή η έφηβη που δεν έχει σταθερή σχέση μ' ένα άτομο και αλλάζει συνεχώς ερωτικό σύντροφο έχει περισσότερες πιθανότητες (αν βέβαια δεν χρησιμοποιεί αντισύλληψη) να μολυνθεί. Τα πιο γνωστά και βασικά σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα είναι η γονόρροια, η βλεννόρροια, το μαλακό έλκος, η σύφιλη και ο έρπης των γεννητικών οργάνων. Επίσης η ψωρίαση και η ηβική φθειρίαση που μεταδίδονται από την κοντινή σωματική επαφή που μπορεί να μεταδοθεί μόνο και μόνο αν κοιμηθεί κάποιος στο ίδιο κρεβάτι με κάποιον που έχει το νόσημα και όχι απαραίτητα με τη σεξουαλική πράξη. Επίσης, ένα τελευταίο και σοβαρό αφροδίσιο νόσημα είναι το AIDS, το σύνδρομο της επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας που μεταδίδεται με την σεξουαλική πράξη αλλά και με την χρήση ναρκωτικών ουσιών μέσω του αίματος.

Σύμφωνα με τον V. Reix (χ.χ.:σελ.55) οι έφηβοι μπορούν να αποφύγουν τα αφροδίσια νοσήματα αποφεύγοντας το αλκοόλ. Και αυτό γιατί πολλοί είναι

αυτοί που κάτω από την επήρεια του αλκοόλ, δημιουργούν σεξουαλικές σχέσεις με άτομα που γνωρίζουν εκείνη τη στιγμή. Για την αποφυγή αφροδίσιων νοσημάτων θα πρέπει ο έφηβος από την στιγμή που δεν έχει κάποια σταθερή σχέση να χρησιμοποιεί προφυλακτικά, διότι τις περισσότερες φορές η μετάδοση γίνεται από απερισκεψία.

«Η ενημέρωση των νέων σχετικά με τη φύση και την πρόληψη των αφροδίσιων νοσημάτων είναι εξαιρετικά σημαντική υπόθεση. Τα αστικά ενημερωτικά φιλμ είναι επικίνδυνα γιατί εμπνέουν ένα τρομαχτικό φόβο για τη σεξουαλικότητα γενικά, που αποσκοπούν να την εξαναγκάσουν σε εγκράτεια και δημιουργούν έτσι πλήθος υποχονδριακών καταστάσεων (εντύπωση ότι είμαστε άρρωστοι) και άγχος. Βρίσκονται στην υπηρεσία της κινηματογραφικής βιομηχανίας που απ' τη μια μεριά πραγματώνει τεράστια κέρδη χάρη στα σεξουαλικά θέματα και απ' την άλλη γεμίζει το κεφάλι των θεατών με την αστική ηθική της εγκράτειας» V. Reix (χ.χ.:σελ.56)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η μελέτη αυτή είχε ως σκοπό της την ανάλυση της στάσης των εφήβων απέναντι στις διαφυλικές τους σχέσεις. Συγκεκριμένα επεδίωξε την αναζήτηση πληροφοριών σχετικά με τα διάφορα μέσα διαπαιδαγώγησης τους, τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους και την επίδραση αυτών στην συμπεριφορά τους (σε σχέση με τις διαφυλικές τους σχέσεις).

Τα συναισθήματα του εφήβου, οι βιολογικές αλλαγές του σώματος, αλλά και η επίδραση του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος (σεξουαλική

διαπαιδαγώγηση κυρίως) καθορίζουν την συμπεριφορά του σε σχέση με το άλλο φύλο.

Αναλύοντας καθένα από τα παραπάνω θα λέγαμε πως από την μια τα συναισθήματα – τα οποία σχετίζονται είτε με τη σχέση του (με τον εαυτό του , με το άλλο φύλο, με τους γονείς του) είτε με τις προσωπικές τους αναζητήσεις – και από την άλλη οι αλλαγές στο σώμα του, που το προετοιμάζουν να γίνει άντρας ή γυναίκα, ενισχύουν την τάση του εφήβου για δημιουργία σχέσεων με εφήβους, αλλά κυρίως με το άλλο φύλο το οποίο επιθυμεί να προσεγγίσει με τον ιδιαίτερο τρόπο που αυτός ξέρει.

Από την μελέτη αυτή διαπιστώθηκε ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση παίζει κι αυτή σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς των εφήβων απέναντι στις διαφυλικές τους σχέσεις.

Παρατηρήθηκε ότι ενώ η οικογένεια ως ο σημαντικότερος φορέας σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης , έχει ξεφύγει από τα όρια του συντηρητισμού και της άγνοιας, εντούτοις διαπιστώνουμε κάποια κατάλοιπα προκαταλήψεων και διστακτικότητας από μέρους των γονέων για μια ειλικρινή και λεπτομερή συζήτηση γύρω από τα γενετήσια ζητήματα.

Οι έφηβοι μπορεί να προτιμούν και να εμπιστεύονται την οικογένεια, ως πρώτη πηγή πληροφόρησης, αλλά οι έρευνες τελευταίων ετών δείχνουν πως στην πρώτη τους προτίμηση για την ενημέρωση τους γενικότερα έχουν τους φίλους τους.

Επίσης δηλώνουν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους «αρκετά» ικανοποιημένοι από την ενημέρωση που δέχονται, ενώ σαφώς θα μπορούσαν να ήταν και «πλήρως» ευχαριστημένοι. Ακόμη δυσκολεύονται να μιλήσουν ελεύθερα με τους γονείς τους, για τα ερωτικά τους ζητήματα.

Αναφορικά με τη σεξουαλική ταυτότητα, που διαμορφώνουν τα δυο φύλα, παρατηρούνται διαφορές στα αγόρια και στα κορίτσια, οι οποίες φανερώνουν πως οι νεαροί άνδρες έχουν περισσότερο φιλελεύθερη στάση για τον αυνανισμό από τις κοπέλες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι γονείς θεωρούν τον αυνανισμό ως φυσιολογική πράξη για το αγόρι όχι όμως και για το κορίτσι.

Η αύξηση του ποσοστού των νέων που βρίσκονται στη μέση της εφηβείας και έχουν αρχίσει τη σεξουαλική τους δραστηριότητα, δηλώνει είτε την αδιαφορία των νέων για την ενημέρωση των παιδιών, είτε την ύπαρξη μιας υπερβολικά φιλελεύθερης γονέων – παιδιών.

Επιπρόσθετα παρατηρήθηκε ότι ενώ οι έφηβοι τα τελευταία χρόνια έχουν μια θετικότερη στάση απέναντι στις προγαμιαίες σχέσεις παρόλα αυτά αντιμετωπίζουν το σεξ με κάποια διστακτικότητα και διακατέχονται από φόβο και άγχος κυρίως για την πρώτη τους φορά.

Αν θελήσουμε βέβαια να μιλήσουμε για το σχολείο ως φορέα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης σίγουρα τα πράγματα επιβάλλουν βελτιώσεις και ουσιαστικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Τέλος θεωρούμε απαραίδεκτο το γεγονός πως ακόμη και σήμερα οι ανεπιθύμητες συνέπειες της σεξουαλικής δραστηριότητας (αφροδίσια νοσήματα, εγκυμοσύνες) εξακολουθούν να πλήττουν τους νέους ανθρώπους.

Φαίνεται για άλλη μια φορά, πως η ενημέρωση και η καθοδήγηση δεν πραγματοποιείται σωστά και από τα κατάλληλα πρόσωπα.

Για το λόγο αυτό προτείνονται τα παρακάτω:

- Εισαγωγή στο σχολικό πρόγραμμα του μαθήματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ως υποχρεωτικό εγχειρίδιο για την ενημέρωση των παιδιών πάνω στα θέματα του σεξ.

- Τοποθέτηση στα σχολεία ειδικά εκπαιδευμένου και καταρτισμένου επιστημονικού προσωπικού σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.
- Συνεχή επιμόρφωση και εκπαίδευση του επιστημονικού προσωπικού μέσω ειδικών σεμιναρίων και ημερίδων.
- Εγκαθίδρυση εντός των σχολείων ιατροπαιδαγωγικών κέντρων, τα οποία θα απαρτίζονται από ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και σεξολόγους για την ταχύτερη και άμεση αντιμετώπιση των περιστατικών.
- Συγκρότηση ομάδων γονέων και διοργάνωση ημερίδων για την ενημέρωσή τους από ειδικούς γύρω από τα σεξουαλικά ζητήματα με στόχο την βελτίωση των σχέσεων γονέων – εφήβων.
- Άνοιγμα του σχολείου στην ευρύτερη κοινότητα μέσω των υπηρεσιών , που υπάρχουν σ' αυτό με σκοπό την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού πάνω σ' αυτά τα θέματα.
- Συγκρότηση ομάδων αυτοβοήθειας με μαθητές σχολείων έχοντας ως σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και την αναζήτηση λύσεων πάνω σε θέματα του σεξ.
- Αξιοποίηση των προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και αναδιαμόρφωση αυτών σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες.
- Εισαγωγή τεχνολογικού υλικού στα σχολεία (βίντεο και σλάϊτς) για την καλύτερη μετάδοση των γνώσεων.

- Συνεργασία του επιστημονικού προσωπικού με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου, με στόχο την καλύτερη διεξαγωγή των προγραμμάτων που αφορούν τους εφήβους.
- Ανανέωση του βιβλιογραφικού υλικού , το οποίο θα σχετίζεται με σεξουαλικής φύσεως θέματα και δυνατότητα δανεισμού αυτού στους μαθητές των σχολείων.

Τελειώνοντας παραθέτουμε ένα απόσπασμα του Η. Gilbran που αναφέρεται στην οικογένεια και την αγωγή του εφήβου:

«Γονείς , τα παιδιά σας δεν είναι παιδιά σας. Είναι οι γιοι και οι κόρες της λαχτάρας της ζωής με τη βοήθειά σας, αλλά όχι από σας. Και μ' όλο που είναι μαζί σας, δεν ανήκουν σε σας.

Μπορείτε να τους δώσετε την αγάπη σας, όχι όμως και τις ιδέες σας.

Μπορείτε να στεγάσετε το σώμα τους, όχι όμως και την ψυχή τους.

Γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο, που εσείς δεν μπορείτε να επισκεφθείτε, ούτε στα όνειρά σας.

Μπορείτε να προσπαθήσετε να τους μοιάσετε, αλλά μη γυρεύετε να κάνετε αυτά να σας μοιάσουν.

Γιατί η ζωή δεν πηγαίνει προς τα πίσω και δεν σταματά στο χθες.

Εσείς είστε τα τόξα απ' όπου τα παιδιά σας, σαν ζωντανά βέλη θα τιναχτούν μπροστά.

Ο τοξότης βλέπει το σημάδι , πάνω στο μονοπάτι του άπειρου και σας λυγίζει με τη δύναμή του, ώστε τα βέλη του να τιναχτούν γοργά και μακριά. Το λύγισμά σας στο χέρι του τοξότη ας είναι για χαρά.

Γιατί, όπως αυτός αγαπά τα βέλη που πετούν, έτσι αγαπά και τα τόξα που είναι σταθερά». Κοσμόπουλος (1994: σελ.283).

Εφηβεία και Κοινωνική Εργασία

Οι έφηβοι αποτελούν μια ηλικιακή ομάδα που είναι κι αυτή αντικείμενο της κοινωνικής εργασίας . Σ' αυτή τη δύσκολη περίοδο της εφηβείας , όπου οι αλλαγές που συμβαίνουν στον έφηβο (και στο περιβάλλον του) δημιουργούν προβληματισμούς και δυσκολίες στον ίδιο αλλά και στην οικογένειά του, είναι βοηθητική η παρέμβαση της Κοινωνικής Εργασίας, η οποία αποσκοπεί στην βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των ατόμων της κοινωνίας αυτής.

Μέσω της Κ.Ε.Α. (Κοινωνική Εργασία με άτομα), Κ.Ε.Ο. (Κοινωνική Εργασία με ομάδες), Κ.Ε.Κ. (Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα) , αλλά και της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, παρέχεται βοήθεια τόσο στους έφηβους όσο και στο περιβάλλον τους με στόχο: την βελτίωση των σχέσεων μεταξύ τους, την καθοδήγηση – συμβουλευτική – υποστήριξη του εφήβου κυρίως αλλά και του οικογενειακού και ευρύτερου περιβάλλοντος σε διάφορα θέματα, την προσαρμογή του εφήβου στην περίοδο την οποία διανύει, αλλά και της οικογένειας – κοινωνίας στις ανάγκες των νεαρών ατόμων αυτής της ηλικίας.

Ιδιαίτερα σημαντικός φαίνεται να είναι ο ρόλος της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, εφόσον το σχολείο είναι ο χώρος όπου μπορεί να επιτευχθεί μια καλύτερη προσέγγιση των εφήβων. Επίσης η σχολική κοινότητα μπορεί να αποτελέσει συνδετικό κρίκο (με την βοήθεια της κοινωνικής εργασίας) μεταξύ οικογένειας – εφήβου – ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, με στόχο την σφαιρική αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται κατά την εφηβική ηλικία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναστασόπουλος Δ., Ι., Τσιάντης, Β. Χαντζάρα, Μ. Λιακοπούλου, Κ. Χριστιανόπουλος (1994) – Η εφηβεία – ένα μεταβατικό στάδιο σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο – Εκδόσεις Καστανιώτη – Αθήνα
2. Ασκητής Θάνος – (1997) – Σεξουαλική αφύπνιση της εφηβείας – εκδόσεις Καστανιώτη – Αθήνα
3. Αηδονά Ντίνα, Ιφιγένεια Γεωργιάδου – (1992) – Νεολαία και Κοινωνία – Εκδόσεις Gutenberg – Αθήνα
4. Ασπιώτης – (1956) – Η συνάντηση με το άλλο φύλο – Αθήνα
5. Dr Grigat R. – (1978)- Κατανόηση για τους νέους – Εκδόσεις Νότος – Αθήνα
6. Δραγωνά Θάλεια , Ντάσου Μπετίνα – (1991) – Εφηβεία , Προσδοκίες και Αναζητήσεις – Εκδόσεις Παπαζήση – Αθήνα
7. Erikson E. (1996) – Identity: Youth and change – Έκδοση Norton.
8. Ηλιοπούλου Ιωάννη (Χ.Χ) – Για να γνωρίσουμε και να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί
9. Comfort Alex - (1971) – Το σεξ στην Κοινωνία – Εκδόσεις Μπουκουμάνη – Αθήνα
10. Conger J –(1981) – Η εφηβική ηλικία – Μια καταπιεσμένη γενιά – Εκδόσεις Ψυχογιός – Αθήνα
11. Κοσμόπουλος Α – (1972) – Ο ρόλος του πατέρα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του εφήβου – Αθήνα
12. Κοσμόπουλος Α – (1990) – Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας – Εκδόσεις Γρηγόρη – Αθήνα

13. Κοσμόπουλος Α – (1994) – Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας – Εκδόσεις Γρηγόρη – Αθήνα
14. Κρασανάκης Σ., Ε. Γεωργίου – (1988)- Ψυχοπαιδαγωγικά προβλήματα της εφηβικής ηλικίας – Εκδόσεις Σμυρنيωτάκης – Αθήνα
15. Lask B – (1985) – Προβλήματα των παιδιών – Υγεία και ζωή – Εκδόσεις Ψυχογιός
16. Μάνου Κώστα – (1986) – Ψυχολογία του εφήβου – Αθήνα
17. Mintsi M. – (1982) – Γυναίκες φταίμε και εμείς – Εκδόσεις Ειρήνη – Αθήνα
18. Debesse N. – (1959)- Η εφηβεία – Εκδόσεις της Χριστιανικής Ενώσεως των Εκπαιδευτικών λειτουργών – Αθήνα
19. Ντικιμπό Χιωτέλη Ειρήνη – (1998)- Πρώιμη μητέρα έφηβη κύηση και μητρότητα – Εκδόσεις Έλλην – Αθήνα
20. Dow ling K. – (1983)- Το σύνδρομο της σταχτοπούτας – Εκδόσεις Γλάρος – Αθήνα
21. Παπαναστασίου – (1983) – Ψυχολογία και αγωγή της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας – Εκδόσεις Άθων Κυριακίδη – Θεσσαλονίκη
22. Παρασκευόπουλος Ι. – (1996) – Διαφυλικές σχέσεις – Α' τόμος – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα – Αθήνα
23. Piaget J. (1958) – Η ψυχολογία της νοημοσύνης – Έκδοση Αθηνά - Αθήνα
24. Παρασκευόπουλος Ι. – (1996) – Διαφυλικές σχέσεις – Β' τόμος – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα – Αθήνα
25. Rutter M. – (1979) – Normal psychosexual development . Journal of Child Psychology and Psychiatry

26. Reix V – (Χ.Χ.) – Ο Σεξουαλικός αγώνας των νέων – Εκδόσεις Καστανιώτη – Αθήνα
27. Reix V – (1975) – Η εισβολή της σεξουαλικής ηθικής – Εκδόσεις Καστανιώτη – Αθήνα
28. Firestone S. – (1973) – Η διαλεκτική του σεξ – Εκδόσεις Ράππα – Αθήνα
29. Fugo M.-(1989) – Η ιστορία της σεξουαλικότητας – Η χρήση των απολαύσεων – Εκδόσεις Ράππα
30. Freud S - (1974)- Ψυχολογία της ερωτικής ζωής – Εκδόσεις Επίκουρος – Αθήνα
31. Handfield A – (1979) – Παιδικότητα και εφηβεία – Εκδόσεις Θυμάρι – Αθήνα
32. Χαραλαμπίτσου Βασίλη – (Χ.Χ.) – Η ανάπτυξη της προσωπικότητας – Εκδόσεις Gutenberg – Αθήνα
33. Herbert Martin – (1994) – Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα – Αθήνα
34. Χουρδάκη Εμμανουήλ – (1995) – Οικογενειακή Ψυχολογία – Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα – Αθήνα
35. Πάλλης – (1982) – Ψυχολογικές διαταραχές παιδιών και εφήβων – Ινστιτούτο Υγείας και παιδιών και εφήβων στην Ελλάδα – Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού – Αθήνα
36. Κολλάρου Ι Δ κ' Σίας Α.Ε. – Ο έφηβος και η οικογένεια – Βιβλιοπωλείο της «Εστίας»

37. Γκούμας – Κωτσιόπουλος – (1991) – Εγκυκλοπαίδια Υδρόγειος –
Γενική Ελληνική και Παγκόσμιος – Τόμος ΙΑ' – Εκδόσεις «ΔΟΜΙΚΗ» -
Αθήνα
38. Εφηβεία ο Κόσμος του παιδιού – (1987)- Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή –
Αθήνα
39. Barello R – Barozzi G – Battistin A – Gatini – (Χ.Χ.) – Εγκυκλοπαίδια
«Το παιδί μας» - Τόμος Β' – Εκδόσεις διεθνούς συνεργασίας – Fabbri
– Orbis – Σιαμάντας – Ούβας – Αθήνα

